

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

LGN

✓ 1192

1999

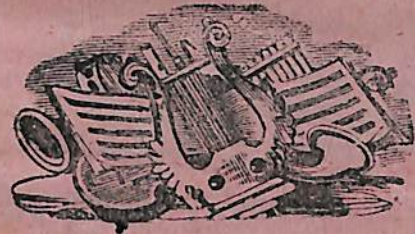
7

Հ Ա Չ Ա Խ Ե Ց Ի
 (ԳՐ. ԳՈՂ.)
 ԳՐԱԴԱՐԱՆ

ԳԱՎԻ-ԳԱՌԱԲԱ

Կ Ա Մ

ՄԻ ՀԱՐՍԱՆԻՔ

ԳԻՒՂԱԿԱՆ ԹԱՏԻՆՆ ԶՈՐԱ ԳՈՐԾՈՂԱԿՈՒԹԵԱՄԸ

MM (Յարկյուրածով)
 MM
 MM

1874

Տ Փ Խ Ի Ս

Ի ՏԳԱՐԱՆԻ 2. ԷՆՖԻԱՏԵԱՆ ԵՒ ԸՆԿ.

Գրաշար՝ Սիսակ Բիւրիւլեան:

ՂԱԶԱԽԵՑԻ

(ԳՐ. ՊԱՊ...)

ԳԱՎԻ-ԳԱՌԱԲԱ

Կ Ա Մ

ՄԻ ՀԱՐՍԱՆԻՔ

1714

ԳԻՒՂԱԿԱՆ ՓԱՏԻՈՆ ՉՈՐՍ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԵԱՄԲ

(Յարկյուրածով)

1874

Տ Գ Ե Ի Ս

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ 4. ԷՆՏԻԱՃԵԱՆ ԵՒ ԸՆԿ.

ՎՅՏՎԱԶՄԻ

(...ՔՐԻՔ...)

ՍՊԱՏՈՒՄԻ-ՎԵՍՏ

Մ Մ Ք

ԳՎԵՍՏՆԻԿԱ

Дозволено цензурою. Тифлисъ. 19-го Сентября, 1874 года.

առաջին

աշխատասիրուբիւն.

28 1194

4 1192-63

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍԻՔ

Ա.

Յրկու զգալի կէտեր ստիպեցին մեզ դիմել թատրոնական գրվածքս՝ նախ տեսնելով մեծ պակասութիւն թատրոնական գրվածքների մեր գրականութեան մէջ, և երկրորդ՝ մեր դիւզահաններին բարորակ չլուրդ կինելը՝ իւրեանց անօրեայ կեանքից կենդանի տիպեր պարունակող գրքերից:

Բ.

Սա, լինելով թատրոնական գրվածքներից առաջին հրատարակիչը՝ Վաղախու կեանքից, անշուշտ պիտի ունենան շատ և շատ թերութիւններ. այդ խոստովանելի է: Ուրախ ենք, որ (գուցէ) պատճառ պիտի դառնայ յողովրդասէր ու տաղանտաւոր անձանց զրիչ վերառնելու ու կարեկից լինելու դիւզացու «լիճակին», կատարելով ընտրեան մի կարևոր պարտականութիւնը... Իմանալով, որ սա, բացի նոյն զաւառարնակներից, որոնց անթիւ յատկապէս գրված է, ուրիշներին փոքր-ինչ դժվար հասկանալու պիտի թվար, այդ պատճառով դժվար քանի մի արտայայտութիւններին դիւրին և հասարակական ձև տվինք: *)

*) Ղազարեցոց խօսակցութեան մեւը, կամ պարզ խօսած՝ լեզուն աւելի ժող է Երեւանու բարբառին, խօսակցութեան մէջի խորհրդաւոր կէտերը արտայայտվում են Քուրքերէն (?): Առհասարակ Հայ-երէն բաղմավանկ բառերը կրճատվում են, (որ յատուկ է տար ու վառվում ընտրեանտէր ամբոխի) նոյնպէս միավանկների մայնաւոր՝ երբեմն և բազմայն տառերը հանելով, կամ փոխելով ինչպէս են հետեւեալը

(ուղիղ.)	ա	այ	ո, ու	ե	իւ	ի	ոյ	գ	դ	ձ	խ	բ, պ	ւ	ձ, ժ
(փոխված.)	ը	է, ը	օ, ը	ը, է	է	ու	ի	գ, կ	թ	ց, ծ	հ	փ	մ	չ, ճ

գործինակ փոխանակ անելու՝ անմահական, հայր, ողորմութիւն, էրկու, գեղ, սիրուն, քոյր, քնաց, քաւաղան, մարտ, փորձ, խաղ, բռնել, մատարիչ, առաջ է գնում եւայլն. ասում են՝ անմահական, հէր, շղթմութիւն, էրկու, հէղ, սարուն, բիր, քնաց, իւրազան, մարթ, փորց, հաղ, քունի, մանգէն, առաջ * ինչու: Բայց մենք շատ տեղ չենք պահպանել այս կանոնը, որպէս զի մեր գրվածքը հասարակաց ևս մատչելի լինէր՝ դոնէ մասնաւորապէս:

Թատրոնիս մէջ երգվող թուրքերէն սիրահարական երգերի տեղ զրինք նոր երգեր:

Քանի մի ընդհանուր մտքով գործածվող բառերը ստացան իւրեանց բացատրութիւնը:

Թատրոնիս բայի գործողութիւնների բաժանելը, աւելորդ համարեցինք տեսիլքների որոշումը, որը՝ ըստ մեր կարծեաց՝ աւելի ձևադաշտութիւն կարելի է համարել քան որևէ կենդանութիւն պատճառող անհոգի զրվածքին, նա մանաւանդ անուս զիւղականների հասկացողութեան առաջև:

Լոյս ընծայելով գրքոյիս, նախ կատկածելի չէ, որ զիւղացիք լաւ ընդունելութիւն կանեն սորան: Նրանք արդէն ցոյց տվին իւրեանց համակրութիւնը «Մեղու Հայաստանի» լրագրում մեր տված Ղաղախու կեանքից քանի մի յօդվածներին *): ապա ուրեմն, յուսայի է, որ ափսոսելու չէինք մեր արած չնչին աշխատասիրութեանը զօհած ժամերի կորուստը՝ յօգուտ Հասարակաց և Աղգիս, և ապա կարծելի եւ է, որ անշուշտ մեր գէմ սլիտի վեր կենան չարամիտ անձինք, կրքոտ անհատներ, իւրեանց կեղծ վարկը ու... նշանակութիւնը պաշտպանելու ժողովրդոց առաջև. բայց ամեն հարուածի կրել կարելի է՝ ճշմարտութիւնը քարոզելու և Հասարակաց օգուտը պաշտպանելու աղաղաւ, միակ մխիթարութիւն ունենալով մեր ՏԻՐՈՉ ասածը. «Եվ մատնեն ձեզ, կնշարածեն ու ձեզանից շատերին կսպանեն... ձեր համբերութիւնն օվ կատանաք ձեր վարձը:»

Հ Ե Ղ Ի Ն Ա Կ.

*) Տես «Մեղու Հայաստանի» լրագրի 1874 թ. ՊՊ 5, 7, 11 եւայն «Չմեռը զիւղում», «Եվ մատնեն վիճակը Ղաղախում», «Գիւղացոց վիճակը Ղաղախում» անունով յօդուածները:

Table of contents with page numbers and chapter titles in Armenian script, including entries like 'I. Գրքի ներածությունը', 'II. Գրքի աղբյուրը', etc.

ԳՈՐԾՈՂ

ԱՆՁԻՆՔ

- I. ԿՈՆՉՕՂԱՆՑ ՄԱԿԻ՝—Նորափեսայի հայրը.
- II. ՉԱԽ—ՉԱԽ ԱԶԻԿ՝—Սորա կինը.
- III. ՏՈՒՍԻԿ՝—Սոցա որդին. (Փեսայ)
- IV. ՄԱՐԱՆ՝—Նորահարս.
- V. ԳԲԱՐՇԻ՝—Նորահարսի հայրը. (Խնամի)
- VI. ՇԱՄԱՄԱՆՑ ՄԻՆԱՍ կամ ՏԱՆՁԻ ԿՈՒԻՒ՝—Քոխլա.
- VII. ԱՂՈՒԷՍԱՆՑ ՊԷԴՕ՝—Գղիբ. (Քոխլի հրամանակատարը)
- VIII. ԼՕՇՏԱԿԱՆՑ ԾԻԲՈՒԿ՝—Քաւոր. (Խաչեղբայր)
- IX. ՇԱՏԱԽՕՍԱՆՑ ԱՆՏՕՆ՝—Չուռնայի. (Փողհար)
- X. Ծ Ա Ռ Ա Յ Ո Ղ Ք Կ Հ Ա Ն Գ Ի Ի Ս Ա Կ Ա Ն Ք .

(Անցրը պատահում է Ղազարի Գաւառի Ք... զիւղում՝ Մակնի տանը.)
 (18** թվին.)

ԴԱՎԻ—ԴԱՌԱԲԱ

I

Գործողութիւն.

„Տ ա շ տ ա դ ը է ը“

(Տեսարանը ներկայացնում է Մակնի տունը, որի զարդարանքը համապատասխան զիւղական մաշակի՝ տան կէս տեղում օջախ՝ կիսավտո փայտերով. մօտը մի շարժական մրազթաժ՝ վրէժն մրազ. դռան մօտ մի մեռնախայտ:)

ՄԱԿԻՆ. (Թինգ տված օջախի առաջ՝ իւր դրակի վրա, մեռն չիբուխ: Ազիկը, աչ կողմում նստած, բուրթ է մանում:) Տօ!...Տօ!... Տօ հէր օխնած! Ի՞նչ ըլաւ քեզ, ի՞նչ Բօլն, բօլ: Էտքան համը լազաթիցը հանիլ չեն, չէ: (Ուղիղ նստելով.) Ախրա՛ ա քրիստօնա՛ նստելես, էտ անտերը առաջիդ դրած, բռնաբռը նիես քցել... վա՛: Ախր մի ինձէլ հարցնու, մի տես ես ինչ եմ ամա՛ է: (Ազիկը շարունակում է մանելը.) Ախր հօքի ջան, կիրակչաէք կա, կիրակնամուտ կա, ուրիթամուտ ու չըբքչիտամուտ, չար օր ու չար սհաթ կա, քէք կա, որ ցիրեկ էլ ըլի: Տենձ ես ս՛հէնց ամեն-բան իր կարքին, ջէրգովը, զնուզ զնամ ա իր ճամփովը.....

ԱԶԻԿԸ. (Ընդհատելով Մահնի խօսքը ու այլ եւս չվանելով ջանքան.) Կրակմ եմ մընացել էս մարթի ձեռքը: Քան, հէնց հմի հոքիդ միտդ ընդան: Բան չեմ անմ՝ ասմ ես անբան մի կենալ. հէնց որ ուզմ եմ մի քիչ բան անեմ, կլխիս կաստամանի ես սարքմ . . .

ՄԱԿԻՆ. Ես ասմ չեմ թէ բան մի անիլ, ասմ եմ, ուրփ-թամուտ ա՛ մեղքա: Ուրիշ ոչինչ, հէնց Աթալարի էս խօսքն էլա քու բրթոտ անգաճմը բա մտաւ ո՛չ. թամասկեար իսան, շատ չալիշ դաս, քիչ չալիշ դաս՝ վերջդ փուշ ա: Աշխարքիցս, մի դեազ քաթանից ու մի բուռը չոր հողից աւել, ոչինչ կարալ չես դուս տանես, չէ!... Լաւութիւն արան, հոքի ճարփ, որ արքաութիւնի փայ ըլես ու հոքով զրթարվես, թէ չէ կօփլուլ, քաշիլուլ, գողանալով, աչքերդ պաշտպանելով, քչէր ցիրեկ անիլով, ըլիլով ինչ բղես դառնալ, ինչ... Աւաակը անխոտելի ա. ճաստ ու բարակ մի դին, վայ բարակ մանողի մեղքին: Էս էլ չի քեար անիլ էտ անտաշ կլխմդ . . .

ԱԶԻԿԸ. (Նեղանալով.) Վուխ. էս մարթը ստանի ձիուն նըստել ա՛: Քա, ինչ ըլաւ քէ: Տե՛նմ ես հարսնքատէրենք, բա թողալ չես, որ քիչ մանած անեմ՝ մեր եկող-գնացողի, մեր բարեկամների գուրացիլի հմար:

ՄԱԿԻՆ. Հլա... հլա մտիկ տլէք էս լաչարին: Տօ, էտ էս օրվա բան ա՛: (Հեղձութեն.) Հրսանիք էլ ասմ ա. ինչ հրսանիք, հաղիբ մի էքա դալի-դառարա ասես. էնէլ էս թանկութիւնին, էս ժամանակին, էս...էս...էս...

ԱԶԻԿԸ. Հան, ինչ ըլաւ քեդ. թանկութիւնը հլա ասա, ժրմանակիցս ինչ ես ուզմ: Գողղել ես՝ իմանմ չես թէ ինչ անես: Բաս հէնց դիտես թէ, մննակ մարթի բան ա հրսանիք անիլը: Իմացել չես, որ դեղին ոսկին սև օրվա հմար են պահմ . . .

ՄԱԿԻՆ. Ի՞նչ եմ ուզմ ժամանակիցս. Հան, հա!... (Միծառուով է.) Տօ, հին ժամանակը, որ կար, մի հայ-քրիստոնի ժամա-

հակ էր. մրթիւրանց փէշերիցը հալաութիւն էր ծլծլմ. հաւը, ասմ են. վախտ-վախտ ձվի տեղ մարքարիա էր ածում: Խոռ ոսկին ու էրծաթը, խոռ պղինձն ու էրկաթը մին ա ըլիլ... Վաղ հարուստները, իրանց ունեցած, չունեցածը աղքատներին բժանիլով, վանքերը ճքնիլու ին գնմ, հոքի ճարմ: Քասիքները, չըլինքնին ծրած մենծերի առաջին, կասես խոնար գառն ըլին: Կնանոց հմար, էլ ասել չէր ուղիլ. Թակմ իր, սպանմ, ջառթմ իր, արխըլիկ անմ... Ո՞վ կասէր թէ՛ մեղքա. Գեա ում հաղն էր ձէն հանի: Ըրեխերը սուս ու փուս՝ ոնց որ մուկը կատվի առաջին, էնհէնց էլ վորթին հօր աղաքին քինթը կալած հարսն էր. կուզենայիր օրը քսան անքամ քինթը կջառթէիր, ո՞վ կասէր թէ՛ աչքիդ վրէն սև ունք կա: Հլխորները էնքան դիտէին, որ խերուշաւը, ժամանակի հոքին, մարթիս լաւութիւնը ուղենալու հմար, վախտ-վախտ խրատ տալիս՝ սուրփ մարքարի պէս կասին. «Որթի, թէ ուզմ ես, որ լաւ դառն ըլես, ու ոչով վրէդ աչք չունենա, քունը քիչ մտ, թող միկդ քիչ ըլի»:

ԱԶԻԿԸ. Վուխ. Քա, ընհէնց խօսմ ես, կասես, դու էլ բղարած ըլես՝ վաղվա հարուստների պէս աշխարքիցս, ու ուզմ ես գնաս վանքերը ճքնիլու: Խի, կնիկդ ա փխ, թէ աղէդ . . . Ի՞նչ ըլաւ քե: Հմի ինչ ա, որ . . .

ՄԱԿԻՆ. Հմի ինչ կա, որ ինչ ըլի: Հմի ոնչ դուդ աղաթ կա, ոնչ օրէնք: Ղօրթ ա ջուրը դարիդուս գնալ չի, համա հմի ամեն-բան, կլխըլիլը թողած, դարիդուս ա գնմ: Ուրիշ ոնչինչ, հմի մտիկ մեր քէթխուղէքանցն, է. անածակները կասես քարից բճամ եկած ըլեն, ու հոքիթարի չունենան: Ասեղն էլ են մաշկմ, որ նրանից էլ փող հանեն: Էլ մենծ չկա, էլ պատիկ չկա, մարթ մարթի լաւը չի ուզմ: — Բախիլ, խալին, չկամ, մաղձոտ.

ԹԹու. մի խօսքով դառը արածահրի են . . .

Ա.ՋԻԿԸ. Մակի ջան, էս մինը գրուստ ասեցիր. ով ա զիտմ, Աւետարանի ջիդ էն կոխկումը գրած ըլի, կէսն էլ կուլ տոլիր՝ չասեցիր: Համա բան չկա, էս քանն էլ էր բօր:

ՄԱԿԻՆ. Է՛հ, տնաչէն. դարդերս իբրացով տոլիր: Հլա մի մեր հլորներին մտիկ առւ, է. հորին թողած՝ դռքին են վազ տալի: Քասիբները, Ասծու ահը մտքից քցած, մենծերին հկառակվմ են: Կնանիքը, նոխտէն իչի պէս մրթկերանց կրուին աբած, քաչ են տալի հետներին: Որթիքը հօրն ու մօրը անպատիւ անմ: Ո՞ր մինն ասեմ, գեա ո՞րը խոսովանեմ: Կնդուր հմար էլ Աստօծ իրան ողորմութիւնը պկարցրելա մեզանից . . .

Ա.ՋԻԿԸ. Ճշմարիտ ա! Բերադի դօրթ ա: — Համա ինչ լաւ ժամանակ ա ըլիլ հին ժամանակն, է:

ՄԱԿԻՆ. Լաւ թէ լաւի պէս... Տօ աչքի վիս! հին ժամանակը առըը հալալութիւն ա ըլիլ ու անմեղութիւն: Հին ժամանակը ես, որ մի լպուղ բիմար գեճողա ի՞նչ ես էլ ի մարթ խափմ, էն էլ թուրքի խաներին:

Ա.ՋԻԿԸ. Ո՞նց: Բա վախմ չիր:

ՄԱԿԻՆ. Ա.յի, ասեմ, լսի! Վաղ մի ինն, ով զիտի պատկցս մնացած, Հասանխանի տրվանից մի քչերք ունէի. ամառը որ կգար թէչէ. վեր կունէի ուսս կըքէի ու «Սլլա՛ն սախլամն» ասելով ճամիրա կնդնէի՝ ու թիւշ թուրքի գէղերը կհրէի...

Ա.ՋԻԿԸ. Գրվանքէն մտիցդ ընդաւ: Բա ան գրվանքա անց կըբաչէիր . . .

ՄԱԿԻՆ. Ա.յի, (Բարձրացնելով աչ ոտը.) սա իմ գրվանքէն էլ ա, իմ փթանոցն էլ... ուզենամ թէ չէ սբանով մտխալ էլ կըբաչեմ: Բա քչերըը գրվանքա չի ուզիլ. անց չի ուզիլ — կուղի՛ մնց որ մեր տէրտէրը իր ժամօքը . . .

Ա.ՋԻԿԸ. Արմաջքը քե տանի: (Չեռը բերանին մօտեցնելով.) Բա, էս անց գրվանքա ա: Գրվանքէն կօլջ կլի ու սենդը — փռնի-

լու տեղ կունենա: Ոտաը գրվանքա կլի . . .

ՄԱԿԻՆ. Հէր օխնած, ինչ ես վաւաղմ, թող ըտի համեմ, է: (Չիռուխը բաշեով.) Հա, էնի ասմ: Թուրքերը իմ գալը իմանըմ ինձ թէ չէ, էն սնաթին մօթալները բերմ ինձ կշտիս մօտ ին անմ: (Հեղծօրէն.) Դէ Մակի, աչքդ Տէրը ծակի, ձեւիդ քթալը, առաջիդ փաւը, մօթալների կլխին, թէ կարաս, քար քցիւ-էս սնաթին, բաշ ուստա: Քչերքիս թայմը մօթալի պարկերն է դնմ, մի աչքմն էլ էս օխնված ոտս, քանի ջանմս ջան կար. ու ոտմս զվաթ հուփ ի տալիս: (Չայնը փոխելով.) Նի որ քչերքիս թայերը բարեբարմը կաղնմ ինձ էն վախաը թուրքերը բղաւմ ին. ,,Հը. սօտիդ քալը ինչ քան ա,, Նս էլ ասմ ի. (Ինչ քան էլ որ ուզմ էլ էլի.) օխաը գրվանքա ու կէս ա: Դէ վեր ածեցէք . . .

Ա.ՋԻԿԸ. (Ծիծաղում է.) Քա, էս սանութիւնը անց ես սլուրել: Ինչ օյին ա, է. Ափարմ Մակի!...

ՄԱԿԻՆ. Էս ոչինչ: Նս էլ վերի սնամ ինչ ի տալիս. մի նիկօլայի ծակ մանէթ: Թուրքերի հմար մի մենծ բան էր. դիէս էն վախաը ծակ մանէթը հէշա չէր դիմելմ. չունքի թուրքերը էրանց ետիցն ին կարմ, իչի քարվանի պէս . . .

Ա.ՋԻԿԸ. (Ծիծաղելով.) Ե՛հ, կենա կոնչօլանց Մակի տունը: Համա տոլել ես, հա, կէսն էլ աւել ես տոլել!...

ՄԱԿԻՆ. Ա՛խ, բարաքաթիդ մատաղ հին ժամանակ: Դէ, թէ տղա ես, դնա հմի էլ արա, տես քեալիդ քանի տեղ են տալիս ու չըբաստակ անմ, է: Հմի եղը վեր են քցմ, տակիցը հորթ են ուղմ... էս խու էս, հին ժամանակը տղէն կառանար 10-ը տրեկան, քառասուն տրեկան, ով կասէր թէ՛ խմորս քցախեց: Համա հմի մեր տղէն, տնփրէք սրեկան չկա, կնիկ ա ուղմ. Չէ, որ էս էլ ա էս անտէր ժամանակիցս:

Ա.ՋԻԿԸ. (Ուսը շարժելով.) Մենք ենք ուզմ. տղէն ինչ մեղաւոր ա. խեղճը ըսի խաբար էլ չի թէ իրան նշնել են: Էս մինը հօքուղ մեղք ես անմ:

ՄԱԿԻՆ. Չէ, բանը խու դրանով չի. սօզ գալսի եւ՛ ամա. Մենակ էտ չի: Էն օրը մեր տէր Արայթուն զիր բաց արու, ա- սեց թէ՛ ժամանակս էնհէնց կլատանա, որ հէրը որթուն, որթին հօրը կծախի: Կնիկը մարթին, մարթը կնկանը կսալանի, դոցերը կշտանան, ջրերը կցամաքեն. երկիր— աշխարը ժած կգա. էս տա- րի ծառերի տերեր նխրաթողի պատին կթափվեն (*)... որ մինն ասեմ: Մի խօսքով, ժամանակը էնքան կլատանա, որ Ասծու պա- տիճը կհասնի ու վերջի օրը կգա. . . . Ազգը ազգին, քէլը ոչխարին կուլ կտա... Հնւր յաւիտեանս ջանս սուղամ, դո- ղըմ ա... Գափուել-Մոքերը կբազմի! Վայ մեր օրին, մեր հոքունս աչք ու շունք, դունչ ու պոռուկ, օտղ ու սատկած կրոնչըս- նան... (Երեսին խաչ հանելով.) Ո՛վ Արարիչ հօքի ետ տվել չգործես:

ԱԶԻԿԸ. Վե՛հ, էրնակ վերջի օրը չգա, քանի մեր Աօխը պուտը սաղ կլի:

ՄԱԿԻՆ. Չէ. արխէին կաց! Վերջի օրը մեր Հայոց ազգը տենիլ չի: Էտ մտքիցդ հանի...

ԱԶԻԿԸ. Տճ ջանս հնց. Մի ասեմ. քո չունն եմ!...

ՄԱԿԻՆ. Եփ որ Բրիքոր Լուսաւորիչը Էջմիածնի հիմքը քցմ էր. (Աղիկը երեսին խաչ է հանում.) Ասծուն ինթրեց, որ մեր Ազգը վերջ տենի... Վայ մեկէլ ազգերի մեղքին, նրանք կմնան քափուրի ձեռին... Թուր, սուր, սով, սրածուծին!... (Վեր նայելով.) Աստծ ջանս, նրանց էլ փրկի, նրանք էլ են հայ-քրիստոնա: արա

ԱԶԻԿԸ. Տճ ջանս, քո չունն եմ. Բրիքոր Լուսաւորչու ա- ջին դուքրանս, բա մեր Հայ ազգը հնց չի վերջի օրը տենիլ. աչ- քերը խուփ կանի, թէ՛ սնց. . . . Հը՛... արա

ՄԱԿԻՆ. Չէ: Աւաջինը որ մեր ազգը արթար ա. լսել չկա

(*) Յիմնակաց պարս, որ լինում է առհասարակ Նոյեմբեր ամ- սին, դիւղականների համար արարեմուտ է համարվում, երբ մարդիք անհրաւէր տնից տուն են մտնում ու տալին շնորհաւորում միմեանց:

Հայ— Ասծու փայ. Վրա երկուն էլ որ՛ եփ Աստծ մեր մե- դայը բարկանալով Սնի քաղաքը կործանեց ու Էնդուրով էլ Հա- յոց թաքաւորութիւնը վերջացրեց, էն վախտը մեր խելօք հայերն շաղհնցան աշխարքի ամեն քունջերը, ուրիշ թաղաւորների ձե- ուփ տակ. Հմի Օսմանլիի հայերը օսմանդու են դաւեմ, Ղլլբա- ջինը— ղլլբաջ, Փաանկատունը— փարամազն, Կնկլիդաուունը— ինկլիդ... Ո՞ր մինն ասեմ, լացս ուզմ ա գա... Օ՛ֆ. դու ընհէնց գիտեց թէ՛ ամեն տեղ հայերը մեղ պէս հանդարտ ապրմ են. հլա մի դնա Թուրքստուն. օրը 10-ը հայ են սպանմ իրանց ա- ջից հաւատցիր չիոխալիու հմար. կտորմ, ջառթմ, նահատակմ են:

ԱԶԻԿԸ. Է՛հէի ջանս, խիչն գալի բտի իրանց երկրմը ապրմ:

ՄԱԿԻՆ. Չունքի շատ են խելօք. համէլ կգան էստեղ ջիդ- գան թանկութին կբցեն:

ԱԶԻԿԸ. Բա որ գան ոչ: Բա որ էստեղ մնան. . . .

ՄԱԿԻՆ. Էնա ընտեղ աշխերը կհանեն ու հաւատից կիո- խեն, էտհէնցով հայերը կհատնեն ու մեր Ազգն էլ սափ տակ կը- կորչի ու վերջի օրին հասնիլ չի: Հմի հսկացոր:

ԱԶԻԿԸ. Է՛հէի ջանս, ջափա չի հարցնիլը, բա էն Սնի քա- ղաքի բանը հնց ա ըլել. քանի տախից տանու ենք, ու խօսք ա վեր ընդել մի ասա խանամ, մի բան էլ ետ գիտենամ ինչ կլի:

ՄԱԿԻՆ. Էտ դրուտ քե ասեմ, աթաղան— բարաղան լը- սել ենք, որ Սնին հայ ազգի թաքաւորաց հարուտ քաղաք ա ըլած, ու հազար ու մի ժամ ա ունեցել. Համա միջի մարթիքը Ասծու ճամփիցը ըլած են ըլել. մինը՝ մի թաս արաղով իր հրեա- նի ասանը քանդելիս ա ըլել, մեկը՝ մեքուէլին ոնչնչացնիլիս ա ըլել, դուքանջին ուղեցել չի, որ իրանից լաւը ըլի՝ տէրտէրները պիանից են ըլել. քոխվէն կաշառք՝ ուտող, մարթիքը անհամթ, տղէքը հնրաղս՝ աղջկէքը կողոզ՝ կհանիքը անղղամ՝ մի խօս- քով պատիկ աստօքը փուլն ա ըլել. . . . Էտ սնչիլ! Աստծ սամ- կի մեղքին էնքան անգաճ չի դնիլ, ինչքան կարթացողի ծռնու-

թիւնն։ Մի օր մի տէրտէր՝ կնունք անելիս՝ խոտորվանցրել չի քաւորին։ դու մի ասիլ քաւորը նորամանուկի մօր վրա սիրահարված ա ըլի... Հէնց էն ժամանակը, եփ որ տէրտէրը սուրփ մէռօնը քսելիս ա ըլի հարամ ըրելու ճկատին, ըրելէն, Աստուծո հրամանքովը, լեղու ա ըլմ, ու ասմ ճփաւոր, քու ու տէրտէրի մեղաց հմար՝ Աստօծ էս քաղաքը կործանմ ա Ստօծն— Գոմօրի պէս։»

Ա.Զ.Ի.Կ.Ը. Հէնց լաւ ա ըլել՝ հախն ա՛, Տհէնց բանը Աստօծ սնց վեր կունի. էլի մի ուրիշ թիթև բան էր ըլել, հա. թէ չէ կնքաւորը... Վուրի նրա միսը անձիլանձիլ ըլի... (Երեսին խաչ հաննով.) Աստօծ ջան, ֆու աչքը բարի ըլի մեր դէղի, մեր հանդու ու հնդստանի վրա. մեր դէղըցիք էնքան արթար— դառը մարթիք են, որ սրանց միջին մէռօն կէփվի... «Սուտ» ասած բանդ փողով էլ չի ճարվմ . . .

ՄԱ.Կ.Ի.Ն. Տօ լաւ! Անին էլ մնա, իրան քանդվլու մանին էլ. մենք մեր բանը թողած, մեր ցաւը մօռացած ինչ կնք նստել՝ կաստամանի սարքելը։ Հրսանիքը որ միտս ա ընդնմ, քնթիս ծուխը վեր ա ըլմ։ Սկի ասմ էլ ես թէ՛ էքուց, էլօր հրսանիքը նըստմ ա։ (Նեղանալով.) Թիւհ! Էս ինչ կրակ էր, որ մէջն ընդա...

Ա.Զ.Ի.Կ.Ը. Տօ ջան, ինչ ես դարդ անմ. բն որ զիդի հարսի տէր ես դառնմ . . . Էտ սնչիչ ...

ՄԱ.Կ.Ի.Ն. Է՛հ. ինձ ինչ, էտ էլ Տուսիկի աչքը լիս. ինձ քեզ պէս չօրտըր ուստ եկաւ. նրան՝ նրապէս ալազեօղը . . .

Ա.Զ.Ի.Կ.Ը. Տազ արն, հն. ըրելուս նշանածին աչքով չտաս, (Գլուխը արմբացնելով.) Մակի ջան, ես էլ ի լաւը, համա խարաք ըլա։ Էսա քանի տարի կլի, որ քու դռան շան տեղն ասես, քոծի ու դրաւաչի տեղն ասես չալիչ եմ գալիս, Էս էլ սախատ, բա խարաք չեմ ըլի։ Հմիկանց ետը էլ սնչինչ կարալ չեմ շինիլ. սնց որ ըլի փսակենք, պրծնենք։ Մթամ էս ա ծ տարի ա, որ Տուսիկս Սարքիս աղի կշտին նօքար ա, տարէնը մի թուամ-

նով չուղեցինք նրա աշխատանքը, թող դա՛ մեր աչքի դաքին, մեր խողերը արածայնի. մեռնեմ նրա շիմշատ բօյին։ Թէ նա թէ մեր խնամի Գարբնի աղջկը մին-մինց լաւն են։ Տուսիկս, որ դա տենի, հայիլ-մայիլ կմնա... Մթամ նրա ըղօրմածիկ մէրը պակասն էր.— Ռ՛ւմ աղջիկն ա, որ էնհէնց չի։

ՄԱ.Կ.Ի.Ն. Աղիկ ջան, ինչ աղջիկ ուղեցինք Տուսիկին է։ Ա.Զ.Ի.Կ.Ը. Էլ խօսք չունի։ Համէլ՝ սուտը ստանա ա, էս օրը խմացա, որ մեր հրմնացվի ոտի տակի կաշին մի մատը հըստացել ա՛ բորիկ շատ մանգալուցը։ Մակի ջան, աչքդ լիս՝ քու օրմը էլ մաշիկ չես առնիլ. նրա մաշիկները հետը բերովի ա։ Էտ էլ աւելի դաղմ, բաժնրի հետ հետաք արա! (Մակին ծիծաղում է.) Խփ ես ասմ, ֆա ջան, մկան չեռը ճղացի ջըլին շահա։

ՄԱ.Կ.Ի.Ն. Է՛հ. էտ էլ ա էս անդը ժամանակիցս. բան չկա. շահը— Շահին. մանկթի հետ դիք շեհին։ Ասած ա. ճփօն հաւի բունը Աստօծ կշինի» . . .

Ա.Զ.Ի.Կ.Ը. Մակի ջան, դորթ հրսանիքը հօքրնիս հանելու ա էս փիս վախտը, հն.— Ռնց որ դարիս քցմ եմ...

ՄԱ.Կ.Ի.Ն. Բա նոր ես իմանմ... Համա, ասել քե, դարդ մի անիլ, Աստօծ դորմած ա, ալը սնց կուղի պտիտ դա՛ թաք ըլի սէլը առաջ գնա։— Դրուտա՛ որ կարմիր ոսկին սև օրվա հմար ա...

Ա.Զ.Ի.Կ.Ը. Հը. ումուդ կա հն։ ՄԱ.Կ.Ի.Ն. Տէրը բարի տա մեր ֆոխվին, ումուդս նա ա։

Ա.Զ.Ի.Կ.Ը. Վուրի՛ ֆա ջան, քու շունն եմ, կլխովդ պտիտ գամ, նրան մօտ— մօտ մի անիլ։ Էն պօջիկ ստանիցը հեռու կաց։

ՄԱ.Կ.Ի.Ն. (Ծիծաղելով.) Է՛հն։ Թէ նա պօջիկ ա, ես էլ պօջիկ եմ. դիտես պօղովս ինչ կանեմ նրա մաղօտ պօջին։ Ինձ հըլ լաւ չես խարար,— Ինձ հըլ մի աչքով ես տենմ...

Ա.Զ.Ի.Կ.Ը. Մի լաւ, հն։ Էս քու պօղին էլ եմ խարար, նրա պօջին էլ... Համա նա սկի ումուդատեղ չի. խէլքս բարակ ա մանմ ասածիցդ։ (Առանձին.) Քոխվէն, ումուդատեղ չէ . . .

(Մակնին.) Բա ինձ հսկողնմ չես: Բա ինձ ասմ չես: ՄԱԿԻՆ. Թէ ուզմ ես իմանալ, անդաճո մօտացրու միջին ասեմ, հը. մօտացրու: (Ինքը մօտենում է:)

ԱՁԻԿԸ. Վուբ. միտդ վե թափվի: Բա ըսի՞ր Անի քաղաքի կլիս եկածիցն էլա վախմ չես: Չէ, չէ!... մեղքա: Մհարտարա արեցիր: Էսօր մենձ որի՞ի օր ա մեր տերտէրն էլ հէնց ըսօր ժամին ծրնդացրեց... Մեղա Ասծո՞ւ: Մեղա!... հազար անքամ!

ՄԱԿԻՆ. Աստօժ անփորց մեղացդ թողութին ասա: (Մտածելով.) Տօ, դօրթ ըսօր պաա ա: Դէ լաւ, հա, մեղքմ թաղեցիր. բանդ հատել էր հէնց պատը միտդ ընկաւ էս սնաթին... Աղիկ ջան, ասել քե, Գոսվիցը կս էլ եմ վախմ, նա քիչ խօսքին պինդ չի, տակը դայեաղ ա... Համա էտ ոնց կլի. մարկը՝ անենք քանի Գոսվա չէր ստատան, չաթոքասան դատ էր: Տի խու եքա չնեբի տէր ա, ոնց լայեաղ կանի. ինքն ա դակօն խնացողը:

ԱՁԻԿԸ. Դու էնհէնց զիտես թէ բանը չնեբումն ա. անակը անխտտելի ա. զիտղես իշին մարքարիա բարցի, էլի նա իր իշութինը կանի: Համա, մի ասա, տենենք ոնց ա նա քու ումուղը. բալքի խէլը կտրելու ա:

ՄԱԿԻՆ. Քոսվէն ասաւ. մասըհաթղ—հրմքի առնլացուկը ինձ հետ արա, ես շատ մարթ կկանչեմ, որ «կանչի» քէրը շատ փող հվաքվի: Համա, Աղիկ ջան, ինչ կհարստանամ: Պա, պա, պա, մի բաշ ինչ քէթխուղա կդառնամ, հետս էլ խօսիլ չի ըլի: Չէ, Աղիկ ջան:— Հը: Ասա է. լուվել խու չես:

ԱՁԻԿԸ. Աստօժ աս, չուղղը քուանա: (Նեղանալով չեքուխի ձխիցը՝ հաղում է:)

ՄԱԿԻՆ. Պան: Զուռնէս չածեմ թէ՛ քու էլը խրտմ ա. խաթա ա: (Աղիկը վեր կենալով ջահրան վերցնում է:)

չայ-չաքար եմ անել. ըսօր Գոսվէն մենձրիլ լողեմ, հրմքի գատը—մատը առնիլու հմար մասլահաթ անելու. վեկալ տար, ղնց կատեմ ընհէնց էլ կչինես, կեփես դայդմը... (Գոսվիցը մտախօս է:)

ԱՁԻԿԸ. (Բացանկով կանոցը.) Էհէի ջան, ամօթ չի հրցնելու էս ինչ ա: (Նախախօս է:)

ՄԱԿԻՆ. Չօռը քու պինչնա! Ինչ քու օրմը տեսել չես հրցնիլ մի Բե ասմ եմ վեկալ՝ վեկալ է՞նչ քու բանն ա տղամարթի բանմ խառնակը: (Գոսվիցը մտախօս է:)

ԱՁԻԿԸ. Մի քու շունն եմ! էս ինչ ա.— դեղ ա, թէ դարման. (Յոց տպով շարտը.) էս կատես ճաքաւ ըլի: (Յոց տպով ջայը.) էս ինչ ա—խոտ ա:

ՄԱԿԻՆ. Տօ, քիչ ես գծվել. ինչ խոտ, ինչ դառնաղսի: Էտ սիպտակը շաքար ա. էտ ան էլ չայ ա: «Չայ» ասած բանը էրկու ջուռա կլի. լաւը դօմչի պողիցն եմ չիմ: փիտն էլ աեւլուկիցը: Հոն հսկայաք:

ԱՁԻԿԸ. Քա, ինչ կանես անփորց գօմչի պողը, գեա փորցլըցնող աւլուկը: Այի. թէ կուղես, ես լաւ դաղար ունեմ պահած, սուրուն մէջը կփրթեմ, համ լաւ համ կտա, համէլ կկրմրի ու մարթի սիրտ էլ փափուկ կպահի: (Առանձին.) Ղօրթա անմը լսել ի, համա իրան տեսել չի: (Գլուխը շարժելով.) Ընչեր ասես, որ տենենք ոչ էս փուչ աշխարքմը... Հայոց հաւատը գիտենա՛ Նեղը մօտացելա... (Մակնին.) Արի ձեռը վեկալ էս, էս . . .

ՄԱԿԻՆ. (Բարկանալով.) Տուտուց—տուտուց շատ մի հաչալ, թէ չէ ուխտ արհիւրիկ կլի... Տար մեր դաղդանը ջրով ւքցրու ու թող էփի, հէնց որ Գոսվէն եկաւ թէ չէ, չայը մէջն ածա, ու շիրէփով խոնչտորի: Եփ որ ուզեմ, ածա մեր զինու թասերի մէջը, դիր մեր թէքէքմը՝ խոնչի վրա ու բի: Համէլ... (Գլուխը քորելով.) Համա...չէ, չէ!... Նա ասը՝ հոռոց կատեմ:

ԱՁԻԿԸ. Բա բնձի պէս հաղիլ ու լվանալ չի ուզիլ: Խու

գիտես մեր դուքանչեքանց խասեաթը.— ծախածները կէսը մկան կաղտոր ա ըլմ:

ՄԱԿԻՆ. Հնա: Էտ մինը խելքից մօտիկ բան ա: Էտ դու գիտես: Համէլ էս իրիկու «Տաշտողրէք» ա:— Գիտես...

ԱԶԻԿԸ. Գրուստ էս իրիկու: (Ուրախացած.) Աստօծ ջնհա-
ւոր անի:

ՄԱԿԻՆ. Ամմէն: Գնա, ոնց որ մեր աղաթնա, տաշտը դի, մաղն էլ վրէն, որ էն բաշաէն, մեր բարեկամները կզան ու մեր տղի հրսանիքը ջնհաւոր անելով մի-մի մաղ ալիւր կմաղեն, որ հրսնքի հացը թխվի: Համէլ դնա մի սհաթ Պէդօլին կանչի դա: (Ազիկը դուրս է գնում.) Այի. էս մեր կնանիքը... Աստօծ սրանց հոքի ա տվել կարմ չի առնի: մաղերնին էրկար ա, խելքերնին կարծ: Հեռու ո՞ր եմ դնմ. կնիկը չէր, որ Աթամին խտփեց, Մուսէս մարքարին ծովը քցեց: Կնիկը չէր, որ ուզեց թէ՛ ոնց որ տաւար՝ Ապրհամին իրան որթուն սպանիլ տան... Գրա հա-
մար էլ Աստօծ կնանսնց խելքը պքսրցրեց ու մրթկերանց խելքի վրա դրեց, որ էլ չխափեն մրթկերանցը: Խու կնկա խելքը, խու հաւի խելքը՝ մի բան ա: Կնկա աչքը պէտք ա հանած պահես, թէ չէ, որ նոխտեղ իրան տվիր, էն վախտը խիարը ծուռը դուս կզա... Համա մի բան էլ կա. շատ մարթ կնկանից օխտը թարախ թիթիղ ա: Այի. քեզ օրինակ մեր գէղի խալիւր: Ասենք ես մի յուսմական չեմ, որ կրենամ աշխարքիս ամեն խէրուչաօք հա-
կանամ. համա էնքան խելօք մրթկերանցով եմ դիբել, էնքան նրանց խելօք խօսքերը լսել եմ, որ ես էլ հմի շատից, քչից մի բան գիտեմ. ուրիշ ոնչիչ, հչա կարամ էս սհաթին երկու իշի գարի հալալ փայ անեմ, ընհէնց որ՝ էրկսից մինն էլա չդուս ի-
րան փաշի քչութինի վրա: Հմի ով կարա ինձ պէս մեր գէղմը հէքաթ, առակ, մատաղա, նաղը ու մուխամբաղ ասի.— Էնհէնց էլ թվանք քցի, խաղ կանչի, պար դա: Մեր քօլերի ծառերն էլ հմ-

բարած ունեմ. էս սհաթին գիտեմ թէ՛ գոթանի էչացու ու չու-
թի ուստամ որանդ, որ ծառի ճղներումը կլի... Էստօծը հչա մնա:
Խօսքս մեր կնիկարմասի խելքի տէր մրթկերանց վրա ա: Էս
տարի սնձրե չէր գալի, չուրքի Աստօծ մեր մեղացը բարկացել
ա՛ գէղը բէխաբար: Էս ժամանակին պուպուզ մեր գէղը մի Հա-
բաշ եկաւ: Գու մի ասիլ խղճի փարափուրէն հատել ա: Ի՞նչ
անի, ի՞նչ չանի.— բերեց մեր գէղի մի քանի իշխանների կուլսը
եղեց թէ՛ ես գիր կանեմ, որ ձեր հանդի վրա սնձրե դա: Լաւ:
Գօթին մի հուշան էր պակաս... Գեղովի՛ քասիբ թէ հարուստ,
տուն վորթով մինչի քառսուն մանէթ հվաքեցին ու էս Հարա-
չին տվին: Հարաչս, աղօթք արաւ, չարաւ ինքը գիտի, մէկէլ
իմանանք թէ փախել ա... Աչքս լիս! Հլա մի երկու ամիս անց-
չկացած՝ մեր կլիսին մի նոր Տիրացու էլ եկաւ. նա էլ խափեց համ
մի քանի մանէթ էլ նա առաւ, համէլ ասեց թէ՛ թեղ արէք,
արտերը հնձեցէք, որ մեծ կարկուտ բղի գալ: Գէղըցիք, ոնց որ
ըլաւ, խակ-խակ հնձեցին.— էլ սնչ կարկուտ եկաւ, սնչ էլ ոնչիչ:
Հմի մեր խալսը նոր են կլիսի ընդմ, որ էս Տիրացու ուղիւս
ա ըլել սուտ կարկուտի հմար էլ փող ճանդի.— Էս բնա ա. էչը
դաղի, ձին ուսի: Ախր բա որ զիր, աղօթք անիլ տալ գիղէք,
տօ հէր օխնածներ, խի չէք դուք էլ աղօթք անմ, որ ձեր տված
թումանները պօջը ցից չդնան... (Փորը լուծիւնից յետոյ.) Ի՞նչ
արած, որդեղ խալսը յիմար աւանակ ըլին, էնդեղ աւանակը իմաս-
տուն կրեա. աթալարի խօսք ա. «Որանդ՝ եղ— ընդեղ՝ ճանձ
ուճնձեղ»... Համա աչքի լիս. գիղէք թէ էսքան դաւի-դառարի,
էսքան ցաւ ու փորձանքի պատճառը սվ ա:— Մեր քոխվի ասա-
ծակ գղիւն ա: Տնաքանդը, գղրութինի համը հչա մի շաբաթ
չկա տեսերա, ուղմա մեր կլիսին նաչալնիկ դառնաւ: Էն էլ ինչ,
խեղճը համ խելքով ա պակաս, համ ջնորքից ա դուրկ: Գու
քանի կարաս ասմ, բղաւի, դուս, ճղաւի, նա իր ասածը կանի...
Գու հարիւր տարի ասա. խնձորը քծսիլ մի՛ ափսուս ա, անքճ-

պիւ կեր. անդաճ չի դնել: Հառամդադէն, կասես կնիադի ցեղից
 Ըլի: Քանի որ զգիր չէր լլար ստակմէր, հմի շատ ուտիլ, խմի-
 լուցը թուշերը վառան բոմբի են դառել: Հայոց հաւատը վկա,
 դասար Ըլիմ նրա մտիցը քսան թուաման կհանեմ: Խեղճ քասիք-
 ներիցը կաշառք ուտելով չզանամ ա. տվարի պէս ձնչ խօսքի
 տուտն ա հսկանում ձնչ կլուխը: Անմարթի խօսք ա, մեր քոխվի
 կշտին, որ մի էշ կապէս նրանից դուայ էլա կսվորի: Ինչ թէ մեր
 նաչալնիլը ուտեար խօսալը ու չայ խմիլը նրանից ավորեց... է՛հ.
 Ինչ արած. իչին կուզես դադոտան դրկի. էլ էն սարսաղ էշը ես
 կզա իր ասլրակովը...

Պէ՛րՕՆ. (Գրսից բղավում է.) Է՛հէ կոնչօլանց Մակի:
 ՄԱԿԻՆ. (Շարունակում է ցածր.) Տես, որ ասեցի սարսաղ
 ա... Մի ասող Ըլի. Ինչ ես դում, տուն մտի էլի: (Կրկին լավումէ
 Պէ՛րՕՆ բղավելով.) Գրուտ որ խղճի վերնատունը դարդակ ա: Խեղ-
 ճը առաջ դրուտ մարթ էր. հմի եքա շաչվի ա... Ո՞վ դիտի, կա-
 րելի ա մեր անհորի Քոխվի շատ ձեծելուցն ա խեղճը փար-
 սաթմիչ Ըլի: Հմմ... (Մտար կծում է:) լաւ միտս ընդաւ. (Կրկին
 լավում է Պէ՛րՕՆ ձայնը.) էն օրը մեր խիզանը ասեց թէ՛ տէրտէրը,
 ձուղըթարին ժամը սրփուլին տալիս, անիծեց, չունքի Պէ-
 դոն ըռէխը հուփ ավեց ու տէրտէրի մասները ցվըցրեց... Կա-
 րելի ա հէնց դրուտ նրանից Ըլի... Համա չէ. հմիկան տէրտէր-
 ներմն էլ էնքան դորութին չի մնացել: Ղօրթա՛ ինչ ասմ են
 կտարվում ա, համա էն էլ վայնաչարի. Նզարից մեկն ա չաթմ
 նրանց սլողաւոր աղօթքը: Էս խու էնա դրուտ ժամակալիս լա-
 ւութիւնից ա.—չունքի ձուկը առաջ կլիցը կհոտի . . .

Պէ՛րՕՆ. (Գրսից.) Տ՞՞ Մակի, տ՞՞, ընչի ես կանչել, թէ
 տանը չես, դէ աստ տանը չեմ, ես էլ թարգը տամ, գնամ իմ
 բանին. է... Փորս վեց-վեց ա անմ, ցրտիցը կաշիս տրաքմ ա: Մարթ
 ես, չայ—բրիստոնա ես: Բուրքացել խու չնս, տո!..

ՄԱԿԻՆ. (Շարունակում է ցածր.) Հլա տես ինչ ա ասմ:

Տ՞՞, թէ տանը չեմ, էլ ո՞վ իմ տեղակ կասի թէ՛ տանը չեմ...
 Ա՛յ՛ գիտի, գիտի... Նին ժամանակ հա... անի ընդ ընդ

Պէ՛րՕՆ. (Գրսից.) Թիւ՛հ! Նահաթի դաս!... Սափիլն էլ նո-
 բա սվորել, էս . . .

ՄԱԿԻՆ. (Առանձին.) Տ՞՞, ես խօսքով ըլա, խեղճին ձեռաց
 ցրամը օլին եկա: (Պէ՛րՕՆ.) Տ՞՞, տե՛նմ ես տանն եմ արի էլի.
 զիլլապ խու չես Ըլի:

Պէ՛րՕՆ. (Գրսից.) Տ՞՞, դէ գօռա է: Տանը խո՛ւ կծոտող,
 շուն չկա:

ՄԱԿԻՆ. Ինձանից էլ մենձ չուն: Հայօլանը կծոտողից
 կվախի:

Պէ՛րՕՆ. (Տուն է մտնում չիբուխը ձեռին.) Էս ինչ մութն
 ա: Ո՛վ գիտի Մակին տանը չի, կասես խտիպուճալը դնալիս
 Ըլիմ: Մակի, տանը չես:

ՄԱԿԻՆ. Տօ խմախ, արի՛ տուն մտի. էլի: Հէնց էնա ի-
 չի պէս պէտք ա դռնմ:

Պէ՛րՕՆ. Բարբիկուն: Տ՞՞ մարթ Ասծու, իչի պէս դռան էլ
 հունար ա, թէ մարթ վախտը գիտենա: Ախր հոքիս կատիկս եկաւ է:

ՄԱԿԻՆ. Ասծու բարին: Դէ ինչ անեմ, վախմ եմ թէ
 լարցը դօսալուցս էլ խարջ առնեք... Էս հլա մնա: Պէ՛րՕ, մի
 սճաթ դնա Քոխվին կանչի դա:

Պէ՛րՕՆ. Էս սճաթին! Աղբաթխէր, դիտեմ մննակ սկուչ-
 նա կլես:

ՄԱԿԻՆ. Հա! հլա մի գնա: Հմի սկուչնա-մսկուչնի վախտը չի:

Պէ՛րՕՆ. Լաւ! Հմա դիտես ինչ կա, դգանակս ծնգրութին ա
 անմ. իմը թող ըստի մնա, քունը կտանեմ, որ Քոխվէն տես
 նի թէ չէ դա: (Փոխելով դադանակները փոքրինց դնալով հետ է գա-
 վիս ու բրբրում օջախը.) Կրակ չունես չիբխիս դնեմ:

ՄԱԿԻՆ. Չէ, կրակ Աստօծ տա! Տնաչէն, ձեր տանը կար
 ոչ, խու կրակի սով չի ընգել... Լաւ, լաւ, գնա, Աղիկիցն ուզի:

(Պէդոն դուք է գնում): Հառամպարան, համարչ չի ինչ դալաթներ
 ա անմ: Ստեղ ինձ ա խափմ. թէ դգանակս ծանդրն ա, Էստեղ
 էլ Քոխովին բղի խափիլ, որ մթամ իրան դրանակը տանս ա
 մնացել ու վեր բղի կենալ հետը դալ...Տօ շան թոխմ, հեռի ԼԵ-
 ստղանց, սօ թոկից փախած, որ էստեղ չես, թէ խաչն իմն ա
 զօրութիւնը ես գիտեմ. Քովին մեծրես ու չգա:—Ելու՛րը պատ-
 ուիով կգա: Էն էլ մեր հմիկվա Քոխովէն: Էլի թէ մեր բարեհօքի
 խեղճ Միկիչ Քոխովէն ըլէր, հա. էտ ուրիշ բան էր: Խեղճը իրան
 ջբիցը կհանէր ու ուրչին կխամայնէր: Ղօրթա կաշառք չէր սի-
 բի, համա ըլած վախտը ձեռը ետ չէր քայլի, էն էլ ծածուկ: Հա-
 մա սա մի չաթուքասան, մի, անմարթի խօսք ա, չափար ճողո՞ղ
 դատ ա...Մեր դէղըցիք, որ խեղօք ըլեն, սրան դուս կքցեն ու էլի
 նրան կհնդրեն: Համա էս անհօքին էնքան մենծերի ու իշխան-
 ների տակը լքցրել ա, որ կարան սրան դուս քցեն: Մեր գէղը-
 ցիք, վախտ—վախտ իլլաջները հատած տունորթովի գնմ են
 մովրովի կուշտը, որ իրանց ողորմա, համա մի դօկից «դավտրա
 —գալարէն», մի դօլից էլ փողով գարի առնիլը նրանց ետ ա
 քմ:—Էլի խղճերը դատը դարդակ ձիանանց պօչիցը փռնած ետ
 են դալիս... Տօ! բա կաշառք առնելով, իրեսպաշտութին անելով
 մարթ, էն էլ բուի շօքանը, կարոն Քոխովա ըլի... (Հեռուից ոտի ձայն
 է լսվում): Վայ! հրէն դալիս ա. չլի թէ ասածներս իմացած ըլի...
 (Շուտ վեր է կենում դրակը թափ տալով):

ՔՈՒՎԷՆ. (Գնու տուն չկտած երգում է.)

Սաղ ըլեմ, քոխովա ըլեմ,	} Հա լալ լա լէ
Թէ չէ մուժիկ մի օր չլեմ.	
Քոխովա որ եմ՝ մենծը եսեմ,	
Ղօնաղղղմ մեծրած կլեմ...	} Թա լալ լա լէ

(Տուն մտնելով Պէդոն հետ.) Այի բարիկուն . . .

ՄԱԿԻՆ. (Գլուխ տալով.) Այի Աստու բարին. անց ես Քոխ-
 վա չան, գալք բարի ըլի...

ՊԵՂՕՆ. Ասան հղար բարի ըլի: (Համոզական ձեւով.) Տնաչէն,
 մի բարին սկի ինձ չի հէրէք. ինչ թէ իշին՝ մի գարին...

ՔՈՒՎԷՆ. (Խեթ-խեթ նայելուց ու Պէդոն չեստ տալուց ու ետ-ետ
 դնալուց յետոյ.) Հը. Մակի, նստի, ինչ ենք կաղնէ: (Նստում են):
 Ի՞նչ կա, ինչ խաբար կա, հրօտնիքդ անց ա. ասան տենեմ, աղ-
 բաթիւնէր, ունքերիցդ կասես ծէթ ըլի թափվիլիս: Աստօ՞ վիւն,
 կեղծաւորութիւն չի, ինչ քեզ տեսել չեմ, սիրտս թխվել ա, գիտեմ:

ՄԱԿԻՆ. Շնորհակալ եմ, Քոխովա ջան, բա որ քու սիրան
 էլ թխվի ոչ ինձ հմար, էլ համ սիրտը թխվի: Մենք լաւ ենք:
 Դու ասա, լսենք: հմի քաշքիցը օխտը ջվալ խաբար ես բիրել...

ՔՈՒՎԷՆ. (Գրասի վերա թինգ տալով.) Օ՛հօ... Քաղաքիցը
 ոնչինչ մի հրցնիլ որ քաղքի լաղաթը փախել ա: Թանկութիւն,
 կրակ, դիւմաթ... հարիր ձուն էքիու մանէթ ու, անց կուղես ի-
 մացի: Ղօրթա վեց օր կցա, ու իրեք օրից առաջ գէղից հետս
 տարած պաշարս հատել էր, համա, իլլաջս կտրած, իրեք օր ծուժ
 պահեցի: Ստանէն քօռացած մի հին ճխտանոց էլ ունէի. թէ-
 դուզ էն էլ մսխեցի, համա էլի մի լաղաթ չառա: Էն օխնված
 Եարմուկէն, որ տննես, կասես ցորենի արտ ըլի, քամին փչած
 վախտը օլօր—մօլօր գալիս: Սօխի կլխի պէս՝ մենձ ու պուճուր,
 սև ու սիպտակ բարցր ու ցածր են անմ—գնմ, գալիս. սրա հետ
 խօսմ, նրան զդրաստի անմ, մի առաջին կուանմ, մնին սուտ
 շորեր հքցնմ ու ձեռը հայլի տալի, սարմ, շորերը ձքձքմ, ձեռը
 քսմ. գեա էլի հանմ, դես հաքին թողմ ու փող առնմ ջիբը
 դնմ. մնի կլխին վերհատմ ու «գուռան» ասմ. մնին՝ մազերից
 քաշելով ցէխը քցմ: Մինը մի տեղից իշի պէս ա գօռմ, մինը իր
 ապրանքն ա գովմ ու գօռով կախիցդ կպցնմ. մինը իր
 ուանդ—ուանդ ջուրն ա ստաքանը ածմ ու դէմ անմ, մինը բաթ-
 լախի միջին՝ քչէրը ձեռին իր միրքն ա ծախմ... ՂժԺ... հա-
 այ, հրոց, ձէն, ձուն . . . որ մինն ասեմ: Էլ չաթուքասան,
 ջիբ կտրող, թոկից փախած չի մնալ, որ ընտեղ չի ըլի. էլ օխտը

ԳՆԷԼ

մաղից հաց ուտող ասես ընտեղ կճարես: Էտ խալիսի մէջ մըտ-
նողը ջիբը պէտք ա բերանը կոխի, թէ չէ էնհէնց տակիցը կը
կարեն, որ արխալուղիդ փէջը՝ շապկիդ դօշի պէս բաց կմնա...
(Մակին արտառն է իւր կրծքի ծոցկոցը): Անասիքը, ըսխները բաց
կաղնած, չորեր են ծախմ, ասմ, ծխածաղմ, խօսմ, մարթի աչքով
անմ... Մեկէլ տեսնես, «Մէրթի» բղաւեցին:— Ի՞նչ ա: (Չայնը
փոխելով.) Մի լոյսդ պէտքդ մի մաթթի ջիբ ա կտրել... էլ կա-
րան նրան գթելի: Քանքի ծակուծուկը չնտ, մնի միջին տաս պ ա-
րաւ, պրծաւ... (Գլուխը շարժելով.) վայ, ինչ ասեմ ձեզ, քաղքի
պժառնիք. միտն Տէրը ձեր դադարն անի! Սրանից աւել էլ ոն-
չինչ կարալ չեմ ասիլ... (Գրտունքը սրբելով.) Համա էրկու հետ
բաղնիս գնացի: Ը՞նչ, էրմ ա՞ էրմ... Այի ինչ կասեմ. բաղնիսը
լազաթ ունէր... Այի խէրով դատ! Համը չլա բերանն ա . . .

ՄԱԿԻՆ. Քրտիվա ջան, քաղնիսը ինչ ա, ուտելու ա՞, որ
չլա համը բերնիդ ա:

ՔՈՍՎԷՆ. Ի՞նչ ուտել, տօ, խո սոված չեա: Բաղնիսը գի-
ղբմ չեմ. էն էլի, որ շորերը հանմ են ու միջին չփչփայնմ են:
Տօ, բաղնիսը ու համամը մի դատ են:— Հմի կլիսին ընդար: (Մա-
կին գլխով հաւանութիւն է յայտնում.) Տեսնես էնքան ջուրը ոնց
են տքցնմ. պա՛, պա՛, պա՛... Էտ խու էտ, անդած կալ մի բան
էլ ասեմ. ասմ են թէ. մի էրկաթէ ճամփա բղէն շինիլ, որ ան-
ձի, ան էլ փուրդունը թռած դչի պէս գնա: Են էլ ինչ փուր
դուն:— շինած օթախներ, միջին մըթկէքը նստած...

ՄԱԿԻՆ. Էհա՛: Էտ ոնց կլի. էտ սկի կուլի գալու բան ա.
Էտ թէ կուլի էլ դա, հայ—քրիստոնի բան չի ըլի, ստանա-
կանի բան կլի . . .

ՔՈՍՎԷՆ. Բա՛: Ստնականի բան ա. բա խէրքը կլիին մար-
թը կարա էնքան ջուրը մի սնաթմը տքցնի ու էրկաթէ ճամփա
շինի Լտոնք էն փռանկապնների բանն են, որ եկեղձ քաղաքը ԼԵՔ՝

ՔԻՅԻ

ցլիլ են. ում հետ էլ որ խօսմ ես, մէկէլ տեսնես փռանկաղնե-
րէն քանջարի մտնտօք բղաւեց . . .

ՄԱԿԻՆ. Քրտնջարի մատուր ինչ ասիլ ա.— օրնմ ա՞, թէ ու-
շունց ա տալիս:

ՔՈՍՎԷՆ. Օխնանքը բղաւիլով կատեն:— Չէ. իր մէջը
ջգրվում ա. մթամ ասմ ա՞ թէ՛ ինձ հետ հայերէն մի խօսալ...

ՄԱԿԻՆ. (Չարմանալով.) Պան: Միտմ բանը էտհէնց ա
շուռ եկիլ... Հայերէն խօսալը դադա ա ըլմ... Այի գիտի հա՛...

ՔՈՍՎԷՆ. Բա՛: Փռանկապնիքը էնքան շտացել են, որ ա-
մենան կուլի սովաքար հայի դոքանի տեղ հմի փռանկի կը-
տնես. նրանք քաղքի խէր ու խաշուն հտացրել են. էլ չկա
քաղքի վաղլա խէր ու խաշուն: Ախոսու, քեզ քաղաք, հզար
ափտու! . . .

ՊԷՂՕՆ. (Յանկարծ.) Քրտիվա ջան, կուղես քաղաք էնքան
տլարի խաշ դրկեմ, որ ասես թէ՛ հա՛, ապրած կենաս . . .

ՔՈՍՎԷՆ. (Չարմանալով.) Չէնդ կարի, հառամգաղա! Իմ
ասած խաշը քու կերածը չհըսկանաս: Էն տար հորդ քալլին
ածա! . . .

ՊԷՂՕՆ. Ի՞նչ ես ջգրվմ, Քրտիվա ջան, կուղես խէր ու
խաշու էլ դրկեմ. դու սաղ ըլես, թէ չէ, ասես՝ աչխարքս էլ
տակնուլրա կանեմ . . .

ՔՈՍՎԷՆ. Տօ, սուս, է: Տօ ստանի դարմ, է: Գիտես իմ
ասած խէր ու խաշուն, որ . . .

ՊԷՂՕՆ. Ո՞նց չեմ գիտալ. բա էլ ընչարած եմ, որ էտ էլ
չգիտնեմ:

ՄԱԿԻՆ. (Առանծին.) Երբ հաւեր են եկել, էրկաթէ ձվան
են ածմ: (Պէղօին.) բա, թէ գիտես, դէ մի ասա, իմանանք, է:

ՊԷՂՕՆ. (Բողաղը մտքընլով.) Խաշը՛ էնա տալլարի խաշն ա.
խէրն էլ վրի սխտորը կլի, էլի: Չէ որ սխտորը համ խէրա, համ
էլ խաշը անսխտոր ինչ համ—լազաթ կունենա:

Քոստանտին. (Չարանալով.) Տօ դուս կորի, դուս! թէ չէ, հը-
րէս դրուստ խաղ կլիսիդ կածեմ, քու ստկածի է, է, է!... (Պէղօն
դուրս է փախչում.) Տէր Աստօ՛՛: Արակա՛ մնացի՛նք էս ծալապա-
կասիցը . . .

ՄԱԿԻՆ. Քոստանտին, Համիկերու թիւնը կեանք ա, դու զրկեց ասա:

Քոստանտին. Զրկեց ա թողմ, որ ասեմ: Էն սհաթին բերանս
ցլումա... Յիսկի սրբա օրն ու ումբըը... (Փոքր ինչ մնալուց յետոյ.) Հա!
ինչ էի ասմ:

ՄԱԿԻՆ. Հա! էլի էն էլի ասմ:

Քոստանտին. Է՛հ, դու էլ մտկամօլօր դատես ըլած: (Մտա-
ծելով.) Հա! Քաղքի խէրն ու խաչուն հատել ա: Ղօրթ ա՛ ա-
մեն իրիկու, առաւօտ ժամերի զանդակի ձէնը սաղ քաղաքը
բլկոցն ա քցմ, համա քաղքցիք Ասծու ճամփիցը ըլել են: Հէչ-
քէլանը քաղքի բճերն էլ են ստնացել: Այլ! թէ հվատմ չես, մի
օյին պատմեմ: Օրերի մի օրը, քանի որ քաղքմն է, մի իրկնա-
հակ սէհըը անխուց ետոյ, ետ որ՝ մի գմբէնաատուր բարեկամ
ուշէի, նրան տկտութիւն անխուց ետ ի զալիս. (Առանձին.) Հա-
մա էս մի՛նը՝ Մակինն զրմացնելու հմար ասեցի: Վա՛. սաւոր խու-
փողով չի: (Մակինն.) Հա! դամ, տեսեմ մի զրթարած քուչի մի
ամարաթմ, զրած—ծախմ էին, էլ ինչ սրփի ու Ասծու, հայրա-
պետի ու վրթապետի, ստանի ու տերտէրի պատկերներ: Ես էլ
կաղնած, հայիլ ըլած, թամաչա ի անմ: Էս հաղաղին, մնել տե-
նեմ մի սանական ասիջանավար եկաւ ու բղաւեց. «Էտօ՛ Եօլ-
կօվի մաղաղես»: Էս եկողը մթամ իր հվատովը ուղեց ասի դու-
քանչուն թէ. էի դուքանչի, էս կաղնած գէղըցու մաղերիցը փռու-
նի ու շօրտով խոկի: Էս էր որ իմացա. էլ կկաղնեմ: Ալուխս առա
ու ուղեցի մինչի իմ կացարանը մին պուկ անեմ: Էն էր ուղմ
ի թէ ոտս փոխեմ, մնել տեսեմ էս դուքանի դառաբէքը չը-
բխկկի!... վեր ընգան ու չուխիս փէչն էլ զուռ... պատուկեց...

ՄԱԿԻՆ. (Շարունակ ծիծաղելով.) Հա, հա, հա!... Ղօրթ:

Քոստանտին. Ո՞չ թէ քու, էփած հաւի ծիծաղն էլ կգա՛ էն
քաղքի ստանա բճերի օյինբաղու թիւնիցը:

ՄԱԿԻՆ. Խեղճ բճերը ինչ անեն. ո՞վ ա զիտմ տախտակ-
ների վրա ձէքօ ըլնն քսած, էնդուրից էլ կպած ըլէր չուխիդ փէ-
չը, դեա թլիսի ու քաղքի բան ըլէր...

Քոստանտին. Հաղիբ, որ ասես՝ կաղնած վախտս փէչերս
տըխտակիցն ին մեխել: Համա, այլ արմանալու բան թէ՛ ոնց
են մեխել, որ ես իմացել չեմ:

ՄԱԿԻՆ. Ախպէր, ասմ եմ թլիսմի բան կլէր, դու ինձ ի-
չին ես նստացնմ: Ախր, հալբաթ իմ կլխովն էլ ա բան անցկա-
ցել, որ թիւին եմ տալի, թէ չէ սուտ ոնց կասեմ:

Քոստանտին. Լաւ! ինչ ըլաւ՝ ըլաւ: Հմի հրանքիցդ խօսեմ.
բանը ինչ տեղն ա մնացել: Տաչտաղրէքը տեսելնս թէ չէ:

ՄԱԿԻՆ. Քոստանտին, անմարթի խօսք ա, առանց իշի կլիի
քարվան կլի: Դու էստեղ չիր, ո՞ւմ հետ ի արել: Համա էքուց
մտկումս կա, որ անենք:

Քոստանտին. (Յածր.) Մակի, ես մի բան եմ ասմ. արի հրա-
նիքդ ան տաչտաղրէք անենք: Բան չունես: Մթամ արաղիդ
կլուխ նա ցամ, որ զան խոմեն:

ՄԱԿԻՆ. Էտ էլ քու քէվն ա! ոնց կուզես: Համա, Քոս-
վա ջան, վնց թէ ըրխուս մի փորցանք պատահի, որ հրանիքը
անտաչտաղրէք անենք:

Քոստանտին. Հա! էտ էլ ես զրուստ ասմ. դրան էլ ըչտուկ
կա: Գիտես ոնց կանենք.— էքուց ծածուկ տաչտը—մաղը կհաղ-
րես, մենք էլ տանէցտանու կգանք ալիբ կմաղենք ու արաղն
էլ մենք կխմենք: Հը. լաւ չի ըլի:

ՄԱԿԻՆ. (Ծածուկ ժպտալով.) Էտ էլ ա՛ քու աղիդ քէվը! Հա-
մա վնց թէ Աստօ՛՛ բարկանա...

Քոստանտին. Մեռնեմ Ասծուն! գիտմ չի, որ քասիբ մարթ ես:
ՄԱԿԻՆ. Ո՞նց չի գիտմ. ամեն բան նրան այանի չի:

ՔՈՒՎԷՆ. (Հանելով տերողորմէն բցով է անն բան յիշելու.)
Դէ! բաս որ էտհէնց ա. շատ փիբր անողը քիչ բան կշինի. ինչ
առնըլացուկ էս ասա, քանի խալլաթ ենք. թէ չէ շանչնթոց
կդառնա ետոյ. — Էս կլսից պէտք ա ունենաս 3 կարաս լաւ,
կձկճան, թուող զինի:

ՄԱԿԻՆ. Հա! Քոխվա ջան, ունեմ, համա էրկու կարաս ա.

ՔՈՒՎԷՆ. (Գլուխը շարժելով.) Քիչ ա! շատ քիչ ա!...

ՄԱԿԻՆ. Բա ինչ ասէս, էս ձինը դուք կարած վախախն:

ՔՈՒՎԷՆ. Աճի ինչ ասէս: Մի կարասը իրան իրեսովը
կթողաս. Քոխվի ու Տերտերի հմար, մէկէլ կարասի հետ էլ մի
կարաս զլուի ջուր կխառնես: Բան չկա! Թանկ տարի ա, ո՛վ ա
հրցնմ, էրկու կարասը իրեք կդառնա: Համա էնքան էլ թթու
չլի, որ խմողի փորը մի բաշ կապիլի... Ետոյ, 5 փութ կձու բողկ
ա՛ հրկաւար. զիտես, զինու դուշման...:

ՄԱԿԻՆ. Էնչէնց բողկ առնեմ, որ ուտողի բերանից հոտը
իր օրմը կտրի ոչ. կենա ու բխկ—բխկ ա! . . .

ՔՈՒՎԷՆ. — Մի չաղ եղը պէտք ա ունենաս՝ մաացու: Հա-
մա զիտես, նոր զակօն ա գուս եկել, մնց որ մատաղի անդամը
ու մորթին տերտերին էս տալի, էնչէնց մաացրվի ոտն ու կլու-
խը Քոխվին բղի փէշքէշ բլի, թափանիտորը—Գզբին:

ՄԱԿԻՆ. Էս զակօնը, Քոխվա ջան, վաղուց էլ կար. համա
դու էլ խու զիտես, որ էս տարի ազարը մեր տանը եղան թըր-
քի հոտ էլ չթողեց, ինչ թէ եղը: Միան թէ, իրեք քմբակիծօր—
խող ունեմ. նրանցից մինն էլ Քոխվին փէշքէշ շք. բլիլ չի:

ՔՈՒՎԷՆ. Չէ. էա... Ետ! ասենք՝ էչը մատաղ չի բլիս,
համա իչի զինը մատաղ կլի: Ես, խու զիտես, բանը քութան ա-
նի սիրող մարթ եմ... (Տերողորմէն չրկկեցնելով.) — Մի չաղ մօթալ
ա հարկաւոր. զիտես՝ փորը ուռած էրկու հորիս կնկա պէս դուս
պրծած, որ էս էլ իմ բիրթած մթնից բանց առաջին ամօթու չը-
մնամ, թէ չէ...

ՄԱԿԻՆ. (Առանձին.) Էս հն. քու տիւրը հետ չլի: Ինչ ա՛
մի քանի մարթ բղի կանչլի, նրա հմար ուզմ ա առնա շիղդան
պրիշակ անի: Հմի թէ կասեմ՝ կա ոչ, վնց թէ փալանը վեր թը-
ցի ու բիարու. անի. հն, տուն չէք ու անութին չէք, որ ձեք
տանը մօթալ չկա... (Գլուխը շարժելով.) Ա՛խ, ուր էս հին ժմանակ,
իմ հին քէշը, որ Թօթալների կլիսին քար է քցմ... (Քոխվին.)
Ունեմ, Քոխվա ջան, համա ներող բլիս, քիչ կծված ա...

ՔՈՒՎԷՆ. Է՛. ամօթ են էն մարթիքը: Ետոյ զիտես, որ
հիւնդանան . . .

ՄԱԿԻՆ. (Առանձին.) Էս լաւ էր որ ասեցի կծված ա. չու-
քի տեղից բնգած տեղը կասեմ՝ կծված էր բղի ոչ... (Քոխվին.)
Չէ, չէ, եօլա կգնանը: Մենծօլանները սոված կմնան ու կծված
կան չեն ուտիլ...

ՔՈՒՎԷՆ. (Առանձին.) Ո՞նց չեն ուտիլ: — Տեղն ընգած ան-
ղը դահուղաթի էլ կուտն. համա որ լաւը կա, փխըթող փի-
սօլանները ուտեն: (Մտկնին.) — Արաղը, էլ ասիլ չի ուզիլ էնքան
շատ կառնես. Հացը, սօխը, ու դէսուդէննէլ դու զիտես: (Տեր-
ողորմի հատերը նստաբերով.) Էլ ուրիշ բան չի հարկաւոր...

ՄԱԿԻՆ. Բա ամանւամանը ո՛վ բղի հվաքիլ՝ հրտեքի հմար:
... Ես ՔՈՒՎԷՆ. Հա! չաւ միտս քցեցիր՝ ինչքան աման—չա-
ման, պղինձ—դազան, թէ փշի—ստաքան, գաւ—չափիան հրկաւոր-
վի, էտ ամենի հվաքիլը Պէդօի պարտքն բլի, որ մեր գէղի
քէթիսուղէքանց անկրիցը հվաքի ու բերի քեզ թափչուր անի:
Պէ՛ՏՕՆ. (Տունէ մտնում ձեռին, պոսնօսի վկա երեք բաժակ
ձէլ, երկաթէ ափսանների մէջ.) Բա իմ հախը... Ես իչի մշակ եմ...
Բա էս մնչիչ ուղիլ չեմ... (Չկոքերի դողողալուց բաժակները մի-
մեանց զիսելով մայն են հանում:) Օքաթի, օքաթի, Քոխվա ջան...
կոխ են քցմ... Թողալ մի, մի, մի!...

ՔՈՒՎԷՆ. (Նիծուղելով նստած առնում է պոսնօսը ու իր ա-
ռաջն է դնում: — Պէղօն նստումէ:) Պէղօ, զիտես ինչ կա. քու պար-

տքն ըլի, որ Մահնի հրոնքի զատ ու մատը հաւաքեալ իրան տաս, հսկացար: Դրա հմար էլ մի սլուստէ մէնդալ քեզ նազրադ: Դէ. սուս, էլ չծոյտաս: Համէլ, դուս չարծնես. քու խօսալու վախտը իմացի, զակօնմը մենծ ու պուճուր կա...

Պէ՛րՕՆ. Աչքիս վրա! Քոխվա ջան, քու վարթին եմ. ինձ վրա ներող ըլես...

Քոխվալէ՛ն. Հնա, վարթի, էդհէնց բղի. դու հմի չնով ինձանից պատիկ ես, համա թէ խոնար կկենաս, ինձպէս թէզ կմենձանաս: «Վարթի» որ ասմ եմ, պէտքա ինձ «հէր» ճնաչեա, ոնց որ վարթին հնազանդ ա իր հօրը...

Պէ՛րՕՆ. Բա ընչի ա առակն ասմ. մենծը մենձանա, պըստիկը ոչ մենձանա:

Քոխվալէ՛ն. Էս ուրիշ շտուկի հմար ա ասած... Առ խմի! (Մօտենդու է մի բաժակ թէյ ու մի կտոր շաքար): Քեզ ասմ եմ քիչ շալթայ—բալթայ արա!...

Պէ՛րՕՆ. (Տնդդելով շաքարը.) Չէ, չէ!... Քոխվա ջան, գինին անօջ կանեմ՝ քու կենացը, համա պաս չեմ ուտիլ: Պաս ուտեմ՝ էն էլ թանով սպաս ուտեմ, էն էլ ճրաքու ուտեմ:

Քոխվալէ՛ն. Տօ, էտ ճրաքու չի, շաքար ա. . . (Ծիծաղելով.) Յիմար կենթանի! այի տես ոնց եմ ուտմ. (Ուտում է:) Հմմ... ինչ համով ա!...

Պէ՛րՕՆ. Չէ անպէր, դուք որ կաք՝ փարմազօն էք, ես հայ եմ՝ հնչ. Հայօլանը պատին պինդ կլի: Ղօրմածիկ պապս կասէր թէ՛ պաս ուտողը, իը օրը լաւ օր չի տեսիլ... (Նայելով քաժակին.) Համա, Քոխվա ջան, դու գիտես, որ ես իր օրը կիսատ արադի, գեա դինու ստաքանը խմիլ չեմ. չունքի ասմ են ստանէքը ոտները միջին քաչ կանեն ու ստաքանը կհրամեն: (*)

*) Սա մի աւելորդապաշտուծիւն է, որից օգուտ բաղելով զինարբու անձինք լիք—լիք բաժակներ են դարդկուս: Նոյնպէս «իրեք երրորթութիւն» ասելով եռապատկում են բաժակը:

Քոխվալէ՛ն. Է՛հ, տուտուցողի. ստանէքը, թէ կհրցես, գիտու ու արադի ստաքանմը քաչ կանեն, թէ չէ չայի միջին քաչն անմ՝ թէ ինչ անեն... Վեկալ խմի, հա... (Առանձին.) Էս մեր դուռակ գէղըցիքը, հէնց որ տեսան, որ մինը մի դուռուսանդու թին արաւ, իրանք էլ են անմ: Էլ ասմ չեն թէ՛ մենծօլանները որ կան՝ ուրիշ սորթի մարթիք են: Ես անմ եմ՝ ուժս պատմա. չունքի ասլիջանի տէր եմ, դու ուր ես անմ. Համա էտհէնցներին պէտք ա իրանց ձեռովը իրանց իրենին մուր քսած, որ մէկէլ էն կաւէչաքարը, դալադ անեն, անօջ չանեն. առակը մեռնիլ չունի. «Մարթ կա՞ զին չունի, մարթ կա՞ անգին ա»: Այի, թէ էտհէնց ա, մի վեկալ անօջ արա ու համը կառնես... (Պէրօն.) Դէ թէզ արա, մենակ դու խու չես...

Պէ՛րՕՆ. Էս սհաթին, Քոխվա ջան, խօսքդ ոնց տավը կնդնի. ասածա՞ ով ըլարի՛նչ դարբի՛ (Վերցնում է մի ձեռով անիսէն միտով սղնձէ բաժակը. մնում է բաժակուս դղալը.) Պանս Բա էս չիրէվը ինչ անեմ, վնց թէ շոքէլս մտնի ու... (Գալ)

Քոխվալէ՛ն. Աչքդ կոխի: (Պէրօն կաթնեղու է գղալը ջիբը դընելու.) Քոխվի կտին զոդու թին... Ասողօննիկ, ուզմ ես սիրիք կօրչես...

ՄԱԿԻՆ. Ախպէր, չճըսպացնես—բանուղովի ա: Քու հօրն ըլօրմի իմը չի: Մեր կնեազ Ռաքէլը ինձ անով—տեղով կկորցնի, «հուփ տու՛—կուլ տու՛» կանի:

Պէ՛րՕՆ, Վան: Բա ինչ անեմ: Գինու միջին քթալն ով ա տեսել . . .

Քոխվալէ՛ն. (Չարանալով.) Դուռակ! քեզ ասմ են՝ քիչ շալթայ—բալթայ արա... Վեկալ թէ ուզմ ես՝ լախի, ծարաւ մեռանք: Մարթս՝ բանը թեկին տված պէտք ա կլխին ընդնի!

Պէ՛րՕՆ. (Յանկարծ.) Հմմ... միտս եկաւ: Եաւանջ մօլլա: Ախր չէ որ հէրս դալաք էր. Ղօրմածիկը վախտ—վախտ իր ածըլն այի! սէնց կկոխէր. (Գղալը դնում է գրակի ափսին՝ ճակատի

վերա, ապա վերցնում է մի ձեռով արխան, միւսով բաժակը: Տեսա՞ք: Ո՞նց ա՛ն մնաց, պղնձ եմ, թէ չէ: Ախր պրա մոզոնորը հալածվի մի բանի հմար ա չինել, է: (Առանձին): Համա ախտու, որ ըստաքանս կիսատ մնաց... Ի՞նչ անեմ, չէր օխնած Քրիստին, սնչ ստանից ա վախմ, սնչ քաջբից: մեղքը իրան չվի՞րը . . .

ՄԱԿԻՆ. (Ետ բաշվելով): Աղա՛, դէնը ամբ էք անտէր պողբ, է: Քէզ արա լակի՛.— մեզ հարու չտաս՝ կտորես . . .

ՊԵՂՕՆ. (Գլուխը ուղղելով դէպի Մանի կուրծքը): Հըռռռ... (Իբր հարու է ասիս):

ՄԱԿԻՆ. (Ձ ախենալով): Աղա՛, հանաքի վախտը չի: աչքս կկոխես էտ անտէր պողբ:

ՊԵՂՕՆ. (Երծաղելով, օտնում է նախ Քոսովին): Քոսովա ջան, Աստօժ չնեղը շողցի՛ն, դամաղդ կկղբցի՛ն, կերածդ նուշ ըլի, լըմածդ անօջ ըլի, հաքածդ խաս ըլի, ձեռիդ սաղ ըլի, դռչմանդ քրօանան, դօտող սաղ ըլի: (Մակինն): Մակի, հրամանիդ չնհաւոր ըլի, Քոսովի աչքը քեզ վրա քաղցր ըլի, տղանդ չէն կենան, դուռդ բաց ըլի: Վախիլ մի, հրամայողը Քրիստին չի, կատարող ես: դու քանի կարաս մեզ պատիւ սու, մենք գիտենք, էլի: անց որ կպահենք քե . . .

ՔՈՍՎԻՆ. Աղա՛, ստաքանք ծղկըցրի՛ր՝ էնքան կլխին կաս տամանի կարթացիր: բ՛ղա—բ՛ղ:

ՊԵՂՕՆ. Քոսովա ջան դէ թնղ չնորքս ցուց տամ, է: (Վերև նայելով): Աստօժ ջան, դարդեանիդ դուրբան, դու իմ չոր գողբէն սանդ պահես, ու մի մէնդալ էլ հացնես!... (Խնում է միանդամից տաք բաժակը, ու այրվելով բերանը բզուում է): Տօ, գլխին, որ էնքան աքցրիլ չիք, չէր ըլի... Զուր, Զուր!... Սքտեցէք!... (Վերև նայելով): Աստօժ ջան, էս վերունելու բան ա... (Թրտելով): Ո՛վ պատա ուսմ՝ նա քէփ ա անմ, ով չէ խու՛ նրա բերանը ես էրմ: էնդուր ա անած, է: Եթաչը խաչապաշտին չախնց... Թխն էս ինչ

օյին էր, որ կլխիս եկան... (Մակին ու Քոսովին շարունակ ծիծաղում են): Ո՛ւՖ... (Վեր է ընկնում ու լաց լինում):

ՄԱԿԻՆ. (Զեռը իր դօշը բսելով): Հը. օխայի՛ պողբ կոտորվեց: Լչ հարու կտաս . . .

ՔՈՍՎԻՆ. (Երծաղելով երգում է):
Հէնց քեզ պէս Պէղօն
ամի էսհէնց մի օյին:

Դուռուժանդ, որ պապդ չէր խմել,
նր լակեցիք դու չային:—(կրկնել):

ՊԵՂՕՆ. (Արտասուքը սրբելով): Վ՛այ նանի ջան... Վ՛այ ըռէխմէխն . . .

(Խշնում է վարպտորը):

II

Գործողութիւն.

ՅԹԷ՛ղ արա, ԲԱՃԻՆՔ Հազըի, Թէ ճնածդ աղջիկ ա.
Թէ չէ կհտաի, չունքի հաւի քառճիկ ա:՝

(Տեսարանը ներկայացնում է առաջին տունը, առանց առաջին զարդարանքի: Տան աջ կողմում թախտ՝ վրէն խալիչա: Տունը զարդարված է կարպետներով, իսկ տան օջորրը — գիւղական սովորութեան պէս, մոխրաջրից շաղ տված դոյն—դոյն բծերով:)

ՄԱԿԻՆ. (Նստած Աղիկի հետ բոխկ է քլլում: Չարանալով.)
Ո՞նց թէ դու ուզ՞ ես Քոխլի հետ շարաթով լսոսաս... Լիզուս
աակիցը կմաշկեմ, հա: Իչի հէրն անիծած!...

ԱԶԻԿԸ. Մակի ջան, քու չունն եմ! ասմ եմ թէ՛ բան ա,
բալքի ինձ բան հրցրին ինչ ասեմ:

ՄԱԿԻՆ. Չօւը պինչդ ասես: Քեզ ասմ եմ, քանի ես
սաղ եմ, դու ոչովի հետ ճայր սուրփո՞ չանես: Թէ կարաս՝ իրե-
սըդ ծածկած, բան իմացրու. թէ չէ խու՛ սուս կաց!...

ՊԷԴՕՆ. (Դրսեւից բղաւում է.) Հէ՛ Մակի, արքի ըստի,
բան եմ ասմ:

ՄԱԿԻՆ. (Շտապով.) Թէ՛ղ արա, բողիք քրիի ու դուս տան, հրէս մարթիք կզան. ես գնամ մի քիչ արաղ էլա առնեմ. (Գուրս է գնում.)

ԱԶԻԿԸ. (Միայն.) Ախ Աստօժ, էս ինչ կրակ ա, որ մէջն ես քցել կնիկը ինչ մեղաւոր ա, որ մրթկերանց հետ չիզով չըխօսա. մէկէլ էս ինչ կլի.— աշխարհը շուռ կզան: Կնիկը ինչ ա արել, որ՝ ապրի ամենիցը փխս, քնի ամենիցը ուշ, վերկենա— վաղ, շատ բան անի, էլի թուքնուժուրը իրեսիցը անպակաս րլի... (Բողկերը հաւաքելով.) Ա՛խ, իստիպուճախը գնան էս բանի արշա քցողները, հը՛րը...

ՊԷԴՕՆ. (Տուն մտնելով.) Մնէլ չայ մօզոնողները— հիջ չի դակը: Ազիկ, քեզ հետ մի լաւ կռիւ ունեմ, էն էլ զիտես: Հէր օխնած, էրեկ, որ էնքան էն զինկումը սքքրել չիւր ըՄԼ չէր... քեւրանս էրվեց: Ինձ հետ խուռ դուշմանարան չունես... Համա կորած տեղ չի. դրա թափչուրմէն մի օր կհասանանս:

ԱԶԻԿԸ. Պէ՛դօ ջան, Տուսիկիս փասկը վկա, որ էտ իմ մեղքը չէր: Մակնին հարիւր հետ ասեցի՝ ձեռը վեկալ էտ անփորք բաներիցը, անգաճ չարաւ: Վնչ, հէնց դրուստ ա ասած. պատիւ տու, պատիճ հստացի... Համա էտ հլա մնա. խուռ զիտես էսա հրսնքաւորը տուռն կլքցվեն, Պէ՛դօ ջան, բան ա, որ ինձ բան հարցնեն, ես կզամ անգաճմզ կամանց կասեմ. դու էլ նրանց թափչուրմիչ կանես. հը: Ես էլ քու պարտիկ տակիցը հալլաթ մի օր դուս կզամ:

ՊԷԴՕՆ. Համա, քու Աստօժը կսիրես ինձ Քոխլի հետ զիլքանդութին անիլ չտաս...

ԱԶԻԿԸ. Խի: Հը. էլի հրզիւորացօ՛ր, թէ անց...

ՊԷԴՕՆ. Զուռքի նրանից ուռի պէս դողմ եմ. Հայոց հաւատը վկա, որ ինչ զղիւր եմ դառել էլ քուռ ու դարձը չունեմ. էրազմ նրան տենեկիս վեր եմ թուչմ. գժվածի պէս տեղում ծուլ—ծուլ եմ ըլմ, ուզմ եմ եօրզանս թողամ—կըլում...

ԱԶԻԿԸ. Խի՛ չես զիւր անիլ տալի եւ վրէժը քաշ անմ, որ բանը էտհէնց ա. (տունը մտնողը մօրը) ...

ՊԷԴՕՆ. Ես իմ Աստօժը, շատ լաւ միտս քցեցիր... Սխր չէ, մի դու ասա. Քոխլա չի, դառն լի՛ մարթ որ զարգանդոտ րլի, մարթից որ չաքշմիչ լլենս, որ զիտեսաս թէ՛ նա անմեղ տեղը կարա դուզանող անի, ջառմա քցի, բա էտ մարթը աչքովը ընգած ժմանալը քթակղ վեր չես ունիլ, ու հլա թէ՛ ինձ կհրցես, մի լաւ էլ կլինկոնձի տալ: Ախր տուտ չի ասած թէ՛ որտեղ ա՛նչուտեղ մաս, է:

ԱԶԻԿԸ. Բանէնց ա՛—տհէնց: Ամեն հայ քրիստօնա, որ ջիւրմը պլիկ—միկ չունի, ոչ նրա ճանդը ընգնի: Մտիս ա, որ մեր հայի՞ հէրը՝ աղօթք անելիս կասէր. «Նրա հետ ընկերացի, ով հայի շատ փայլ քեզ կտա. անողորմի ձեռի տակին ըսօր ա թէ Երոսց կուր Կփնաս, իզնութօղը ըրեալ չի...»

ՊԷԴՕՆ. Էտ հլա մնա. Մի դաղ հեռու դօրմին նրա կըլտովը վաղ տա!... Բա որ ասեմ՝—քու խօսքերին զիլքանդ դառնում, արաղ չես տալ:

ԱԶԻԿԸ. Զահրմար կտամ!... Աղբաթիէր, տանս արաղ կառ տալիս չեմ:

ՊԷԴՕՆ. (Հեղծօրէն.) Զահրմար տաս, հը: չլա եաւաչ, տես մի ինչ եմ անմ, է: Երեկիս չախ էլ. . .

ՔՈՒՍՎԷՆ. (Տուն է մտնում: Պէտօն կանգնում է դռն ժող կարծես տառած, իսկ Ազիկը բողկի քերելուց ստացած աղքձ անելում.) Բարբիկուն!.. Հը, էս ուր ա մեր Մակնիս: (Բոխլից «խօսքան» Ազիկը, մտնելում է Պէդօին, որ նրա միջնորդութիւնով պատասխանէ.)

ՊԷԴՕՆ. (Ուտը շարժելով, որով մերժում է Ազիկի ժող գալը.) Չէ, չէ, մօտ մի դալ. կարալ չեմ.

*) Կինը իւր ամուսնու ամուսնը յիշելու տեղ «Հայ» բառն է գործ դնում, եւ «Էլի՛նէ» կոչական անունը անգամ մի անգ (Կիտանակ ս ամուսին) բառի աղաւաղված ձևն է ներկայացնում:

ՔՈՒՍՎԷՆ. (Չարանալով.) Չէ ու չօռը քեզ! Բա էլ ընչորսած ես. դուս, ուղղործնիրկ!... (Պէդօն դուրս է գնում.) Ազիկ, բա գիտես ո՞չ Մալինի տեղը: (Ազիկը սրտասուխանում է մնջկատակակամ ձեւով. այսպէս՝—նախ ձեռքը դէպի դուռը մեկնելով՝ հասկացնում է՝ դուրս դնաց. ապա ձախ ձեռքի մատները կողացնելով՝ բաժակ է ձեւացնում. խակ աչ ձեռքը վրարեղելով՝ ներկայացնում է՝ մի շիշ, որ լքցնում էր բաժակը, որին մտոցնելով իւր բերանին՝ խմում է իւր նրեակայած լիք բաժակը: Քոխլէն, բուսական մնալով այս ձեւերից կազմակերպած մտքով, հարցնում է.) Հը. դնաց դուքանը. հա: (Ազիկը գլուխ տալով ու Քոխլի հարցածի ճշտութիւնը հաստատելուց յետոյ դուրս է գնում.) Տենմ էք շուն Մակին, առանց ինձ, մենակ—մենակ ոնց ա գընացել լակիրու: Ինչ կթրջվի! . . .

ԱԶԻԿԸ. (Գրքուր կոպում է Պէդօն հետ.) Հողեմ կրուխ, լալկես, պարանձվես, չլես աչխարքիս իրեսին, հըր!.. Մթամ որ էրկու խօսք իր ասել իմ տեղակ ըլի չէր . . .

ՊԷԴՕՆ. (Նոնպէս կովելով.) Ինչ որ ասես քեզ գնա!.. Այնքեզ գահրըմարը!... (Կոխը տեսում է երկար.)

ՔՈՒՍՎԷՆ. (Յածր.) Տենմ էք Ազիկին. կշտիս կատու գառած խօսմ չէր—հրգիւսը հարսի պէս. դուանը՝ շունուկատու դառած, մին—մինի ետից ծաւար են հվաքմ!... (Գլուխը շարժելով.) Էս մեր կնանիքը... Ս'հ: Բամբասանքից ու կոխ քցիլուց սավահի, մի ուրիշ չնօրք չունեն... Պէդօն սուս անել տամ թէ չէ, մարաքէն չազ կաննն: (Բդատում է.) Ադա Պէդօ!...

ՊԷԴՕՆ. (Գրքուց.) Համմէ! էս սհաթին! . . .

ՔՈՒՍՎԷՆ. Զահրմարը ծամմէ! Ադա, ինչ ես ուզմ էտ կընկանիցը: Սուս վեր ընգի, թէ չէ . . .

ՊԷԴՕՆ. (Գրքուց.) Չէ, Քոխլա ջան, ոնչիչ չկա. հանար ենք սնմ:

ՔՈՒՍՎԷՆ. (Յածր.) Չէ ու չօռը քեզ!... (Ներդացած ձեւով.) Ախպէր, էսնէնց հառամկադէքն են, որ հոքիս չօրացնում, մուս-

տառում են. թէ չէ, Քոխլա որ դառնա ինչ փիս Բաղդի ուստ եկա: Սուրուն կեանքով ապրմ եմ. (Նստելով.) Էս օխնածին տենըմ էք. (Յոյց տալով քոխլայական նշանը.) Ինչքան ինձանից են վախմ, տանն էնքան էլ սրանից են երկուզ քաշմ... Ես էլ խուզակօն—մակօնի խաբար չեմ. համա, տեղն ընդած տեղը, Շահի խանութին եմ բանացնմ: Մեր էս գէղըցի խախն էլ յիմար—ասիօլ դատ են՝—չինս ունեցողիցը ու ուրսի ռսալաթ ծածկողիցը ուռի պէս դողմ են: Շատերն էլ դալիս են զանգատ. (Չայնը փոխելով.) —Քոխլա ջան, Փլանը իմ արտը վարել ա, Փլանը ձիս ըսպանելա, Փլանը կովիս տիլ՝ մէջկախոտոց ա արել!... —Տօ, ես ինչ անեմ, դու էլ գնա նրանը վարի, սպանի, սովըցրու... Կասես ես սրանց դարավուչն եմ, որ կաղնեմ, թողամ ոչ թէ մին—մնի վնաս տան: Տօ, ես իմ քեփը թողամ, դամ ձեր դավունն հնկեր դառնամ... Լաւ ա: Էլը դադի, ձին ուտի... (Գլուխը վերցնելով.) Համա բաղի վախտ էլ էս քու կրուխ ցաւացնող դավաքարների ջանըմը եղ ա ըլլմ, ծըծմ եմ: Առաջ բանը դժարայնմ եմ, քարով—քովով եմ քցրմ, ետոյ հախը առնելով, (Էն էլ կոխն ա խաբար. կա՝ թուսնանոց, կա՝ երկու, իրեք, չոչա թուսնանոց.) նոր վճիռը՝ խեղճ գալով վճռում եմ... Համա էս մօտ օրերս մի «Տանձի կուլ» եմ վճռել իրեք շարաթ ետացնելով, թուսնանուկիսով: (Չունքի ետացնելով՝ կաշառքը շտամմ ա:) միան, ոնց որ դարիս քցմ եմ, էս վճիռը ինձ էօտան չըրդի նստիլ... Բանը սէէստունն ա: (Վերկենտով մտնէ դալիս.) Է՛հ. մի դարդը խու մարթի հսպանիլ չի, մինչի հզարը մօտ չլեն: (Հեգնօրէն.) Մեր գէղիցը մի քանի զոքոթուր տղերը մթամ դնացել են քաղաք յուսմ առնելու: Հէնց որ ամառը ընգնմ ա թէ չէ՝ շոքիցը փախած ձանջիմանն, ալիրմաղու թեերի պէս սիպտակ լաչակը՝ ուններն են նի պրծըցմ, ուրսի «թասակը» կլիններին պազըցնմ, խաչի դուլի *)

*) «Գ ուլ» (ուխտաղիւր) ասվում են այն հիւանդ անձինք, որոնք սեւ շոր հագնելով կամ դօշից խաչ քաշանելով, բռնում են խաչերի պօչից (?):

հման, շինքներին մի եքա նօխաա փթաթմ, մի գութանի ժնջիլ էլ զօրիցը քաշանմ, չեքմէքին լիզու տված՝ անզգամ կընկա պէս, պտպտտացնիլով, ճատճատացնիլով, կոտրատվիլով ճամփեքը չափմ են, ամեն բանի վրա ծիծաղմ, մասխարա քցմ, ամեն բան մթամ իրանց հվատովը քննիկք անմ... Են օրը շօք էր. մեր Զօբան—Ապու զամէն զընըմը սնդիլ էր, ետոյ իրկնա— հավին ինքն իրան զուս էր գալիս: Հմի էս յուսումականներից մինը ինչ ա ասմ, է: (Ծիծաղելով.) «Երկաթը, ասմ ա՝—տաքու-թինիցը լէնանմ ա, ցրտիցը կուչ ա գալիս:» Տօ՛ Ասծու-շաչ, էրկաթը ջան ունի, որ ինձ պէս հստանա ու քիզ պէս ըլարի... (Շարունակ ծիծաղում է:) Հմի մի խէլօքն էլ ինչ ա ասմ է. «Ծառերը, ասըմ՝—որ կտրէք անձրև չի գալ, աղբրները կցմաքեն...» (Հեղձօրէն.) Հա, հա!... Տօ՛ իչի հէբն անիծած, ծառը որ կտրեն, էն ա նա էլ ջուր չի խմիլ—ծրծիլ ու էտհէնցով, աղբրի ջուրը կխարբի... (Ծիծաղելով փորը բռնում է:) Ռ'աֆ, էնքան ծիծաղս եկաւ՝ էտ շաչ բաների վրա, որ փորս ուղմա պատուի... (Փոքր ինչ մնալուց յետոյ.) Ըէ, կրուս էնտեղ ա շատ ցամ, որ միէլ տնենս ասմեն. «Ամեն մարթ «հաւասար» բղի ըլի. Ոլիկէն քու ձեռին ջուր ածեց, զու էլ նրանին արդես» ածիլ Ես քիզ տեղ ավի, զու էլ ինձ արդես» տալ...» Էս հա՛ Տօ՛, ըստոնք շաչն էլ չի անիլ, ինչ թէ խէլը կլիսին մարթը: Բա անմեղ տեղն ա Աստօծ մենձ ու պուճուր ոտեղծել ու զակօնմը գրել թէ՛ մենձը պտակին խոնար ըլի... Մնէլ տեսար էլի ծլաշար ընգած քաղաք դնացին. էն էլ ինչ, քաղքմը նրանց պէս հզար նօքար կա. շանը տալիս ես պպտօն ծածկողի ա դիպչմ: Հապարապ նստած կաղէթ են զըրըմ.—չաչի շաչ կաղէթը ով կկարթա.—չաչ մարթը: Տօ՛, էն էլ տես ինչ թաւուր շաչ, է. ըսկի ասա բանականութին ունեցող մարթն էլ էն կզրի, էն էլ կմտածի... Էս անցկացած օրերի մի օրը, Ղաղուձիչը, որ մեր գէղի պարտվական մարթն ա իշլըմ, աի կաղէթ ձեռին կաթընիլա տալի. տնենմ մէջին գրած ա թէ՛

(էն էլ ով ա գրել. —մեր Ակուաակերանց տղէն.) Գոխվէն պէտքա չիլի, գէղի, ճամփէքի, հացի ամբարի, փէխները գէղիցը թամպիլու հմար հօքա... Տօ՛ քու գրողի տունը չքանդիլ, Գոխվէն փէխ կրող ա, Գոխվէն սիրուն ուշվաթը թողա՛ գէղի հօքը հօքա: Բա, որ ըստոնք անի, էլ ընչով քոխալ իշվի... (Մանէ գալիս:)

ՊԵՂՈՆ. (Տուն է մտնում.) Գոխա, իվանաբէզը ասըմ ա՛ Գոխվին կանչի՛ դանդառաբան ունեմ:

ԳՈՒՍԵՆ. Գնա ասա մաջալ չունի. դաւզրա իղի: (Պէղօն դուրս է գնում.) Փա՛. Թողալ չեն թէ մարթ զինջ վեր ընգնի. զըբանք էլ կլիս մի յուսմական դառան... Համա մեր ըրկանցը մեղք չունեն, մեղքը նրանց կրթընտղներմն ա: Ախ, թէ նրանց էն մենձ ուշխտելը ճանգս կընգնի, ես զիտեմ թէ նրան ինչ պրափէսօր կշինեմ: Տօ՛, մի ասող ըլի, ձեր դարդը կարվալա՛ հէնց փէխներն ա մնացել: Ախր փէխը ինչ ա, որ ինչ հաց շտացնի: Հացի պակասութիւնը, պնրօն կարթացողներ, ինձ պէս մեղաւորների պատճառիցն ա. չունքի մենք Ասծու տվածովը ռաղի չենք կենըմ, կռփիլով ենք ասըմ. թէ չէ, կարթալուցը սավահի, յուսումիցը փաղա չկա... Յնուսմ որն ա՛ մութն եկել ենք, մութն էլ կզնանք: Յուսումիցը՝ թէ մի քթալ մածուն զուս քիրես՝ իրեսդ քսի սիպտակի. թէ չէ, ասած ա. «ոյ որ կանի շանդի—մանդի, նրա տունը Աստօծ կքանդի:» Մթամ հրէն իմ արդէն, որ յուսմ չի առել, պակաս ա՛ թուամանին մի թաղար ցարէն շահ առնմ... Հա՛! էլի թէ իմ տղէն էլ յնւսմ առած ըլէք, էն վախտը չիլը սարքին պահէի, որ գար սուտուսուս մի քանի մանէթ էլ նա կլլէր, չունքի էս ժմանակին ոչով հալալութիւնով փողի տէր չի կարալ դառնա, թէ չէ չիլը ես սարքեմ, որ մեր թշնամի հարուստների տղերքը զան վարժապետ դառնան... Հա՛! ինչ կասեմ կարթմունքին, էն էլ ժմաղիլքը ու Ստաղմուսը, այի! սրանք իտակ հօքու չոր ճանփէն զթնըմեն. թէ չէ էն դաղրա-

նիցու յուսմը կրակն ածելու՝ դանձիրու ա. նրանց կարթողը մնչ
Քոխվին ա ասմթէ դու մարթես, եքա չների տէր ես, մնչ էլ մեն-
ծին ա պատիւ տալիս: Մենծին, պատկին մի աչքով ա մտիկ անմ...

Պէ՛րՅՈՆ. (կրկին տուն է մտնում:) Ախր ուաղ չի ըլլամ, աղա-
չանք ա անմ. ասմա մի էրկու գանգատ ունեմ ասիլու, պօօ-
լուստա, կանչի դա . . .

ՔՈՒՎԷՆ. Գնա, մնց որ գիտես, կլխիցդ ուաղ արա՛! ասա
Քոխվին հիւանդ ա. դաւորա իղի: (Պէ՛րՅՈՆ դուրս է գնում:) Տէր
Աստօ՛՛՛ Ղօրթ որ հէնց հիւնդացա էլ: Տնածակերը մի քիչ էլ ա
դօղմ չունեն, որ հրասնիքը պրծնի, կտայ... (Փորը տրորելով...) Ախր,
որ հրասնիքը չպրծնենք, բա էլ մնց սհէնց չաղանամ. ախր, որ
միշտ ձեր գանգաբանին ըլնմ, բա էլ ո՞վ դուքանների դուանը
պօռտիկ—պօռտիկ անի... Աստօ՛՛՛ վլն, քանի որ քոխվա չի, ինձ մեր
տղէրքը քաշեցին՝ եկա 4 փութ 5 դրվանքա. էս մօտիկ ժմա-
նակս էլ էլի քաշվեցի՝ հմի եկա հալալ 6 փութ 13 դրվանքա:
Տնեմ էք ինչքան եմ չաղացել... (Նտտելով...) Համա ոյնը պու-
ւել ա. գիտեմ որ շուտ թէ ուշ քոխվութիւնը ձեռիցս գնալ բը-
ղի... Երնակ տէրտէրներին, որ համ՛չա ուտմ են, Հաինն ս.
Աստօ՛՛՛ քասիբին հօքի ա տլի կարմ չի առի... Գիտե՛ք թէ
Տէր Գօղը, Տէր Բողբօջը ու հէնց մօտիկ մեր Տէր Ղրալթունինչ
դղամ չաղ ոյխարի կողկեր են ուտում... Պն, պն, պն, թէ որ
Տէր Ղրալթվի ուուած փորը, կեռ քինթը տենէք՝ կարմանաք:
Ինչ քան ուղմ եմ, որ իմն էլ նրանի պէս ուուբի դառնա,
համա ըլլմ չի.—Վա՛! գօռով խու չի—տլովի ա: Աստօ՛՛՛ նրան
վիղօվա ստեղծել: Ախ, տենես դօրթ կլի, որ տէրտէր էլ դառնամ,
Արի, գիտես ինչ կն. (Շուրջը նայելով...) մեր գէղըցոնցը մի թուղթ
չինիլ տամ ու ես էլ իմ պէչատովս գալէբիտ անեմ ու կնդս-
տօրը դրկեմ... Փնօք Ասծու, կարթալ որ գիտեմ ոչ, խու թուր-
քերէն բայաթի շատ գիտեմ: Համէլ մին—մին եղից, գասից
գործակալիցս կսողորեմ: Էն վախար, քասիբ, սաման կուչայի!...

Էլ ինչ դարդ: Արեխանց անմը դի—Աղաբէգ, Բալաբէգ, Բալա-
խան, Ապան, Չալաբի, Արի, Թունաջ, Այնաջ, Կեաօ, Մայօր,
Չատիկ, Պլլօնիկ... Աղջկերանցն էլ՝—Հասան, Սուրունան, Նասո,
Կասօ... Բստօնք ասը հայերէն են ու շատ էլ գնոջ են: Վարթան
—մարթան, Արամ—հարամ չեմ գնիլ, ըստօնք կգնեմ. աղաքս
փուսողը ո՞վ ա: Միրուքս անըծքով կլըքցնեմ ու ում կլխին ու-
ղենամ կթափեմ... (Գրարչին ծածուկ տուն է մտնում:) Խաչ, տես-
նես, որ քոխվութինս կտրեցին, կարամ տէրտէր դառնալ, ու...

ԳԲԱՐՇԻՆ. Ընչի չէ. Շատ էլ լաւ կանես:

ՔՈՒՎԷՆ. (Եփօթված.) Ի՞նչ չէ: Ասծու բարին: Մակին...

ԳԲԱՐՇԻՆ. Սուտ չեմ ասմ, հայոց հաւատը վլն, քոխ-
վութիւնը փիս փէշակ ա:

ՔՈՒՎԷՆ. (Եփօթված.) Հն... Չէ, չէ: Մակին տանը չի, կգա.
հէրօննած, հչա նստի:

ԳԲԱՐՇԻՆ. (Առանձին.) Ի՛նչ շուտ ատկազ ըլաւ: (Քոխվին.)
Հն, Մակին ուր ա:

ՔՈՒՎԷՆ. (Եփօթված.) Չէ: Տէրտէրութինի ըսկի թաման
չունեմ: մէկ էլ էս՝ ո՞վ կտա:

ԳԲԱՐՇԻՆ. Հն. հանաք ի անմ.--քոխվութիւնը ուփրու լաւ
ա: (Առանձին.) Էս թարաքամա խալիք, ինչ քան ստանա են,
էնքան էլ բանի աչկարա ըլած վախտը խառնվիլ գիտեն. էս չաղ-
մուռքն ա, որ ցոյց ա տալի մարթիս վախուկ ըլիլը: (Քոխվին.) Ետօ՛՛՛:

ՔՈՒՎԷՆ. Հա՛! ախր ուղմ ես թէ ինձ մեղքմ թաղես.
Աստօ՛՛՛ ինձ ասը քոխվութինի հմար ա ստեղծել. համ էլ տի-
բացուն դու ես, քեզ հմար բղենք ախշատիլ, որ...

ԳԲԱՐՇԻՆ. Էտ էլ քու կամքն ա: (Առանձին.) Կեղձաւո-
րութին էլ վախուկութինի պտուղն ա, որ վախուկ մարթը իրան
արթարացնմ ա... (Նստում է.)

ՔՈՒՎԷՆ. (Չէրից թղթեր հանելով.) Ախի՛ քու վկայականը
էլ դաւերլու եմ արել, տես. (Հանած թղթերը պտուտում է: Առան-

մին.) Սուտ էլ որ քրքրում եմ. թուղթ կա՞, որ գաւերիտ ըլի: Տե- նես ուանդս թռանաւ, բան հակացանաւ: (Չգաստանալով հազում է:)

ԳԲԱՐՇԻՆ. (Տեսնելով որ Քոխվի ուշքը հանած թղթերի վրա է,—առանձին խօսում է.) Աղբաթխէր, հոքիդ դուս եկաւ գէղին լաւութիւն անիլով:—Անձրե եկած վախտը՝ գէղի ճամփէքը կասես լօպօպի ծով ըլին. ամեն փէխի տակից հզար կարմիր աղբրներ են, որ քլքլում, քչքչում ու կէռտիկ—մէռտիկ օցի պէս վազ տա- լի: Մէջն ընդնողը՝ հէչքէլ դօտկատեղը մին ա խրվմ, պօռտիկ անմ ու անուշաֆօտիցը կուշտ հօտ քաշմ... Վայ քասիբի հալին!— փէխների տակի վրթաջուրը տան հերթիկովը շոչուլէ կլխին ա թափվմ, էլ շոր չի մնում վրթաջրմ ա... (Չայնը փոխելով.) Էս ինչ Քոխվի բանն ա:—Ղազախա Աստօծը մի տարի հաց ա տալի՝ մտիկ անմ, մէքսէլ տարին ձեռիցը խլմ ա՝ փորցմ. քասիբի բրե- խանցը՝ սովը «ամանաստօծն» ա քցմ. Գէղամիջմը մի միջուռնովի ամբար չկա, որ հացառատ տարին տունը 4—5 խան ածեն, լքցը- նեն, որ սոված տարին հանեն՝ ապրեն ու էլի լքցնեն՝ գէղին հարստացնեն... Էս ինչ Քոխվի բանն ա:—Գէղամիջի—Համա- սլատկան տափերը ընդած անվարիլ մնում են: Տէր չկա, որ գէ- ղըցոնցը վարիլ տա, գէղի հմար դախօզ վեկաղնի: Ամբարը հէնց էս տափերը կլքցնեն ու գէղի հզար ցաւին օքտակար կլին... Էս ինչ Քոխվի բանն ա:—Ամեն տարի, խարջը հվաքիլիս կասաուլն ու Գղբը քասիբ գէղըցոնց տուն ու տեղը, հաւ ու ձիւր, խոտ ու տարմանը «Վեր փուլնի, թէզ, ընդի!» ասիլով ծախմ են: Խէլքը կլխին մարթ չկա, որ մի փիբր անի ու առաջ տարեկան խարջը հվաքի, գէղատափերի ցորենը փող չինի ու դոքաննե- բից առած փողն էլ միասին տանի կն «Բանկ» են ասմ, ինչ են ասմ, որտեղ փողը անկորուստ շահ ա բիրմ, էրտեղ տա ու նրա շահիցը ամեն տարի խարջ առնողը գնա իր առնլացուկը առնի, էլ մնչ գէղը գա՝ գէղըցոնց ճուտումուտը կլանի, մնչ էլ Քոխվէն խարջի կէսը իր ջիրը դնի: Քասիբի դադածը իրան կմնա, իրան

դարդին պէտք կանի... Էս ինչ Քոխվի բանն ա, խարջ չի տա- կի, չունքի քոխվա ա՝ թարխան ա.—Նրա կօռուբէղառը՝ քասիբ գէղըցին ա քաշմ: Քոխվէն էլ մնից ուտմ ա, մնից առնմ, մնից կուփում ա, մնից ճմկում... Այի! Էստոնք են քոխվի բանուզործը: «Տանձի կուր» ալխարքս ա ընկել, որտեղով էլ անց ա կենմ՝ ետնէն անմը «Տանձի կուր» են կանչմ. էս էլ իրան բօլ ա մինչ- չի իր մահը.—անսօռանալի դրեղմանաքար ա՝ որթեց որթի ի- շատակ ա...

ՔՈՒՎԷՆ. (Թղթերը քրքրելով.) Էս անտէրը կորանա: Այի ստանէն տանի քեզ հը:

ԳԲԱՐՇԻՆ. (Նայելով Քոխվին—առանձին խօսում է.) Հլա մը- տիկ արեք. էրեկ—մէկէլօրը արէկս չէր ճարմ թէ հաքնի, կլխին մի փօստ կար՝ աչ ընդած շան պէս, չուխի ծլանդները քամու ձեռին ետը ին մնացել. քամարը հզար տեղանց կչկրած էր, արխալուղը կրկատանով նշխած... Համա հմը քօշէրը, բմբակէ զիւր- բէն, տվաքարծ չուխէն, դադաք արխալուղը,—իչին ասլան են չլինել... Ի՞նչ արած, մնց որ լէմնչի արէչչիկը՝ տրխների տեղ էն սհաթին քօշ ա հաքնմ, կնհէնց էլ դոքանչին, որ էրկու իչի դա- րի փայ անիլ չդիտի, մի թէզ սազն ա ոգին դնում. էս արար- մունքումը՝ քօռն էլ կտեմնի, որ աղէտ խալիի միջին թէզ հա- րստանալը արմանալու բան չի: Տղէտը լուսաւորվածից իրան օրջապած խէլքովը ու անխղճմտանք հոքոյն ա միան զանազան- վում... Համա ինչ հմ խէլքիս դօռ տալի. ընչի հմար հմ եկել, ընչի վրա հմ մտածմ: Փանք Ասծու, սա էլ իմ ակօքի մարթ ա, ում հեա էլ որ մի դավի հմուռենմ, իմ դօլն ա վճարմ, կը- լուկը գէղի քարը, ինչ պէտքն ա՝ սրա, նրա աչքիցը ընդնեմ. «Մանդա հօխ»—իչնա փօխ: Էս անտէր տեղը՝ դուզ խօտողի քթալը ծակ ա: դուզ խօտալուս հմար՝ ամենքն էլ հետս թնա- մի են. էս չի պատճառը, որ հլա տիրացու հմ մնում:—Հմի էլ ճշմարտութիւն չկան, հմի փողն ա: Ինձ զըղամ ուր ա կարթացել,

հղար վարթապետի դուրուղ արեւ. համա Տէր Ղրապթուն՝ մի կըն-
 գստորից սաւահնի ուրիշ տեղ չի դնացել, ու հէչքէլ օրս փօրմը էր-
 կու աչիրբէնի կտոր չի ունեցել, հմի՛ տէրտէր ա օխնովը... (Հորոց
 քաշելով.) Վայ քեզ քաղաք, որ թագաւորդ նորամանուկ ա:
 Հմի սրանը չվի. դէղին մեատից սաւահնի օքուտ չի տալի ու ասմ
 էլա թէ՛ էսհէնց չի, էնհէնց ա... (Քոխովն.) Հա! էն իր ասմ:
 Քոխովէն. Չէ, կա ոչ! տանն ա մնացել. (Թղթերը ջէքն է
 դնում.)

ԳԲԱՐՇԻՆ. Էտ հլա մնա: Հայոց հաւատը վիա, որ դու
 ասլը քոխվացու ես. ախր քեզ պէս ո՛վ կարա՛ մի չնչումը թուն-
 գանոցը դարդակի ու մի նստիւմը շաղկա միս ուտի. ախր էտ
 շաքար չի՛—դանդ չի, ամեն մարթի փանդ չի. Է...

Քոխովէն. Ո՞նց ա՛ ընց. տղա եմ, թէ չէ: Ախր չէ որ՝
 Քոխվին էտհէնց բոլի դուս կաղնած ըլի, որ մեծարքներմը՝ ստա-
 քան տվողին բերամաղ չանի...

ՄԱԿԻՆ. (Յանկարծ տուն մտնելով.) Օ՛, Բարրիկուն պար-
 ներանցդ! (Վեր է դնում շիշը.)

Քոխովէն. Ա յի! հղար բարու տէր ըլես, օխտը որթու հէր ըլես:

ՄԱԿԻՆ. Բա էտ ընց ա խօսմ չէք. (Բզաւում է.) Պէգօ,
 Աղիկին ասա ստաքանը բիրի: (Նորանցը.) Պա, պա!... Գէղամէջը
 համա ցէխ ա, հա. էն էր միջին թաղվըմ ի:

Քոխովէն. Բան չկա ցէխըլին էլ ա ազաթ. (Մտնում են
 Աղիկն ու Պէգօն.)

ՄԱԿԻՆ. Պէգօ, արաղ ածա՛, թաւաղա արա՛: (Մակին խօ-
 սալու միջոցում Պէգօն՝ նստողներից ծածուկ, ածում երկու անգամ
 խմում է: Աղիկը ձեռքուտորով չարանում է, բայց Պէգօն ուշք չէ դար-
 ծնում.) Ախ, էս մեր դուքանչիքը, առուտուր խու չէն անմ՝ «նա»
 ու «կուլ» են անմ: Էժան առնմ են՝ թանկ ծախմ. սկի ասա
 մուրվաթ ունեն:

Քոխովէն. Չէ. խղճերը էնքան էլ անխափ չեն...

ԳԲԱՐՇԻՆ. Էնտեղ, որտեղ խալխը յիմար են, որտեղ խէլ-
 քը խէլքիցը գրվանքով ա թափափութին անմ, որտեղ զախօ-
 նի հոտ չի վեր ըլամ,—էնտեղ էն էլ ասլան կթլա ու ամեն
 մարթ իր ուզածը կանի:

Քոխովէն. (Ծեծաղելով.) Հա, հա, հա... Ասլանը ես եմ...

ԳԲԱՐՇԻՆ. (Պէգօի դէմ արած բաժակին խաչակնքելով ու
 Քոխվին տալով.) Թէ դու ես, թէ ով կուղէ ըլի: (Առանձին.) Դ
 բերանոյ քումմ է դադեցար:

Քոխովէն. (Առնելով բաժակը.) Ի՛նչ անեմ. խօսքիդ լաւ ջու-
 դաք կար՝ համա ստաքանը բերանս փակեց: Մնա՛: Բարեկամ-
 ներ, աչքներդ լին, չնհաւոր ըլի: (Խմում է:)

ԳԲԱՐՇԻՆ. (Առնելով Պէգօից բաժակը.) Աստօծ ջան, դու
 գիտես, էլի. (Խմում է.) Օխայի! օխնվի քու ստեղծողը. հէնց
 գրուտ որ—, ծերոց դաւազան: “

Քոխովէն. Անօ, Գբարչին ջան! (Գբարչին դուխ է տալի:
 —Քոխվին առանձին.) Օ՛ճ... Մեր գեղըմը ոչովից էնքան վախմ չեմ,
 ինչքան սրանից. չուքի սևաշորը՝ որ կա, մրոտ պղինձ ա, դի-
 բար.—մրոտ ըլար: Գբա հմար էլ հլա սրանից ջուռիաթ չեմ
 արել՝ թէ կաշտք առնեմ...

ՄԱԿԻՆ. (Առնելով բաժակը.) Ի՛նչ ասեցիք ըսող—կատարո-
 ղը Աստօծ ըլի: (Խմում է.) Հը, Պէգօ, մեկ դու խմի: Ի՞նչ ես
 նօթիրդ կիտել:

ՊԷՂՅՆ. Հա! Մակի ջան, վարցիով լքցվեցիր. էն էր հա,
 քիչ մնաց թէ ոտդ դրախտի չէմքմը դնես: Այի. աթամա անրծ-
 քիցը պրծնես. հը: (Խմելուց յետո առանձին.) Օխայի! ջանս դու ըղեց.
 Լրեք երբորթութինը թմամեցի:

ԳԲԱՐՇԻՆ. Հէ բարեկամ Մակի, շատ ասեցինք, շատ խօս-
 ցինք, էքօց էլ էտա հրսանիքդ նստըմ ա, բա էս իմ փեսէն
 ուր ա: Աղբաթիէր, էտա էրկու տարի կլի, որ աղջկանս նշեկ
 էք. ախր ըտհէնց բան կլի. փեսիս մի բիր տենեմ ինչ խէլքի

տէր ա: Գեա հէնց ուղ զիտի ուղմ չի փսակլի, ճքնաւոր, վրթա-
պեա ա ուղմ դառնա...

ՄԱԿԻՆ. Փահան, փահան... Էտ ինչ ես ասմ. ընհէնց տղա
եմ մենծապրել որ ուղի ոչ: Ես հօրս խօսքիցը դուս եկամ, որ
նա դուս գա: Փանք Ասծու, ձէր մտին չէր, որ ես Էշխանձո-
ղանց տղի կշտին նօքար ի. հէրս մարթ էր զրկել խաղէինիս
մօտ թէ՛ Մակնին զրկի գա փսակլի: Հօրս խօսքովը դամ, տե-
նեմ, որ ինձ Չախչախ—չօլախ Ազրիկն են ուղի: Էլ նոր կարամ ձէն
հանի. հէր էր, կլտիս տէրն էր, ինչ ուղի էր արել էր, իրան
քէփը չէր... Հմի, քունը չի. ասմ ես ուղիլ չի.— ոնց չի ուղիլ
ուղիլ չի համա, աչքը կհանեմ սալդաթ կտամ. ետոյ թող
տաննն ուրսի չինել հքցնեն: Համա, ոնչ էտ կա, ոնչ էն— իմ
տղէն խոնար գառն ա. մարթ եմ զրկել ետեիցը հրէս կդա: (Աղվը
կռանալով Մակնի ականջուը խօսում է:) Հը, եկել ա. ուր ա: Գէ
դնա կանչի, է: (Աղիկը դուրս է գնում:)

ԳԲԱՐՇԻՆ. Հը, ասմ ա եկել ա, հուսիկա:— Բա ուր ա:

ՄԱԿԻՆ. Հա! հրէս կդա: Ամա եկել ա, տանն ա:

ՏՈՒՍԻԿԸ. (Տուն մտնելով.) Բարբկուհն! (Մտնում, հարու-
րում է Գոխի, Գրարչնի ու Մակնի ձեռքը. ապա Պէզոի շրթունքը:
— Այս վերջինիցը յետոյ՝ չուխի փէշով սրբում է իւր բերանը:)

ՊԷԳՕՆ. (Առանձին.) Սարքիս աղիցը մարիփաթ ա սովո-
րել... Իրան մտիկ ու իրան արած բաներին. պօջտի արաւ ու
ըռէխը սրփեց՝ կասես ես հայ չեմ՝ թուրք եմ... Այստա՞մ! (Մտա-
ծկով.) Պան. Գօրթ մարթը նորախեսա ա:

ԳԲԱՐՇԻՆ. Հը, հուսօ ջան, ոնց ես. ինչ խարար:

ՏՈՒՍԻԿԸ. Փառք Ասծու! ամենքն էլ լաւ են հմրճվըսարա-
կան. հրէս «Աղիցն» էլ մի թուղթ եմ բիրել. (Գոխից հանելով
նաճակը.) Համեկէք: (Տախտ է Գրարչնին)

ԳԲԱՐՇԻՆ. (Բաց անելով կարդում է.) «Միրելի, կոնջօլանց
Մակի: Մեր կողմանէ՛ հարցանողացդ շնտ բարե: Ահա, էն կան-

դրախտի ժամանակը լրացաւ, որ մեր մէջ ունէինք: Ես որ-
դուր 5 տարիի մէջ պարտ էի վճարել 25 ուրբ. բայց քո որ-
դին՝ 2 խող, 3 դիւժին տարիէկա ու մի ձի է նահատակել...
Ա՛խ, ողորմելի անասուն... Եւ եթէ այս բոլոր վնասները զու-
մարից հանենք, տեղը կմնա 3 ուրբ: Լսի՛ր! առաջիկա շարաթ
օրը Թիֆլիզ եմ գնալու, եթէ կամիս փողերդ ստանալ՝ ապա եկ
հէնց էսօր. իսկ թէ ոչ, դու պարտ կլինես... Կանդրախտդ պատ-
ուեցի՛—անհող մնաս!...

Չեր Աղա Ս. Կօպանեան:,,

Ի Գիդն Խաարածօր:

ԳՌՈՎԷՆ. «Պատուեցիս» ո՞րն ա:— Գաղան իր, որ պտաուեցիր:
ՄԱԿԻՆ. (Տխուր դէմքով հարցնում է Գրարչնին.) Հմի էա
թղթի ասմունքը ինչ ա: Ես ոնչինչ չհասկացա:

ԳԲԱՐՇԻՆ. Էն ա, որ մարթը օրինաւոր, քեզ այսնըմ ա
որ կարաս մարթ զրկի փողդ հստացի, թէ չէ «խէրը տեսնես»:

ՄԱԿԻՆ. (Ուրախանալով.) Քանի մանէթ: Էտեղ փողի ա-
նում չկա...

ԳԲԱՐՇԻՆ. (Նորից իր մտիւմ կարդում է թուղթը.) Գիտեմ
ոչ: Ամա իրեք, թէ աւել ուու... ուու... ուուր. *)

ՄԱԿԻՆ. (Չարմանալով.) Իրեք ուուր ինձ փող... Տ՛օ, գի-
տես ինչ քան կքաշի...

ԳՌՈՎԷՆ. (Հեզօրէն.) Շատ Շատ... Հինգ տարին բա: Էն
էլ ո՞վ գիտի ասե՞ փող տա:

ՄԱԿԻՆ. Պան: Էտ էլ կա, հա: Տ՛օ, թող տանի իրան ըլի.
էտ էլ չուզեցինք, թաք ըլի մեզանից ձեռը վեր ունի, էս դժար
ժամանակին, ետոյ ես գիտեմ թէ նրան ինչ կանեմ...

ՏՈՒՍԻԿԸ. (Յանկարծօրէն.) Ի՞նչ: Փողս նրա ջանըմը թո-
ղամ: Դուք ձեզ հմար կացեք, ես կգնամ հրէս...

*) Ռուբ գիւղականների մէջ շրտիլ (գրվանքա)—ի 1/4 մաս է,
որ հաւասար է 24 մախլին:

Քոնսվէն. Բա որ դնում ես, բա իմացել չես, որ քեզ կանչել ենք փսակիրու:

ՏՈՒՍԻԿԸ. Հրաման քեզ! Էսօր մէրս ասեց՝ իմացա: Ել դրանմ ինձ ինչ հրցնիրու բան կա: Ուզողը, չուզողը հէրս ա, շնորհ կամքն ա, շնորհն հարցրէք: Միան ինձ մուրախաս արէք, որ դնամ էն դնուը քրտունքիս, էս բեղարած ձեռներիս, էս ցաւից կուացած մէջկիս արած ախշատանքի հախը առնեմ... Գիտէք թէ էս 5 տարրմը՝ օցի չարիք հրցրած, էրկաթէ արէխ ոտներմս, նալան ու մէխի արանքմը իշի պէս բանացրել ա...

ՄԱԿԻՆ. (Արտայայտելով սրտից՝ ծնողական դուժի բոլոր շանթերը.) Ձանս քեզ հմար դուս գա, Տուսիկ ջան!...

Քոնսվէն. (Վայրենական ստանաարտուծիւնով.) Բան չկա! Մարթը՝ հացա տվել, շորա հարցրել, ուտացրել, խմացրել, մարիփաթ ա սփորցրել... Բաս էստոնք ոնչինչ: (Ակնարկելով նիհար Տուսիկի հարի հին սիրտուկին.) Հրէտ քեզ եքա «աղա» ա շինել, ուրսի շոր ա հրցրել: Ես էլ եմ ուզմ թէ կլուխ տամ «Բարին ջան» ասեմ...

ԳԲԱՐՇԻՆ. Քոխա, էտոնք մնան: (Տուսիկին.) Բա հմի հրոնքիդ խօսքը ուր մնաց:

ՏՈՒՍԻԿԸ. (Հաստատապէս.) Ուզմ եմ, որ թողաք դնամ «փողերիս» ետնէն:

ԳԲԱՐՇԻՆ (Երկու բռակ՝ մի հեշտորական հայեացք քցելով Տուսիկի երեսին.) Ափարմ փեսա!... Ծնած օրիդ դուրբան! Ինչ թաւուր միտք!... (Քոխովին.) Քոխա, գիտես Տուսիկս ամուսնքը ինչ ա.— էն ա, որ անփող հրամանիքը ոնչիչ չածի: Մարթ առաջ փող բղի ունենալ, որ ետոյ ապրի...

Քոնսվէն. Բա: Ինչ որ կա՝ փողմն ա: Փող չունենաս՝ ախմախ ես, անխելք ես: Փողով դետի բերանը չու. կտաս, արթարին կմեղաւորցնես... (Տուսիկին.) Ախր որ գնում ես, բա հարսին ում հետ փսակենք:

ՏՈՒՍԻԿԸ. Էտ էլ դու գիտես, քա քէփը: (Մտածելով.) Այի! կուղէք Պէդօր հետ փսակեցէք, ետոյ ես կգամ ու էլ ես հարսին ես կառնեմ:

ՊԵՂՕՆ. Չէ, չէ, կարալ չեմ, թէ փսակվեմ... (Գլուխը շարժելով.) Համա չէ. թուրք խու չեմ. որ էրկու կնիկ առնեմ... (Առանձին.) Լաւ խելք ա. ջափա քաչեմ փսակվեմ, մնէլ նոր հարսը ուրիշին տամ. է՛ն: Բան չունես. էս թանկութիին էրկու կնիկը ոնց պահեմ: (Քոխովին.) Չէ Քոխա ջան, ես հայոց հաւատին դիփչիլ չեմ: Ուզմ ես նզովքի դամ:

ԳԲԱՐՇԻՆ. (Չարանալով.) Կորի, հա. Ասենք ըրելես սղաւկեց քեզ պէս ծալապակապին աղջիկ պահ տվեց, դու էլ մի լաւ ուզեցիր ոչ:

ՄԱԿԻՆ. Չէ, Տուսիկս հանաք արաւ: Անմեղ ուրէք կխընդից ցրվցնմ: Հաղիր որ մի մարթ կզրկենք «փողը» առնի. ըլիլ չի: Մեր հալալ ապրանքը ուր հարամ ենք: Չէ ախպէր լաղաթը կփախի:

Քոնսվէն. Լաւ! Էտ ջլիզդան լաւ խելք էր: (Գրարշին.) Գէ ինամի, էլ մխտը մի անիլ. «Աղին գիտի իր սաղին»: Քանի կէս քէր չի՝ ասա. ինչ ես տալի քու աղջկանը թէ թիք Ս. Բ. ուակը քարի տակիցը ձէն ա տալի. «Է՛հ ինձ մի թէ՛ք արա, բաժինք հաղրի, թէ ծնածդ աղջիկ ա. թէ չէ, կտանի չունքի քո Ա. Շիկը՝ իստակ հաւ քառճիկ ա.»

ԳԲԱՐՇԻՆ. (Ան բաշելով.) Հա. Քոխա, առակը որ կա անմեղ ա: Ասած ա. «Պարտիկ տալով մեղքը լալով.» — «Աղջիկը չծնած, բաժինքը հաղրած...»

Քոնսվէն. Հա. էտ վաղ բղիր փէքը անիլ. հմի էլ ախ քաչիլու վախար չի:

ԳԲԱՐՇԻՆ. Չէ: Էտքան էլ տակին մնացող չենք, ներես: Գու տէրըդօրմէտ հանի, ինչ որ ասեմ քցի: (Քոխովին՝ հանելով տէրողորմէն, քցում է.) Ես իմ փեսին բաժինք եմ տալի.— 10 —

կտոր պղնձէ աման, իրան մըթարովը. 1 կուժ, իրան կժաշո-
րովը. 2 փլաւի պղինձ. 4 լօբու պղինձ, իրանց քափկրովը. 1
թամբած մաղիան. 1 մէղար. 4 ջէջիմ. 4 խալիչա. 2 ձեռք եօր-
դան դօշակ. 3 ձեռք հաքնլաշոր. 2 կով. 1 ձեռնաղուժի, մկը-
րատ, դանակ, հայրլի... Կլիցը մինչի ոտը զրթարած 1 խոնար
հարսը... Պրծանք: Մէկէլը Աստօժ տա!...

ՄԱԿԻՆ. Շէն կենաս, էտոնք մնքէլ ունենք, մենք միան
քու տան մի բուռը հողին ենք կարոտ... Աստօժ չնհաւոր անի:

ՊԷԳՕՆ. Ամմէն! (Բղաւում է.) Ուռում, Ուռում...

ՔՈՍՎԷՆ. (Չարանալով.) Անգաճա քուայրիք, հա... Ես ինչ
անեմ, որ ուռար. կուզէ պատուի էլ... Կամանց որ բղաւես
ըլիլ չի:

ՄԱԿԻՆ. Բան չկա, Քոխվա ջան, թող քէփ անի!... (Գրար-
ըննի.) Խնամի, հրցնիլը ամօթ չլի, դու էլ խու զիտես, թէ մենք
քու աղջկանը ընչի հմար ենք բիրում:

ԳԲԱՐՇԻՆ. Էտ էլ հարցնիլու բան ա: Ըրեխա խու չեմ. ոնց
որ ուրիշի աղջիկը՝ եկել ա իմ տանը կնիկութիւն ա արեղ, չալիչ
ա եկելը զրաւաչ ա ըլիլ.—էնհէնց էլ իմ աղջիկը՝ քու տանը
պէտքա փնի, պէտքա մեռնի...

ՄԱԿԻՆ. (Ուրախութիւնից կարմրած դէմքով.) Հա. էտ մինը
նժի քու տղած ամեն բաժնիքին, ինձ հլէ տհէնց մի հարսն ա
հարկաւոր: Գէ բաս որ ըտհէնց ա, Աստօժ մնէլ նորից չնհաւոր
անի: (Տուսիկին.) Տուսիկ, գնա Նանիդ կանչի. թող նա էլ գա
օխնի: (Տուսիկը դուրս է գնում.)

ԳԲԱՐՇԻՆ. Լաւ! Բա առանց Նրան կլի. պառաւ կնիկ ա,
մենակ օթախմը լաւ չի:

ՄԱԿԻՆ. Չէ, մենակ չի, Գիտէք, ես ընհէնց կարգադրու-
թիւն արեցի, որ դրսի օթախմը կնանիքը ըլեն, էս օթախմն էլ մենք.
չունքի կուխս կնիկարմատիցը ցաւմա: (Աղիկը տուն է մտնում.)
Աղիկ, մենք, ոնց որ ըլաւ, բանը քութա՞ արինք. ասա—Աստօժ

չնհաւոր անի: (Աղիկը գլխով հաւանութիւն յայտնելուց յետոյ՝ սկսում է
իւր ձեռնուտտով խօսալ՝—բանդամիւէն ու բթի մէջ ղնդնաղանիւր.)

ԳԲԱՐՇԻՆ. Հը. ասմ ես ինձ խի չի իմաց արիք: (Աղիկը
գլխով հաւանութիւն է յայտնում.)

ՄԱԿԻՆ. (Աչքի տակով մտիկ տալուց յետոյ, (Աղիկը զրուշա-
նում է.) Կրկին շողբորթական դէմքով.) Տօ հէք օխնած, ինչ ես
վաղղմ, չվանի ձէրը քեզ էլ կհասնի:

ԱՋԻԿԸ. (Սիրտ առնելով, բթի մէջ ղնդաղանում է.) Հէ! հի-հի,
հա հի...Հի, հա—հա—հի—հի... (Միեւնոյն ժամանակ շարժում է՝ ոտ-
քը, ձեռքը, գլուխը, աչքերը, եւ այլն.)

ԳԲԱՐՇԻՆ. (Քոխվին.) Գու հասկացնոր:—Ես սնչինչ—

ՊԷԳՕՆ. (Առանձին.) Գիտեմ Աղիկը հրէս էլի անդաճիս
կուշաը բղի դալ. համա սրան խրատիլու հմար՝ կլիխն մի օյին
բղեմ դալ: (Աղիկը նարահատեալ մօտնում է նստած Պէդօին ու պը-
պղած ալանջում խօսում է:) Բանքը ասա, լամ չեմ: (Աղիկը,
ջվալի նման՝ փաթաթած շորերի տակից իւր սնն սիրունիկ դէմքը, որ ի՛ր
օրում, չնայելով նա մօտ 40 տարեկան կին էր, բացի արեւից, ոչ մի
հողեղէմ մարդ տեսած չէր, սնն թաւիշապատ դէմքը կայնում է Պէդօի
կօշտ, մամուռտած ալանջին, այն պատճառով, որ չլավէր նորա բե-
րանից եւ ոչ մի ծպտուն:—Պէդօն յանկարծ շուռտալով երեսը կպչում է
Աղիկի դէմքին եւ, ըստ երեւոյթին, համբուրում է:—Աղիկը քամակի
վրա վեր է ընկնում, մի ձեռը նեցուկ է դնում դեմքին, իսկ միւսով
իւր երեսն է ծածկում՝—նշան ամօթխածուժեան:—Պէդօն, Քոխվի այս
բանի վրա աչքերի շուռ տալը տեսնելով, կամենում է փախչել.)

ՔՈՍՎԷՆ. (Ընկնելով Պէդօի վրա, խփում է:) Տօ հառամդա-
դա! տօ իթօղլի!... Բօլ չլաւ: (Խփում է:) Իմ կշախն, էտ օյին էր,
որ եկար էս պառաւ կնկա կլիխն... (Խփում է:—Այս միջոցում
Աղիկը վեր է կենում, իսկ առաջուց զայրացած Մակին ընկնում է ե-
ղեւից:—Աղիկը չօխալ—չօխալ փախչում է:—Գրարչին կամենում Պէդօին
Քոխվիցը ազատել:) Տօ մի թող, է: Սրա է, է, է!...

ՊԷՂՕՆ. (Քոխի տակից շարունակ դռոււմ է.) *Հարայի! մա-
ղաթ!... Քոխիւ ջան, պժօլուտա! մինախաթ!... Բօլ ա, միրուքս
պուկեցիր . . .*

ՔՈՒՎԷՆ. (Խփելով) *Հլա ետւայ մօլլա!...*

ՊԷՂՕՆ. (Շարունակ բղաւում է.) *Վճյ նանի ջան...Վճյ ըռէխ-
մըռէխա...*

(Իջնում է վարպոյրը.)

III

Գործողութիւն.

Ն Հարսն ու Փեսէն ԹԱԽՏԻՆ՝—

Աջողումն ըլի նրանց բաղդին!՝

(Տեսարանը ներկայացնում է առաջին տունը. Տան աջ կողմի
պատի երեսից քաշ է արած կարպտոներ.—իսկ կարպտո-
ձերից ցած՝ գետնի վրա, դրած են երկու բարձ՝ նորապա-
կեանքերի կանգնելու համար. Տան հերթիկով եւ դռնով՝ ձիւ-
նի լոյսը, դրսից տուն մտնելով, լոյսի հոսանք է ձեւացնում.)

ԱԶԻԿԸ. (Չարգարված նոր շորերով, խալիչէքը Պատի է տակի
շտապով: Միւս սենեակում լսվում է սրսրեկ—կանանց՝ ձայն, ծիծաղ,
խօսոյ... Ամեն ինչ ուրախութեան նշան է արտայայտում. Ազիկը,
վերջացնելով թափ տալը, երբեմն պարելով երգում է.)

Հարս... Հարս... Հարսանիք...

Հարսիս մատին մատանիք.—

Հարսիս մատներին խինա՝

Մատնիքը թանկագին ա... (Պարում է.)

Տուտիկս կենա, քէփ անի՝

Դուշմանի աչքը հանի...

Ու, իր հօր պէս, մեր Աղզի

Որթէք շատացնի!... (Հանդստանալով.)

Փառք քեզ Աստօ՞՛մ! անջախ—անջախ մի՛ բաց սրտով, ցամաք

աչքով Տուսիկիս հարսանիքը չտեսնա... (Վերև նայելով.) Ո՛վ ա-
լամ աչխարքի Ստեղծող, Գու, ամեն հայ—քրիստոսնի, որ սրտով
ուզմ ա՛ իր որթու թակին արժանանա, նրան էս օրին հասցը-
նես... (Տեսնելով Տուսիկի հին զղակը՝ վերցնում է.) Կանը դուրբան
քու տիրոնջ թնըկօլը ըսխին: Գու տէրը հմի ժամուժը, Աստօ-
ժածնա ողորմած թեերի տակին, իր նշանածի աջ կողմուժը կաղ-
նած, թաքաւորական թակը կլիին, նորանիեսա ա... Մեռնեմ
նրա ըմբրին, արևին: Քօռանան հմիկանց ետը՝ նրան աչքով աը-
վողի աչք ու լիսը... (Գունից անցկացած՝ միւնի լոյսից ընկած հոսան-
քում մարդու շուար է նկարագրվում.) Վուխ կլիիս, մարթ ա դա-
խա... (Զեքի գդակը պահելով՝ կրան դրօտում է.)

ԾԻԲՈՒԿԸ. (Տունէ մտնում կողկից բաշ արած մի ղեռ, ասիա-
կան ծուրս) Հը: աչքդ լիս: Հաղրվել ես, թէ չէ՝ եկա անեմ, որ
հազըրվես:—հրէն աղիդ ժամիցը բիրտ ենք: (մտնում է միջամբ)
ԱԶԻԿԸ. (Ամաչելով կնրաւորից, ծածկելով երեսը՝ գլուխ է տալի
ու սկսում է իւր մնջխասակութիւնը.) Հի, հա—հի—հի...

ԾԻԲՈՒԿԸ. Հը: իմացա ոչ ի՛նչ ես ասմ, զայիմ ասն: (Ա-
ղիկը «Հի—հի» անիլով՝ ձեռքով միրուք է մեւացնում, փող է յիշեցնում.)
Հը: Տէրտէրը խի թէզ պրծաւ: Փնդ: Ըրեխէդ: Ամանչըմ ա...
(Աղիկը, տեսնելով իւր միտըր յայտնված, դիտով հաւանութիւն է յայտ-
նում.) Է՛. անաչէն, ի՛նչ ես կորցրել, ի՛նչ ես մանգալի: Մեր տէր-
տէրի խասակաթը քեզ այտնի չի: Ակաւ մի էրկու «ալելուա»—վը-
լաւը կե, դունչդ ըլա» անեց ու գնաց... Բա չէ, աղիդ կլիին նոր
աւետարան կկարթնար... (Նստում է.) Համա Տէչքէլը չձկըուացըրեց՝
5 մանէթը չառաւ, ժամի դուռը բաց չարաւ: Օխտը սնաթ ժամի
դուսըր ցրտիցը շան պէս կոնձկննձմ ինք: Ի՛նչ կախ, դալի-դառարա
էր սարքեր, էլ ասիլ չի ուզիլ: Անէժքը խու, իմ քախուր բան-
դէն, որ ծակ անգաճ ունի, ոչ լսի... Ի՛նչ մեր կլուրը բիրեց՝
քու դուան շան կլուրը չդա... Նոր կաղնիկ ա ասմ ա. «Զեր աղ-
չիկը ջհաս ա ու պոռնս ք ա, դակօնըմը, ասմ ա.—դրած ա, ար

25 տարեկանից պոռնուրիս ինակեն ոչ... Պէտք ա, ասմ ա.
—ձեզ կնդատօրը դարկեն...» Ու հոգար մի բանս (Աղիկը երեսն
դիտին,՝ ծնկնդին խախում է.) Էնքան աղաչեցիք—պաղապեցինք,
որ անամներս ոսկուս դասաւ ու պաօջիս մի մաւոր հաստա-
յաւ: Մի զօրիցն էլ Բոխվէն մէջ մտաւ: Դիօզդաղօմ: Տէր Ղը-
բալթուն Բոխվիս մի բիարուս արաւ, որ էլ ինչ ասեմ: Սամ ա
Բոխվին. «Տօ սուս, է. Տանձի կախը» միտդ չի: էս էլ քմտան-
ձի կախն ա... Բոխվէն տալ արաւ, էլ կարն ծայտուն հանի...
(Բրտունըր սրբելով.) Եսխի! ի՛նչ թիրաքի մարթ ա ըլի... Անը՝
Ղըբալթու, արածը ամի հաղար միտայթ ու: (Դաշը ծղղղելով.) Ո՛վ որ
միտս կկարի ու մշջը աղ կանի, ոչ նրա ճանդը ընգնիս թոնս:
Անըժքի պարկ ա... Ախսուս էն կարդ, որ քրանից են իջցրել...
Է՛: Բան չիա, (Տեսնելով որ Աղիկը շատ է ներանդում.) Երանն էլ
հրանքիցն ու կողոպուրտիցն ա, էստանք էլ որ ցաւի դա ու խա-
նի, բա էլ ընչով քէփ անի, կաշառքի ձիանը դոմը լքածի... ար

ՊԵՂՕՆ. (Դրսնից.) Ծիրուկ, քաւոր աղա... դոն ալի, թէզ
արա, հրսանիքը գալիս ա:

ԾԻԲՈՒԿԸ. (Վեր է կենում.) Ես դնամ, դու հաղրվի, հրէս
կգանք: (Գուրս է գնում.)

ԱԶԻԿԸ. Աչքս քօռանան, ումբրս խվարի քեզ հարտ, Տու-
սիկ ջան... Հմի ետրաք քրտունքդ վազմա, հմանչիւուցդ ճիւղսճիւու
ես անըմ... Օցի ծակին նստի, խաղնհատ ըլի դրաց քէս տերու-
րը... Մի «Մարբիս աղա» էլ դա դասաւ մեր կլիին... Բքքը-
վեմ, անձիլ—անձիլ ըլեմ ես!...

ՄԱԿԻՆ. (Տուն մտնելով.) Ես քու Բոխվա ստկածի է, է!...
Հլա մի կաց... (Դուռը ետ դնելով.) Թէ էա մենգալը՝ դօշից պու-
կիլ չտամ, թէ էա կլազանը՝ կլսիդ վիշիլ չտամ, բա ի՛նչ
մարթ կլեմ...

ԱԶԻԿԸ. (Գլխելով Մախի գործը.) Է՛Տէի ջան, քու շունն

եմ, կլեիդ պատիւ դամ, թէ էն արինքաթախ Բեղարթը, թէ քու Ստեղծողը կոիրեա, Գոխվիցը ձեռը վեկալ էս դժար ժամանակը... Տղամարթես, քնն ըլաւ քեզ, համիերութիւնը կանաք ա...

ՄԱԿԻՆ. (Քոնչելով Ազիկին կանգնեցնում է.) Վե կաց, հա... Ի՞նչ էս չոքի պոռկի անըմ. ես մարթ եմ՝ մարթ.—կլիս լաշակ չի՞ քթակ ա... Դու որ ասմ իր թէ.—Քոխվէն վիս մարթ ա: ես հվատմ չի: Հմի տեհմ եմ, որ դու ինձանից խէլօք էս ըլած: Նոր եմ հակամ, որ կնանիքն էլ են խէլք ունեցել... Գնաց ինձ խափիրով ծախսի տակ քցեց, հմի էլ տեհեմ էրկու դռըգոթոր մարթ ա մաս արել... Էս ոնչինչ. գնացել ա Տերտէրին կատաղացրել ա, նա էլ ճկողցրել 5 մանէթ ա առել...

ԱԶԻԿԻ. Էս ձեր մեղքիցն ա. ո՞վ ինչ անի: Կնկանը մարթի տեղ չէք դնում, ասածին լըմ չէք, ծեծմ—Չառթմ, սպանմ էք, էլի խեղճ կեիկը, գալիս ա խուղիբուղի անիլով. անմեղ մեղա ա գալիս: Կնիկը, որ կնիկ ա, խէլք չի ունենալ: Ես քեզ ա սեցի. ա մարթ, էտ սպոյլի սասնիցը՝ հեռու կաց, Դու հէ «չէի» պոչիցը կպար, ստանի ձին նստեցիր... Հմի էլի ասմ եմ, գնա կակղութինով կրկիք եղի, քամըսի!...

ՄԱԿԻՆ. (Հպարտ դէմքով, աչքերը արեգակ դարձած.) Ի՞նչ: Ես մարթ եմ՝ մարթ: Մեղա: Ն՞ս... Ն՞ս...

ԱԶԻԿԻ. Հա! Ասըմեմ, որ թշնամու աչքը սուտ մեղա գալով կհանեն:

ՄԱԿԻՆ. (Հեղձորէն.) Հրամանիք խէլքդ տարել ա. պուռեւ էս՝—չաչլել էս. ախր ասած ա, է. «Մարթ պուռեւեց զիթախսին, պէճն էլ՝—նրա գեախտին»: Թշնամու աչքը այի! (Յոց տալով բռունցքը) սրանով կհանեն. «Խոտարնակին» խոտորնակը!...

ՔՈՒՎԷՆ. (Տուն մտնելով.) Տերտէրի Չանին էլ նստի մի հրեշտակ!... Թիւհ. հոքիս կատիկս հվաքվեց... (Պէղոն ծածուկ դըռնից աղանջ է դնում.)

ՄԱԿԻՆ. (Ստանալով շողորորձական ձեւ.) Ազիկ, էլ ինչ ես

կաղնեղ, տեհմ ես Գոխվի կատիկը հոքին չորացրել ա, գնա... (Ազիկը գնում է:)

ՔՈՒՎԷՆ. Տեսար, Մակի, թէ քնն բիրեց կլիսներս էս Տէր Ղրաթթուն... Ա՛խ էն «Տանձի կնիւր» ես նրան էժան չեմ նըտարցնիլ, որ էքքան մարթի միջին իրեսովս տվեց:

ՄԱԿԻՆ. Դու քեիիդ կաց, Քոխվա Չան, բան չկա: (Առանձին.) Լիզուս կապվեց՝ Ո՞ւմ լիզուս չի կապվիլ սրա դոչի մենդալիցը ու ձեռի կվազանիցը... Համա ինչ տղամարթութիւն չանց ավի կնգանս... Միան կէտը պակաս մնաց. (Իմանալով Ազիկի գալը՝ դարձնում է երեսը դէպի Ազիկը ու բղաւում է.) Ախրմ ա քրիստոնա, իմ տան տէրը ես եմ՝ ես... Ախր, Քոխվա, լուծը մենակ մի եղը տանիլ չի... Մարթս մարթ ա: Ինձ գիժ Մակի կասեն... Ես էլ նեղանամ, դու էլ ու էրկըսով գնանք սառը Չուր խանք... (Ազիկը տուն մտածին պէս՝ Մակին երեսը դէպի Քոխվէն է դարձնում.) Ախրմ ա քրիստոնա, դ՛հէնց չի ըլիլ.—խիարը ծուռը դուս կգա... (Ազիկը, կոխը ընդհատելու համար, լըցնում է բաժակը արաղով ու տալիս է ասուղ կրծկած Քոխվին.)

ՔՈՒՎԷՆ. (Առնելով բաժակը, խօսում է առանձին.) Էս ինչ սկուտովի մարթ ա ըլել: Հայրաթ կնկա վրա ա չարացել, չունքի կնկանը ասեց՝ գնա հալըաթ Չուր բի, կնիկը արաղ բիրեց: Վայ ես խի չեմ սրան կու ու բեզառի տակին չորացրել: (Ազիկին.) Ազիկ, հրամանիք Աստօծ Չահաւոր անի! (Ազիկի գլուխ տալից յետոյ, խուս է Քոխվէն բաժակը.)

ՄԱԿԻՆ. Բա ես: Խու բեղամաղ չլնր, Քոխվա Չան: (Առանձին.) Սրա վըընած իրեսին մտիկ տվէք, է...

ՔՈՒՎԷՆ. (Առանձին.) Հմմ... Սա ինձ ասիլիս չլէր: (Մակինին.) Չէ! Համա էն ում իր...

ՄԱԿԻՆ. (Խօսքը կտրելով.) Է՛. Բան էր, քամի էր անցկացաւ: Դէ, վեր, գնանք... Ղըլըղալը կըստանա. վեր, գնանք!...

ՔՈՒՎԷՆ Հա. գնանք: Համա էն ում իր... Մի ասն, է:

ՄԱԿԻՆ. (Վեր բաշելով ծնոքից.) Հրա վեր, դնանք... վերձ
 Ուհ, ինչ ծանոցն էս. (կանգնեցնում է ու մինչև դուրը տանելով, ար-
 կանջում բան ասելուց չետոյ, Բոխիկն դնում, իսկ Մակին հետ է դա-
 վիս.) Աս՛ի՛ կն Մակին վախուկ ա, չօրնը զօւաղանմ ա, տան պու-
 ճախմը կատու ա դառնմ... Տօ՛ իշի ներն անիծած, մթամ Աղիկը
 քեռաւ ոչ. (Աղիկին.) Աղիկ ջան, դու էլ խու քու բարի աչքովը
 արեաար, անց բիաբուս արի. ասեցի՛ տունս քանդիլ մի, Բոխվա,
 քե՛ր տան սէրը ես եմ՝ էս...

ԱԶԻԿԸ. (Հեղծօրէն.) Ո՛ւհ, ո՛ւհ. ինչ լաւ արեցիր, է՛. Ապրե՛ս!
 Բո՛ւս արեւը չի նկար ըլի, քեզ ասեցի ոչ թէ՛ կապուած ինձով կը-
 լախը կդի, քամբի...

ՄԱԿԻՆ. (Չօրանալով.) Ինձ խէլը ես սկզբնում ինչպիսի
 էս, ոչ աղաքիս ճայր սուրփ էս սնորմ. կուխը օղի կլիսի սէս
 կջառմեմ, հնա՛ն...

ԱԶԻԿԸ. Մակի ջան, քու շունն եմ վախմ եմ, թէ մեկ
 կօտի ասակին դաստի ըսպանի:

ՄԱԿԻՆ. Սնու Չէնդ կտրի, անպզմ... էն էլ ես, կոնչօ-
 լանց, գի՛ծ, չիբէփակով Մակին՝ Մինաս Բոխիկն մեղա դնմ. հնա՛ն
 է՛ս... է՛ս... (Դօշին խիկում) Վանա է՛ս... (Ատամները դրծտեցնե-
 լով հետոնեմ մօտենում է Աղիկին.) Հնա՛ն... ՀԷ՛...:

ՊԷՂՕՆ. (Յանկարծ սուս մտնելով իր Թարկացած տեղից.) Ա-
 զիկ Բոխիկն Մակին հրամանք արա, որ...

ԱԶԻԿԸ. (Սարսափած.) Ո՛ւհ, Պէղօ ջան, դու իմ ասպրա-
 ցուն չես: Էս ձին ձմեռը, էս խաւերված վախաղ մենք կօս քա-
 չիլու հնչ ունենք. Հէրթը—նօրաթը եփ մեկ հասաւ: (Պէղօն
 ձեռը բերանին տանելով շարագ է յիշեցնում.) Հնա՛ն... անօչ արա:
 (Չօրը դրած շիշից անում, տալիս է Պէղօին.)

ՊԷՂՕՆ. (Խմելով.) Էս մինը խրթիկակա հասաւ: Ո՛ւր ա
 իրեք երբբրթութիւնը:

ՄԱԿԻՆ. Պէղօ, Բոխիկ նկարաբեցիմը, էրեկվա ջառմ-

միրթոզ նկարաբեցիմը ինչ լաւ (խոսածուղալ) ՄԻՔՍՍ

ՊԷՂՕՆ. Հա՛! Հէր էր, արթի ձեմ, կիծեմ էր, կտրի էր
 Բո՛ւս խօսքս կտուրը մի քիչի՛. Աղիկը (Աղիկը իռնապանիմ է քաժա-
 կը.) Այ՛ի! հոի կատարս արքայա՛ն հոի կատարս էր քայաթով
 որ լաւ հսկանաք: (Պէղօն կոտն տակը դեմով երդում է.)

գա՛ն է՛ք Մակի, տուն արա,
 ինձնք Բամի փչի, թօղ արա,
 (Հեղծօրէն.) Հէնց որ Աղիկը կգա,

այ ձմեռ ընդ (Բոխիկի տուն մեծը չնոց արա...)

(ԱԶԻԿԸ. (Մտնելով.) Մակի, հնա՛ն, հնա՛ն (Պէղօին.) Պէղօ,
 հանաք ձե՛ր անա՛նք մէ գոս սի (Կոտնի ձ մոշ) մի խոսի՛

ՄԱԿԻՆ. (Ստանմին.) Էս հարաւանդաղէն սուսս կնկանս այն-
 ճիղով անիլիս փոլ սրան բրդայրեց: (Պէղօին.) Աղա, ինչ էս կտրի՛.
 քաղքի տանը հիւանդ կա, սուս... ինչպիսիք զ ասք զմեզ
 վա՛ր ՊԷՂՕՆ. Հրա՛ կայ... սուտը՝ կարճ՝ կոտնեա իր ասուր:
 (Երգում է.)

այ դամը ներք միլ Չօրախ Աղիկը վախեց,
 գոս արանկ տամ Մակի խօսքովը խախիղ, ա մայ ճայր յի
 զիլ բնու՛մ (Յամբ.) Թո՛ւք բերանընը սուեց, զմտս բնամայր
 զիս գուսայ նայր Պէղօն նարաբանը դարդրեց: մի սի ... զիլ

ՄԱԿԻՆ. (Շիտմված.) Պէղօ, հանաքի վախա չիտ ինձ քան
 արեւն:

ՊԷՂՕՆ. Հէրթնած, ինչ էս վաւաղ, զ հանաքը՝ կչիննք
 չանաք: (Երգում է.)

արտապա ասո՛ւ: սիս զիտա արբա՛ սոն
 սիլայ ա դեմ ար՛ Գէ դնացէք, հանրիցեք, ասոյր ձմեռի չի
 ճոլ ա յիլայա՛ր միլի Բոխիկի դարուս մնացէք... իս վիճիլը իր
 յմիլի (Շիտանելով.) Ես էլ գնամ խարայր տամ, ի՛նչ ա նոս
 զիս ա քո՛նս մի գիտոյ դուզմաղ անվեցէք...

ԱԶԻԿԸ. Մակի, հալա հնա՛ն ասածներս կատարի՛մ էն, Աղիկը
 խէլը չունի:

ՄԱԿԻՆ. (Չարանալով.) Չէնդ կտրի, անզգամ... հրէս մին — միի ճառով կածեմ, ձեր է, է, է... Գլ. գլխ. կառ. և Գ. Գ. Գ.

ՊԵՂՕՆ. Մակի, նեղամալ մի... քու բարեխօս Պէղիկն եմ. Այի, ընի, անս ինչ եմ ասմ. (Երգում է.)

(... և որոգմ ինչ, որ չասեմ ինչ կտաք, ասանքս այս քո
Գեա թէ ինչ կխոստանաք,
Որ Բոխվին հանդարգա ցնեմ,
Թէ չէ, ըսօր կօս կդնաք... Գ. Գ. Գ.)

ԱԶԻԿԸ. (Հողորդութեան բոլոր քանքով.) Ինչ ունեմ, չու- նեմ քունը չի: Գնանք օթախը. (Բոլորը միտին դնում են)

ՔՈՒՎԷՆ. (Տուն է մտնում.) Էս ուր են կորեք, ինձ ասմեն դնա, իրանք չքվում են. (Նստում է.) Այի դիտի ջանկար թիւ, հա. Ջահել վախտս պէտք էր ըսէնց կարենալ առն մտնել, կտենիր թէ քանի զատ ի ծպւպոյն... Է՛հ, էն էլ մի ժմանակ էր. եք էլ ժմանակի հետ ստառիկացա... (Գրակը վերցնելով.) Ո՛ւհ, դուխ պռապալ... Այս, ա՛ տէր, ա՛ տէր, էլի. թէ մեկ քաղաք եմ գը- նացել, էնա թուշ կնգստօրը, աջորթի մօտ մին բղեմ դնալ, էս էլ լսած բան ա. եկաւ ոնց որ ըլաւ փասկեց, ետոյ իմացաւ, որ Պրտանանց տանը մեռէլ կա, դնաց մի 5 մանէթ էլ էնտեղ վեր խփի... Ես ինձ վրա եմ դարմանըմ թէ էս զղամ կաշառք սի- բող եմ, ա՛՞, դու մի ասիլ ինձանից մենծն էլ ա ըլած... (Բըր- տունը սրբելով.) Անմեղ ուր եմ կլուխս ցվըցնում՝ Մակին պէս մուծիկի հմար: Սիրտս շատ ա ցաւում նրա հմար. թէ դրուստը կա- սես, վաղվա առակի պէս «Սուտ սրտացաւ, ըլանի փորացաւ» ինչ կասեն՝ դրուստ ես եմ. Համա ջիգրս նրա հմար ա զալիս, որ Ղրալթվի պէս մի սեաշօքը, էն խալտի միջին, կազնել ա ինձ ասմ ա թէ. «Տճ, սուս կաց, է. «Տանձի կուր» մօտի չի. կոխել ես սաղ գէղըն ուամ ես...» Տճ, հլէ ասենք թէ անէնց ա. մի ասող ըլի թէ՛ գու ոքտեղանց ակնար, եփ որ ես կաշառքը թա- քուն՝—իմ տանն եմ առնմ, էն էլ քչէրը...

ՊԵՂՕՆ. (Միւս սենեակում՝ կռվելով Մակին հետ.) Չէ, քիչ ա... Բա «Տանձի կուր» փայլը...

ՔՈՒՎԷՆ. (Ուշքը իրանով ըլած.) Հա՛ այլ պատմեմ «Տան- ձի կուր», էն վախտը իմացի ու ետոյ բարկացի, համ թող էտ յուսմանկաները ինձանից խէլը տխրեն, համ էլ իմանա՛ն բանի չուստի — մուստի անխլու փանդը: Էս անցկացած օրերի մի օրը մեր գէղըցի էրկու ախպեր՝—Հիպին ու Չատին եկան իմ մօտ դանդաւ: «Բոխվա ջան, (Չայնը, երբ կամենում է զանգատարներին խօսքերը շիշել, միշտ փոխում է:) ասոց Չատին.—սրանից տանըմին տարի առաջ, Փլան—Փլանսօլը, հնդրած մեր գէղի մի քանի մրթկերանց հետ, եկան մեր առնը բժանեցին: Ամենին էլ աւ- դի ենք. ոնց արին՝—արին, իրանք իրանց Անաածը: Օրթալըղը մնաց բաղը բժանիլու: Կն էլ չօփով*» կէս արինք ախպերտինքս ու հալալ ամեն մարթ իր չօփին տէր դառաւ. ինձ ընգաւ բաղի նեղի ղօլը, Հիպին—բաղի վրի ղօլը: Ստեական, վրի ղօրումը մի «Տանձի» ծառ կա, որ էն ծառը մենակ ածի սաղ բա- դին: Հմի էն օրը ամեն տարվա պէս, դէ, քեզ այանի ա, Բոխ- վա ջան, թխված մարթիք ենք, վէր ըլա ծառին, որ հօրս անդած ծա- ուիցը ուտեմ, ղօրմի տամ: Մնէլ տենեմ՝ էս ոչուփուշը, (Բոխվի գէղը վայրենանում է:) Եկաւ ու կուր քցեց թէ. «Վեր արի ծա- ուիցը թէ չէ, ոտդ չլիկ կանեմ...» Հմի, Բոխվա ջան, ես էն մրթկերանց բժանածին ազգի չեմ, էն վախտը ըրեխա ի՛ խէլքս բան չէր կտրւմ, հմի դեան նոր բժանի, դեան «Տանձին» կտրի, որ էրկուսս էլ դիւջանանք: Աղա Հիպի, հրցի պտտիկ ախպօրը.— աղան, ախպերդ դրուստ ա ասմ:— «Հա, Բոխվա ջան, դրուստ ա, համա սուր չեմ, որ նորից բժանէք...»

* «Չօփով» բաժանվում են այն բաները, որոնց չափով կամ կշռով չեն չափում. այլ բաժանելով մասներ են անում, բաժինատերերը իրեանց հա- մար նշանօր բաներ են վերցնում ու մի անձանքի տալիս: Անձանքը չօփերը, որ մասի վրա էլ գցի, այն մասն էլ կլինի «չօփատէրինը»:

ՊԵՂՈՆ. (Միւս սենեակից Մանիկ հետ կոպիտով.) Չէ, չէ... քիչ ա՛ր քիչ... Ռազի չեմ...

ՔՈՍՎԼԵՆ. (Տարաքոթ՝ ուշքը իրանով ըլած.) ՏՕ, սոց թէ առդի չես... Չարութիւնս էն սճաթին աչքերս կոխեց.— ՏՕ, ես որ բժանեմ, դու կարո՞ս առաջիկա ծագաս, Ադն, Չափի, ըսոր կը լուխս խառնված ա, էքուց դու մէնակ արի կուշաս, մի լաւ Իմանամ էա բանի մանին, Ես բանը խօտը կըրէիմ, Ակպէրսինքը դիմացին, էքսի իրիկունը մեկ տեսեմ տուն մտաւ էս բու Չափին, մի աղղիս լիքը «Լա վա—Տանձիցը» ձեռին, Ադն Չափի, ադն, ինչ կուտս որ բանը քու կուտը շուռայտ, «Լուք, սոցալ ջան, միկտալով ասկից Չափին.— ինչ ունեմ, չունեմ մա, թաքի ծառը ճանդս «քցե».— Ադն, հէշտ ա, արխէին կանց... Հինց էս խօտըմը, մեկ տեսեմ թուսնանոցը բառս մտաւ. Աչքերս, հախ Ասծու, պղտորբատին ավեց, Ադն լաւ, դու դիս, ախպորդ դրկի, էա նրան ա էի կըրեիմ, Չափիս դիաց թէ չէ, մի սճաթից էապ առն մտաւ Հիպին, էի մի աղղուս «Տանձ» ձեռին, «Բարրիկուն» — Ասծու բարին, Ադն Հիպի, ախր քու ասածը դժար բան ա, ախր մարթիցը սոց էլիմ, քեզ տամ ըտեղ մարթ կկորչի... «Գէ, աչպալ ջան, էս որ քու սոն եմ գալի, դու գիտես, էլի Գէ, մենք էլ քու լիթատէր, թխած մարթիք ենք, էս քան տարի նա ա էրեք, հմի էլ թող մենք ուտենք, ինչ կլի... Ապի ջան, դու գիտես, էլի»։ Էս խօտըմը կէս թուսնանոցն էլ բառս մտաւ. Ադա, վախի մի, Չափին սոց կարա քու ծառը իլի, գնս, արխէին կանց, Հիպին դուս գնաց, Ես էլ ըսէնցով բառը կա քցիլով ամեն ըրիկու էրկու աղղուս «Տանձ» ի հասանմ... Ետոյ, եկ որ տանը հասաւ, քեզ ասեմ՝ մեղքս եկաւ էնքան տանը ուտելով, բանը ես քցիլով ու զուգրա—զուգրա սնիլով, նոր մի քանի մարթ իմ միջիցը հնդրեցի ու զրկեցի, որ գնան տանըմին տարվա վճիռը քանդեն ու բաղը ընէնց նորից բժանեն՝ երկանքին, որ «Տանձի ծառի» տակուն մեի փայն ըլի, փէշերքը՝ ճըղ-

ները մեկելի.— Ետնէնցով էրկու բաղին էլ տանձ վեր ընդի... Համա սոց ա՛ր սոց խելօք եմ, թէ չէ։ Էս խու գակճնի բան չի, խելքի բան ա... Բն։ Հինց դրա հմար էլ թուսնան կէտը մի քշերմը դաղեցի...

ՊԵՂՈՆ. (Միւս սենեակից.) Չէ, չէ... քիչ ա քիչ... ՔՈՍՎԼԵՆ. (Շարունակելով.) Բիչն ա, — բա որ ետոյ մեշքէն հեկու... Հմի ըսոր Տէր Արաթուն իրեսովս ա տալի, ՏՕ, ես որ թաքուն եմ անըմ, դու արաթից գիտես, որ խօտըմ ես. հը, էս բիարուս սնիլը քեղանըմ մնալ չի, ա տէր ջան։ (Հեղծորէն.) Էս թաքուն տեղը թէ ճանդս կընգնես, էս դիտեմ թէ էա միրուքը...

ՊԵՂՈՆ. (Քոսովի բանակի դռնից տուն մտնելով, ձեռին մի գուս դինի ու մի կուտոց, մտածելով կամենում է պնդների վրա դուրս գնալ.— Առանձին.) Վայ քու սոզիս աղա, ճանգաճս գիլի փայ չի նեցի... Ի՞նչ անեմ, դըլորը կորչեմ... Վրէն էլ թթված ա. թէ ճանգնեմ ընդէլ, միրուքս կիտաի, Իլաջ չկա, իրան տամ. դու ղոնուլին—գողը կմարսի (Չեռի բանեքը վեր դնելով.) Կացէք, նախի անտէր, հրամիցիք (Հպարած կըրգում է.) «Քոսովս ջան, խափեցի...»

ՔՈՍՎԼԵՆ. (Սարսափած ընկնուկ է Պեղոնի վրայ.) Լեղիս պատուեցիր, ուղղոնիկի աղա... (Խփում է.) Անկարճ կգոտան... հն։ (Խփում է.)

ՊԵՂՈՆ. (Վեր ընկնելով.) Չէ, չէ... Քոսովս ջան... Լա խաբար... Լա... Լա... Էս...

ՔՈՍՎԼԵՆ. (Տեսնելով կասպոցը քնքրում է անուշադիր իրով.) Հն։ Գէ ասն... Հը, ասն...

ՊԵՂՈՆ. (Կրնդնելով նարբած երգում է.) «Քոսովս ջան, «Խափեցի»... Էս խառնար ընդ թմա ախոս բո Նազուկի կիտի ճանգեցի, ու զո սէ զգուց մ ամալի բաշտ սն Միան դու ինձ խղճացի.— մ մտնիլ դոս ըսուցի որ սմ ինչալիմ ու քու փայը ճարեցի...»

ՔՈՒՎԷՆ. (Նայելով Պէդոսին.) Հա՛ւ Ի՞մ ու քո՛ւ փայլը,—
լաւ. ըն՛հէնց փայ անեմ, որ քո՛ւ հազն էլ դա... Համա մի հըս
պրօք անեմ, ետոյ...

ՊԷԴՕՆ. (Քանի որ Քոսովն հացերը կհանարէր, ձեռքով բար-
ձրր ու ցածր կանէր՝ իմանալու հացերի մեծ ու պատիկ լինելը ու դիտու
հանը կտեսնէր,—Պէդօն անանձին երգում է.)

Հա տես հնց ա քրքրում,
Նաղուկները հմբարում,
Ինքը, մըթամ, տէր դառաւ,
Ինձ էլ դրադ ա անամ... (վայրենական դէմքով)

Այլ ատամներդ վեր թափվի,
Ուռած փորդ պատրուվի.—

Գինին, նաղուկը ինձ մնա,
Դու էլ սատկի, տրաքվի... (Տարակուսած.)

Իլլաջ եօխոր՝—խարաջօ!
Ա՛խ, իչի կուխ Պէդօ,
Թիքէդ խըլիլուց հտոյ՝—

Գեան լաւ, գեան թէ չէ խուղօ!...

ՔՈՒՎԷՆ. Հը՛ւ Ի՞նչ ես գուրմ. դրուտ առա, էս հնց ճան-
դեցիր. էս ըլլական բան չէր...

ՊԷԴՕՆ. (Շողորթական ձեռով, հարթած երգում է.)

Քոսովա ջան, (Վրայիեցի...)
Ոնց որ կուզես հասկացի

(Աղերսելով.) Ես Պէդօն եմ՝—չուն Պէդօն,

Միան դու ինձ խզճայի...

ՔՈՒՎԷՆ. Ո՞նց խզճամ. գողո՞ւնովին Քոսովն կմարտի...
Ինչ զակօնով ուրիշ նակազանիա ա հարկաւոր, համա բախըմ եմ:
Չունքի էն օրը սեր Տէր Ղրալթուն քարոզ սալիս ստեց թէ՛
ձուլութեան և մասանք նորինը փիս ա, համա ղօչաղութեան և
մասանք նորինը լաւ ա. հմի դու ոնց որ արեւ ես՝ դու գիտես,

համա ղօչաղութեան և մասանք նորին՝ անիլով ևս գողացել:
Դրա հմար էլ քիչ պատիճ կտամ. հացերը ձեր տուն աար, զի-
նին՝—մեր, չունքի դու քո փայը լակել ես. Դէ, տար թէ չէ բէ-
չէնին կչուռամ. հը՛ւ...

ՊԷԴՕՆ. (Հէգորէն.) Քոսովա ջան, բա մեղք չեմ...

ՔՈՒՎԷՆ. Դէ, սվօրչ! ղալաղովտ մի անի, թէ չէ... (Պէ-
դօն վերցնում, տանում է.) Օ՛հ, փառ քեզ Աստօ՞՛՛ ինչ լաւ վրա-
հասա, է. թէ չէ, քո ղուշմանը, ինչ որ կար իրանց տունը կը-
տանէր...

Տեսես էս հնց ա ըլել, որ Մակնիցը կարեցել ա սանդ
դու քայլ. (Միծաղելով.) Շառւի! Շառւի!... Էնա ըս՛հէնց մտնըմ
ա խեղճ քասիքների տունը ու իմ անուամուլը մնից հաւ, ճիւ,
մէկէլից հաց, զինի ա դուս քաշըմ: Էն էլ թէ մի—մին վրա եմ
հանըմ՝ իմփայ եմ չիմըմ, թէ չէ խու խէրը տեսես... Համա, ափ-
սուս. անմեղ հացերը տուր տվի, էրնակ էս էլ էր մեր տուն
տարել... Հա՛, հա՛, (Վերկնայով.) գնամ, հասնեմ, ձեռիցը խլեմ...

Տէր Ղրալթուն լաւ ա ասմ, ղօչաղութեան և մասանք նորին,
ով ալարի, նա չղալարի: Մակնիցը էս քան շահ ով կչրստանա:
(Դուրս է գնում.)

ՄԱԿԻՆ. (Միւս դռնից տուն մտնելով.) Քոսովա, կաց՝ բան
եմ ասմ:

ՔՈՒՎԷՆ. (Դրսուելից.) Հըէս կգամ, հաղրվեցէք, Ղրալթվի
հետ բան ունեմ:

ՄԱԿԻՆ. (Ինքը իրէն.) Վայ քո օրին, ս տէր ջան. մը-
ղայիթ կաց, հա՛...

ԳԲԱՐՇԻՆ. (Նոր շորեր հագած երգելով տուն է մտնում Ա-
զիկի ու շատ կանանց հետ.) Ով կրանելիդ ամենեցուն... և... և...

ՄԱԿԻՆ. Հէր օխնած, հաղ կանչիլու վախտ ա: (Լալում է
մեռուից դուռնայի մասն.)

ԳԲԱՐՇԻՆ. Հաղս որն ա. —Շարական եմ ասմ. ժամուը
լակել չեմ:

ՄԱԿԻՆ. Բա էտ ընչերէն ա. (Հեղնօրէն.) ՕՓ, երանալ...

ԳԲԱՐՇԻՆ. Հայերէն ա, էն էլ գրափառ օրնանք...

ՄԱԿԻՆ. Ո՞նց. Տղին ուզի՞ ես երանալ շինես, դեմ...

ԳԲԱՐՇԻՆ. Հմի նոր նստեմ վարժապետութիւն անեմ, հլա...

ՄԱԿԻՆ. Կերակուրները եփած պրծած աւ. Մոճոճուք. *)

Թօյրարաչին, Մաղիքը, Տանալիլ՝ ու կահնակները ամենն էլ

հաղիւր հաղարաչ կաղնած են. ցանկացող անձ ինչ էլ ցանկացայ մա...

ԳԲԱՐՇԻՆ. Մնաց իմ գրափառը...

ՄԱԿԻՆ. Հա. կատարաւ տրացած վախճան ա, հլա մի ասան՝

էտի՛նչ լիզու ա, որ ըսէնց դժար հակամարտ ա. արագ ձրայ ա

ԳԲԱՐՇԻՆ. Տճ, Հայերէն ա՛ հագերէն. Գնիք ըստ ցիլիկին

ՄԱԿԻՆ. Ո՞նց թէ՛ հայերէն ա. Բա՛ն ինչի՛նչիմ հակմարտ,

գեա կարըմ ա՛նէնց խօսամ. վրայ ցոյց տալով ընկնաւ արտա

ԳԲԱՐՇԻՆ. Ի՞նչ կա, դու էլ կարաս՝ թէ անլորեալ Ա. յի՛ ա-

մեն խօսքի կլիսի՛ ձեռ խօսքը դի ու հոսոյ աւա՛, էն վախտը

դուս կգա գրափառ. անց սմ որովայն զորոյ աւ զայա յո

ՄԱԿԻՆ. Էսէնց. Ե Բոխլէն Ե զնաց Ե ատէրին Ե Թրխի՛...

(Հեղնօրէն.) Է՛ն, բան չունես, խօսքի լազաթն էլ փախաւ. «Ե»

«Ե»... Թիւ՛՛ էս խու շխալիլաւ դառաւ.

ԳԲԱՐՇԻՆ. (Ծիծաղելով.) Հը. Բոխլէն զնաց ատէրտէրի

Թանը թխի. հա:

*) Հարսանիքից առաջ ընդդրում են մարդիք՝ զանազան աստույրներ լրացնելու համար հարսանիքում—Մոճոճուք (Տակառապետ) հըսկում է խմիչքների վրա, դաւերը զինի է լրցնում, սուփրի բոլոր պարզանքն է. պատրաստի պահում. Թօյրարաչին (Հարսանիքի գլուխ) որի ձեռքում դանձում են բոլոր դատելիղէնները եւ ամանեղէնները Սաղի, (Գինի ածող) որ լինում են 5 հոգի, ծառայում են սուփրում զինի ածիլով ու հիւրերին տալով: Տանալիկն, որ պատրաստում է կերակրեղէնքը: Կաղնակուրներ, որոնք ծառայում են սենեակից բան բերելով սուփրէն:

ՄԱԿԻՆ. Ա՛, չէտ ննց հակացար՝ Հէնց դուստ, որ կազա-

դի լիզուս օցը կիմանա: Կորչի է. անցանաւ սմ զիլ յաւ դար

ԳԲԱՐՇԻՆ. Թուհա՛ն էն օրնածն էլ ըստեղ չի գալ... (Ձեռ-

քերը միմեանց է խփում յուստատիւով.) (Վիկտոր) Մ. Մ. Մ. Մ.

ՄԱԿԻՆ. Աչքը իրանը դուս գա. խի՛ չի խէլօք կենտե՛րը-

նամի, էտ խի՛ չես դու էլ ձեռներիդ խինաւ գրեց, վախում ես թէ

մեղք ըլի, գեա՛ ծափ տալիս ձէն չի համբալ, միմե՛ք ճարայ մա...

ԳԲԱՐՇԻՆ. Է՛ն, ստաչէն, ասնը թուրքերը ձեռներին վի-

րուքին ու ոտներին խինաւ են դնու՛մ որ իրանց օրէնքովը դը-

ժոխքի կրակը էրի ոչ, մենք հայ ենք. հայի օրէնքովը կա ոչ էտ բանը:

ՄԱԿԻՆ. Պան. Բա մենք թուրքացիլ ենք. Լվանամ...

ԳԲԱՐՇԻՆ. Չէլ դէ՛ ես հոքևորական եմ՝ ըլլի չի... (Գպա-

նալով դէպի Ազիլը եւ նորա հետ եղող կանանցը, որոնք միշտ շո-

քերը թափ են տալիս.) Հը, թէ՛ք արէք, հրասնիքը դալիս ա... (Կ-

մեն որ իրէն դատոււ է. Չունայիններից առաջ մանոււ է Պէդոն,

յետոյ Միբուկը, որ դան շէքում կանգնելով՝ բարձր պահում է իւր մեր-

կացրած սուրը, որի տակից անցնում են պսակվածները. Նորամարտի աջ

ու ձախ ձեռից բռնած են երկու մարդ: Բազումեան միջից, Ազիլը, Գ-

բարչին եւ Մակին մօտենալով պսակվածներին համբուրում են: Հարսին

ու Փեսային կանգնեցնելուց յետոյ իւրեանց նախապատրաստ բարձրի վրա,

հանդիսականք, բացի պսակվածներից, վերցնում են զզակները. Ամեն բան

հանդարտում է Գաղարում է փողի ձայնը: Հանդիսականները պատերիմօտ

բաշվելով, սրբում են ճակատներից քրտուները: Տիրում է խորին լուսթիւն.)

ԳԲԱՐՇԻՆ. (Մտանալով պսակվածներին.) Հարսս ու Փեսէս

Թախախն, աչողուն ըլի ձեր բազղին:

ՀԱՆԳԻՍԱԿԱՆԿ. (Միտախն.) Ամմէն՛ Ամմէն՛...

ԳԲԱՐՇԻՆ. Որթիք, հմի դուք՝ մինդ թաքաւոր էք, մինդ՝

թաքունի՛—մինդ մարթ, մինդ կնիկ: (Պեսային.) Էս աղլիկս, էս

էլ դու, սա քու քօծն ա, քու դրապաչն ա, մինչի մահ աէր ես:

ՏՈՒՍԻԿ: Էտ՝ տէրտէրն էլ հըցրեց. (Ամայիլով.) Էլ ի՛նչ էս հըցնում:

ՔՈՒՍԿԵՆ. (Բազմութեան միջից.) Դա էլ մի տէրտէր, ջուղաբ սուս, ինի ես ամանչում:

ՏՈՒՍԻԿԵՆ. Դէ ես ինչ գիտամ, հօրս հրցրէք:

ՄԱԿԻՆ. (Տուսիկին.) Հա՛, ասա՛ ատէրս եմ: (Տուսիկը դիտով հաւանութիւն է ցոյնում):

ԳԲԱՐՇԵՆ. Ծատ ապրես. (Հարսին.) Այի՛, էս քա՛րիս հաւան կացած ճեւեհն, սրան թէ տէր ես՝ ատէրս ես, թէ չէ լուս պի՛: (Յոյց տարով բռնեցրը.) Կեր էս. (Հարսը նոյնպէս զննել տալիս) Բաս որ էտհէնց ա, Աստօծ ձեզ ուրախ սրտով, ցամաք աչքով, աղիղ օրով մի բարցի ձերացնի: Ծէք, ծաղկէք ու աղբիւն պտուղ տանք: Օխնովի էն սնաթը, ինչ սնաթի ռաստ եկար: Բէ՛ փօշմանութիւն աենէք: Թէ վատ կէք, էլ ապրէք, թէ լաւ կէք խո՛ւ էն վախաղ Աստօծ ձեզ՝ (Կօմիքական ձևով):

Ամեն հասու՛մից, սանու՛մից, Պատժից, պատուհասից, Յաւից, փորցանքից, Մահից, մահտարածամից, Կայծից, կէծակից, Բռնից, բռնաւարից, Սովից, սրից թրից, Չար ազգից, չար աչքից, Չար ձեռքից, չար վէրքից, Չար տանից, չար սատանից, Չար շանից, չար իշխանից, Չար մարթից, չար կնիւանից փրկի՛, փարատի ու մեղ ու ձեզ Իրան արքայութիւնին արժանացնի...

ՀՍՆԴԻՍԱԿՍՆՔ. (Միտայն.) Ամէ՛ն: Տիրացու Գբարչի, բերանդ՝ ոսկի, խօսքերդ՝ ջափանի:

ՄԱԿԻՆ. (Աղիկի նեւ մօտենալով.) Ինչ որ իմամբ Գբարչին ասեց՝ լսող—կատարողը Աստօծ ըլի: Զօրանանք, զօրի պէս թեեր հանէք: Ոնց որ ձեր սիրտը կուզի ապրէք, մուրազներիդ հաննէք: Սրանից աւել ոնչինչ չեմ ասիլ:

ՔՈՒՍԿԵՆ. (Մօտենալով.) Էնհէնց էլ ես: Ետա մի տուն ժողովուրթն աւելցաւ: Աստօծ ձեզ տն, որ ես էլ ձեր ջրերումը թրչովեմ: Սխալբիս աղաթը էտհէնց եկել ա՝ էտհէնց էլ կդնա: Ոչխարը քանի չաղ ըլի՛ էնքան ախրոնջ աչքը լիս. բօլ—բօլ կը-

խուզի, կկրթի, կմորթի, կուտի. չունեցողիցը Աստօծ էլ իրեսը ետ կթեքի, բանդէն էլ: Չաղանանք, բրթակալէք, մսակալէք. համա ոչովի հարու չտաք, չունքի պօղնեղ մի հետ էլ կկտորի, բանը փիս կգա: Հմի ժամանակը փիս ա... Ախշարքս, որ կա, էփած հաւի միս ա, վրահանողը դանակը սրած կտրում, ուտում ա. համա էնքան էլ տակիցը չկտրէք, որ դանակը ոսկիին հասնի, չունքի չափ ու ձև անող էլ կա: Հմի ժամանակս ուտող—ուտողի, տանող—տանողի ա, ո՛վ զօչաղ ա ջրը կբջընի, ո՛վ չէ՛ սո՛ված կտափին կտա: Ղօչաղ ես՝ կեր, խմի, թաքուն սուս, աչկաւրա զրաղին կաղնի. համա շատակերութիւն էլ չանէք, էնքան էլ կաշառք չուտէք, չունքի ալէստս՝ անող էլ կա, հա... Մենձին՝ պատիւ, ձերին՝ կուրս խոնարիլ, Քոխլին՝ հնաղանդ—այի՛ էստունք են զակօնը զրած: Դէ, ապրէք, ապի դառնանք: Բօլ էր սրանից աւելին կաստամանի ա...

ՀՍՆԴԻՍԱԿՍՆՔ. (Միտայն.) Բօլ չէ, որ չատ էր: Քոխլա ջան, քունը ամենին ախտեց:

ՔՈՒՍԿԵՆ. (Զուռէն անում են.— երիտասարդներից շատերի պարելուց յետոյ.) Դէ, տղերք, վախտն ա—սուփրէն քցեցէք: Ձեռք բլանալու ջուր բիրէք, թէզ... (Երբ, Թօյրաբաշին, Կաղնաւորները, Սաղիբը ու ծառայողը մեան լազանը ու մեռնասրբիցը, միւսների մեռին սուփրի պարագաները սուն են մտնում՝ ու սկսում են սուփրէն քցել, բեւը ծածկվում է՝)

(Իջնելով վարագոյրը:)

կոխ: (Տուսկը սկսում է հաց ուտել)

ՔՈՒՎԷՆ: Քաւոր աղա, չ'որհակալ ենք, պարտեղ թմա- մեցիր: (Առանձին.) Ո՞ր ջուրն ընկնում. թաքաւորն էլ ա կաշառք ուտմ, էլ Քոխվէն օր կրակը ընգնի... էս էլ զայդա ան.— Սլո- բովի նազ ա. հաց չուտեմ, թէ արերան բացեք տան... Այն քեզ կաշառք, էնէլ բաց աշկարա... Իստակ բոչայութիւն ա: Անաէր մնա սէէնց կարգն էլ աղածն էլ... (անմտոյ)

ՄԱԿԻՆ: Հը. խնամի Գբարչի, ինչ ես մտութի քաշ քցել կանես ախարքի կոնք քեզանից ուզելիս ըլն. հերօհնած, ունքերիցդ ձէթ ա թափվում: Քէփ արա...

ԳԲԱՐՇԻՆ: Ով որ անխօսաղ կուտի, նա շատ կուտի. ես քէփ եմ անում, դուք արէք: (Սաղին բաժակը Քոխվէն է տալիս)

ՔՈՒՎԷՆ: (Առնելով.) Աստօ՛՛ չնճաւոր անի: (Նստողներին.) Բարեկամներ.

ՀԱՆԴԻՍԱԿԱՆ: Համա է:

ՔՈՒՎԷՆ: Ամենքի կենացն էլ խմեցինք. էս էլ դիտէք Աստօ՛՛ նամ: Սաղ պահի.— Աստօ՛՛ էն մարթին կենօք պահի, որը որ ուրիշին լաւ կկամի: (Խմում է.)

ՀԱՆԴԻՍԱԿԱՆՔ: (Միտայն.) Ամէն: (Քոխվի անածը կրկն- փում ու բաժակները պտտվում են.)

ԾԻՔՈՒԿԸ: (Սողիներից մինին.) Ղիճրի, էս խփ չեն մի էր- կու խաղից, բայթուց ասըմ:

ՍԱՂԻՆ: Բանչ ուստա, Քաւորաղա ջան, խօնքդ հնց կկո- սորբն: (Մի ձեռք ականջին, իսկ միւսը կողկին ղնելով երգում է.)

Գարդ միք անիլ, քէփ արէք,	} Գալօ.
Ինչքան կարաք կշտացէք.	
(Առանձին.) Թէ չէ, Վանչը՞ կանչելիս,	} Գալ, դալօ.
Կփօջմանէք փող տալիս...	

(Նստողները ծափանարում են, Սաղին պար է գալիս սուգորայում.)

ԳԲԱՐՇԻՆ: Այն աղետորդ անսպառ: մեկ, մեկ... Աղա, դու սաղանդար ես ըլն:

ՍԱՂԻՆ: Կատարս տքացած վախճն ա, ինչ կա լիզուս խուղի— բուտաի ա անըմ, տեսածս ոտնասոր— խաղ եմ չիւրմ, էլի: Երգում է.)

Լաւ աղաթ ա Ղաղախըմ,
 Շատ մարթիք են կուշտանըմ.
 (Առանձին.) Համա, հրսանիքի վերջըմ,
 Կերածին հախ են առնըմ... (Կրկին պար է գալիս)

ՊէԴՕՆ: (Տուն մտնելով հարած երգում է.)
 Է՛հ Ղիճրի, պար արի,
 ...մի զուալ իշավարի.
 Ասուց առած չնօքդ,
 Յուց տու մարթավարի...

ԾԻՔՈՒԿԸ: Ապրես ՊէԴՕ՛՛, լաւ տվիր Ղիճրինին իք պա- տանխանէն՝ որ մեկ պար ես եկել, էնա կուլի կանես: (ՊէԴՕ՛՛ն պար է գալիս.— Նստողները ծափեն տալիս)

ՔՈՒՎԷՆ: Ի՞թ տա բէլա օյնամաղ, դուրթ տա բէլա օյ- նամաղ... (ՊէԴՕ՛՛ն վեր է ընկնում.) Տօ, դուս արէք էս պեանիցին, է. (ՊէԴՕ՛՛ն դուրս են քցում.) Աղա Ղիճրի, գինի տու՝ կենաց խը- մնա: (Առնելով բաժակը.) էս էլ Աստօ՛՛ էն մարթին սաղ պահի, որը որ Ազգասէրա, իրան Ազգին, Հաւատին, Կրօնքին հաստաղ ա: Նրա սուբրը երկարի, նա ոչ իր հրամու ձեռը, իր թնամու ճանգը ընգնի:

ՀԱՆԴԻՍԱԿԱՆ: Ամէն: Ամէն: Աստօ՛՛ քեզ պէս աղա- սէրներին կենօք պահի: (Առանձին.) Իրան գօքը քաշի:

ՔՈՒՎԷՆ: (Խմելուց յետոյ՝ առանձին խօսում է.) Ախպէր, ինչ անեմ, էս մեռլատուն չի, որ քօս վարթապետի պէս օխնաքա- թուղթս բաց անեմ, սաղելն էլ՝ հատան: էս օխնած տեղն էլ առանցի զկենաց՝ ասիլու մարթի գինի չեն տալի:

ԳԲԱՐՇԻՆ Բէ՛՛ք արէ՛ք, ուրախ *) լերո՛ւք: (Նստողները յա-
րատու ուտում, խօսում, ծիծաղում են:)

ՊԵՒԹՆ (Դրսեաք կովելով Ազիկի նետ.) Ազիկ, մի՛ եմբէ, էր-
կու ձմերուկ, բա պարտ չես. կուզես քու խաթրու խաղ էլ ա-
սեմ. (Երգում է.)

Պէ՛ղօ, անմէ ա Գզիր,

Ո՞ւ՛մ որ կուզես գզգզեր.

Բէ՛՛քդ քաջի, կեր, խմիր,

Քիրն ու մէքը մի՛ հրցնիլ...

Ել չասեմ:— Բա խօստումդ: Մնա՛ . . .

ՔՈՒՎԷՆ. (Չարանաղով.) Աղա, դնացէք էն սօլուչին սուս
անիլ տլէք... (Աւանդին.) Խօստումս օրն ա, նա էլ կաշաքի
վախտ ա զթել: (Սաղին մարդ է ուղարկում.)

ՄԱԿԻՆ. (Նստողներին.) Հը՛. խի չէք ուտմ. անօջ արէք:—
էլ իշտա՛հ չունէք: Շատ կերնք: Գինին խնձ դիւռի համ չունի...
կերէք, արխէին կացէք՝ չհրանդանաք, զօխտուր չի՛ բլիլ... հն:

ՀԱՆԳԻՍԱԿԱՆՔ. (Ամեն կողմից.) Չէ, արխէին կաց՝ Ազին
դիւռի՛ իր սազինս...

ՔՈՒՎԷՆ. (Մակնի ականջին մտնեալով.) Մակն, արդ սուս
կաց, է՛: Տնաչէն, քեզ խու սլէստ անող չկա, էտոնք ասիլ մի:
Ատկաղ ըլի. ասա լաւն ա, թէ չէ կրուելու դակօնով:

ՄԱԿԻՆ. Չէ, Քոխօա, ինչ կհասկացովի: Ամենն էլ էնտեղ են
(Յոյց տալով երկինքը.) դնացել...

ԾԻԲՈՒԿԸ. Անմարթի խօսք ա, ուղմ եմ ձեզ մի բան ա-
սեմ.— Էտտեղ սրիսուստի չի, որ թարուն էք խօսմ. Համէ՛ կանչը
կանչիլու վախտն ա: Շատ ուտիլը սխմախտութի՛ն ա:

ՔՈՒՎԷՆ. Ա՛, էա ի՛նչ պատիկ փոր էք ունեցել, որ էտ-
հէնց թէզ լքցվեց, բա խմը փոր չի, հոր ա... Տնաչէններ, թողէք
աչքս մի քիչ բան սե՛նի. է՛:

* «Ուրախ» (փոխանակ ուրախ.) գիւղացւոց մէջ նշանակում է աւանակ:
Գործ է անվում ծիծաղ շարժելու համար:

ԾԻԲՈՒԿԸ. Քոխօա ջան, արունը քունն ա, մեղանից ետոյ
էլ կուտես, ինչ եմ նեղանում: ջառ ս յա քոզ ԳՄՅԵՄ

ՄԱԿԻՆ. Քանորադէն շատ դրօշմաւ ամա: ԳՄԻՅԷ խու
չըրեն զօրունալ: սրեփրէն էլ ա մեղք: Ուտելուն էլ օրէնք վաչ:

ՄԱԿԻՎԷՆ. Քաս Սնտօնին ասեցէք կանչը կանչիլու:

ԾԻԲՈՒԿԸ. Հէ զուռնաչի Անտօն, ինձ լախ բան կիմ: ասմ:

ԱՆՏՕՆԸ. (Թիքէն բերանից անելով.) Համմէ՛ ԳՄՍ

ԾԻԲՈՒԿԸ. Տե՛ն Քոխվէն ինչ կհրամսմ էլ: ԳՄՅԵՄ

ԱՆՏՕՆԸ. Թո՛ղ հրամմէ, ինչ որ իր կամն էք:

ԾԻԲՈՒԿԸ. Վեր՛ կանչը կանչիլ, ասմ անա՛:

ԱՆՏՕՆԸ. Էս սնաթին քաշուսանա՛:

ՊԵՒԹՆ (Գրսեից.) Ալուխդ սաղ ըլի, դուչմանը՝ քոր:

ԱՆՏՕՆԸ. Որ քաշեմ քու ասած բէգառն ու կօտե՛:

ԳԲԱՐՇԻՆ. Աղա, աշուղ նս:— Խաղես ասմ:

ԱՆՏՕՆԸ. Չէ՛ զոան տիրացու: Կմ:— Տաղ եմ լաւմ:

ԳԲԱՐՇԻՆ. (Ծիծաղելով.) Աղա, ես էլ եմ տիրացու, վնց

թէ բեղամաղ բլեմ ասմ: (Երգելից Երգարօ՛ճ.) ԳՄՅԵՄ

ԱՆՏՕՆԸ. Ես էնհէնց մարթ չեմ, կուզես քեզ մարտոյ կեմ:

ՄԱԿԻՆ. Ուտաւ Անտօն, վերի զուլօ լաւ ին պակե՛:

ԱՆՏՕՆԸ. Մակն ջան, վախմ եմ նեղանաս, չունքի չգը-

նաղդ ա՛ թանկ ես սուելու: ասա ու կոր: ԳՄՅԵՄ

ՔՈՒՎԷՆ. (Անտօնին.) Սուս, կուտ: չքցես թէ չէ, գի-

տես Անտօն... (Երգելից Երգարօ՛ճ.) ԳՄՅԵՄ

ԱՆՏՕՆԸ. Հանաք ենք անմ: Քոխօա, էն քանէլ ինձ չի-

մանաս քու Պէղօն:

ԾԻԲՈՒԿԸ. Ուտաւ Անտօն, վախմ ա, կանչը կանչիլ:

ԱՆՏՕՆԸ. Էս սնաթին, էն հէնց բղաւեմ, սնց որ ձեզ է-

չը կխաւսիլ: (Ծիծաղում են ամենքս.) ԳՄՅԵՄ

ՀԱՆԳԻՍԱԿԱՆ. Անտօն, սրանք մթամ քեզ պատեն:

ԱՆՏՕՆԸ. Կարպ չեն, խնչը գիտե՛նա, կուզէ լախտն:

ԳԲԱՐՇԻՆ. Ո՞վ (Միծաղելով.) Ո՞վ... Ո՞վ...
 ԱՆՏՕՆԸ. Քեզ պէս տասը մարթի քնձ պէս մի կով...
 ԾԻԲՈՒԿԸ. (Առանձին.) Երի սրան մի էնէնց բան հրցնեմ,
 որ խօսք չի գիշեր պատասխանէն. կկապվի թէչէ, կծիծաղենք.
 (Վերցնելով սուփրայից ճաւարի մի հատիկ.) Անտոն, էս ինչ ա:
 ԱՆՏՕՆԸ. Չօռք փիս մարթի պինչն ա:
 ՄԱԿԻՆ. Քանորադա, էտ ս մի հատիկ ճաւար:
 ԱՆՏՕՆԸ. Ապէր ջան, դրա ուտողը կլի խոտակ տաւար:
 ԾԻԲՈՒԿԸ. Այ՛ն, էտ զրուտ ասեցիր: Ծաւարը փորս
 ցաւարցնում ա, հիւանդայնում ա ինձ:
 ԱՆՏՕՆԸ. Չոճքի մենծօլանները փորը սիրում ա բրինձ:
 ՔՈՒՎԷՆ. Բօլ ա յապէր, չէք լսել շատ խօսողը կդառ-
 նա՝ շատխօս: Մտաքից ճաւար ուց, նեղաց զի:
 ԱՆՏՕՆԸ. Գրուտ ես ասմ, շատ ուտողն էլ կլի զրուտ խող:
 ՔՈՒՎԷՆ. (Չարանալով.) Էտ ինձ ես կթմն Ախտի չօրթ...
 դուռակ!...
 ԱՆՏՕՆԸ. (Շողորոթ դէմքով.) Քոխալ ջան, թնդ ըլի քու
 ասածը: Գն, տօչնօ տակ!...
 ԳԲԱՐՇԻՆ. Բօլ ա, ուրիշ բան խօսեցէք, թէ չէ բաններս
 կգա վատ...
 ԱՆՏՕՆԸ. Գօրթ ես ասմ, խնամի, ես մեղաւոր եմ: (Քոխ-
 փն դուխ տալով.) Բարին, մայեա մինալատ!...
 ՔՈՒՎԷՆ. (Անտոնի գլխին խաչակնքելով.— նշան ներդրութեան,
 հանելով շէքից փող տալիս է Անտոնին.) Առ լռացրու, առաջ Քոխ-
 վին ա լայեադ:
 ԱՆՏՕՆԸ. (Առնելով չորուս է ու բարձր բղաւուս.) Մինաս
 Քոխվէն, Ասծու տան հետ չէն կենա:
 ՀԱՆԳԻՍԱԿԱՆ.Բ. (Միածայն.) Ասծու տան հետ չէն կենա՝
 նրա տուն ու տեղը:
 ԱՆՏՕՆԸ. (Շարունակում է.) Փէչքէչ արաւ մի նիկօլայի

ծակ մանէթ: Էս օրէց, թէ աղջիկ ունի աղջկանը անենք, թէ
 աղա ունի տղին, էսնէնց ուրախութիւն: Վարձաբան, Վարձաբան
 ՀԱՆԳԻՍԱԿԱՆ.Բ. (Միածայն.) Ամէն: Ամէն: Ապրի մեր
 Մինաս ապին...
 ԱՆՏՕՆԸ. Պրանանց թուէին, Ասծու տան հետ չէն կե-
 նա: Փէչքէչ արաւ հորթը՝ գէլը կերած մի կթի կով: Էսնէնց ու-
 րախութիւն նրա տղին ու աղջկանը անենք:
 ՀԱՆԳԻՍԱԿԱՆ.Բ. (Միածայն.) Բան չկա: Ասծու տան հետ,
 չէն կենա նրա պուճակը:
 ԱՆՏՕՆԸ. Լօշտականց Սարին քաւորադի բարեկամը,
 Ասծու տան հետ չէն կենա: Փէչքէչ արաւ 8 փէթակ ճանձ ու
 մի ծակ արասի: Ըօրեց էլ նրա որթուս անենք: Թէ աղա ունի
 թէ աղջիկ Աստօծ իրան բախլի:
 ՀԱՆԳԻՍԱԿԱՆ.Բ. (Միածայն.) Ամէն: շատ սաղորդի, ապրի
 մեր երկնանգած Լօշտակ Ամին:
 ՊԷՂՕՆ. (Չարած զգուարութիւնով տուն է մըտնում ու մօ-
 տնում է Քոխվին.) Քոխալ ջան, նա... չալնիկ... Աստօծ... Գորմի...
 Հորուն... Ծնհաւոր... Բարին ջան, մ ինչաւս...
 ՔՈՒՎԷՆ. (Չարաւցած.) Հը՛ ինչ:— Նաչալնիկը ձկըթիւն ա: Հնա:
 ՊԷՂՕՆ. (Չէտ տալով.) Աստօծ... Ծնհաւոր... Մինալատ!...
 ՔՈՒՎԷՆ. (Շտափով.) Ադա, զրուտ ա մեռել: Պրիկադ
 ա եկել...
 ՊԷՂՕՆ. (Շարժվելով.) Բարին ջան, մինալատ!... Հրսան-
 քատուն ա: Աստօծ...
 ՔՈՒՎԷՆ. (Չարանալով.) Գնա արէք էս պիանից հաւա-
 դադին, է: (Պէղօին ստիպելով դուրս են անում.) Նաչալնիկը ինչ
 կմուտի: Լնքան ջներ, ինչ նա ունի, որ ես ունենամ Գափուել
 — Մուքիլին պտածակերը կկտեսեմ... Չներիս զրնգզրնգոցիցը սըր-
 տապատառ ըլած հէչքէլ երկինք մին պուկ կանի... Գուզաղ ա-
 նիլու անմը որ տամ՝ հզար տարի ումբրս կաւելցնի, կաշառք

Գիտականա... Բան շուճենս: (Անտոնին.) Անտոն, դու կանչոյ կանչի, անդամ մի դիւի պահաօրի բանկերին:

ԱՆՏՈՆԸ: (Շորրոնտիով է.) Ինչամի Գլորաճի տխրէր Մալ-խասը, Ասծու տան հետ չէն կենա: Փէշքէշ արաւ մի թամբած էջ 3 խող: մի չալ արաօրի: Եսորից էլ նրա որթկերանցը ա-նկը էս ուրախութիւնը: Եսորից էլ նրա շալակը: Եսորից էլ նրա շալակը:

ՀԱՆԴԻՍԱԿԱՆՔ: (Միասին.) Ամէն, նրա որթկերանց կանանց կարմիրն էլ կապկեր:

ԱՆՏՈՆԸ: Անտոնամանց Բանդազրմուկ ճայրտարփը փա-ռոց կենա, պաշտմ—պատարարին ճատարք ըլի, Ասծով էլ կըն-դստօրիցը մի անտալ մենդալ ճատանա: Փէշքէշ արաւ Ազիկին մի միթանա, իրան խառափիլօնի կտորիցը զիւղը 5 մանկ-թանոց:—Ելի փէշքէշ արաւ մի խաչի բազզաղի ու մի չալ սանդ-րը: Աստօծ նրա սրտի թաքտէն խորոյ ըլի կատարի: (Առանձին թրելով.) Թուհ. շատ խօսալուցս՝ ըսէիս լազտից:

ՀԱՆԴԻՍԱԿԱՆՔ: (Միասին.) Ամէն, նրա սորփի աղօթ-քը մեզ ու սաղ երկրին պահապան ըլի:

ԱՆՏՈՆԸ: Ըրեանցի իվան կակօնանցը, Ասծու տան հետ չէն կենա: Փէշքէշ արաւ մի թօփ չիթ, մի հայըլի, մի դավալօ-վի մերատ ու մի սիտրուկ մանէթ: Աստօծ նրա սրտի ուղիւթը հսցնի: Լիասիրտ մարթը ախալարիցս անպակաս ըլի:

ՀԱՆԴԻՍԱԿԱՆՔ: (Միասին.) Շէն կենա. Աստօծ, արժա-նաւորանց բերանովը, նրա ճորը ըղօրմի:

*) Հարսանքի քաջին գիշերը միքանի երիտասարդներ, որոնք ա-մենասիրելիքն էին՝ փեսին, նորան վերցնում ու տանում, մանկն ա-ծում իւր բարեկամների տուն գիշերով: Բարեկամները, փեսին հաճ-բուրելուց յետոյ, կանաչ—կարմիր թաշկիմակներ են կապում ուսերից խաչածել, որոնք անտանվում են «Ուսպանգ» (ուս—սրագ) եւ որոնք մնում են փեսի վրան:

ԱՆՏՈՆԸ: Մեր սրտամ Գիշերի կեիկ Հօջօը, Ասծու տան հետ չէն կենա: Փէշքէշ արաւ նորանարսի մի զլուխ կապկու-տմեն շորը: Շորերի անրմներն էլ իշմ եմ, սը խմանաք թէ մի կնկա կլիսին քանի ջուռա չոր ա ըմ: Էստօնը են՝—մի լաչակ, մի բասպինդ, մի ձկակապի, սրնկալ, ճակատի աղուխ, տարբեր, կօպ, պօլ, եսամա, սալմա, տակաչակ, կրուխկապի, ետոյ վրէն բաղդաղի. մնաց քորոցը ու ասիղը... Պան, պան, պան, (Միծաղ-լով.) էս խու մի իշի բեռը դառաւ... Աստօծ սրանց փէշքէշա-նող կնկանն իրան մարթի աղաբլին պարզ իրես, խոնար պահի: (Փորը ինչ լուռ մնալով.) Հը, էլ ոչով էշացիլու բուն չունի: (Ու մի տեղից ծայն լսելով.) Բոխիւս, քաթիլուդա, սրճանք, մնացան էլ Աստօծ տան Տփաղների արասին մանէթ դառնա, մանէթը թաւման, թոււմանը—միթոս, միթոս—պիթոս... ԳՐԱՐԵՆԻ: Բարեկամներ, շատ ճորճակալներ, որ ձեր ա-ստօտարտութիւնովը Մախի սիրտը շահեցիք: Շէն կենաք: (Գի-նու բաժանիկը նորից պնտալու են.) ԳՐԱՐԵՆԻ: Շատ պաշ ըլիք: Աստօծ կա տա ձեր էստեղի կանչած կանչը երկնքը, երկնքը թաքաւորի հրանքը, պի ձէթ առնէք ու վառած ճրաքնիւրով փեսի տոջը դնաք: Կապ կուսանքի հետ վշտի տալով—ուրախ... Բանն էստեղ ա ըստեղ ոնչինչ, էստեղ յալխտեան քեի կանէք, էն էլ մուհուս—անփող... Կեր, խմի, պար արի: Գալիուկ—Մուքիլը զուռնէն կածեն, Ռա-փեյն էլ դժօլ կածի... Բու կեանքը ինչ լաւութիւն որ արած ըլիս ինչ հրանքը որականչ կանչած ըլիս՝ մինչ երկուտով քեզ կտան: Հէնց խօսքս «կանչ» նշանակւ ա՝ բղալի: չունքի երկն-քը՞ը բղալիով տված կանչը, երկու մատով փռնած քեզ կտան: ԾԻԲՈՒԿԸ: (Առանձին.) Ելի տիրացու ա, է: Արթապեա-ների նման փողոցը անիլու ու քէլիլու ուսիլու սաւոր ա, է: (Ժողովորին.) Ախպէր, կա էլ եմ ճորճակալ ձեզանից:

ՄԱԿԻՆ: (Հանդիսականներին.) Ասծու տան հետ չէն կենաք:

Ասել խնամի Գբարչին, ինչ որ ձեր քիսիցը պքօրցրիք ու իմ քիսէն քցեցիք, էն դռնիւումը, Աթամա ծառի տակին հատանաք, որ նօթ առնէք ու մթնումը վառէք:

ՔՈՒՎԷՆ. (Նստողներին.) Գէ, տղերք, քթակներդ վե կալէք: Տիրացու Գբարչի, սուփրէն օխնի: (Հանդիսականները, դրակները վերցրած, երեսներին խաչ են հանում:— Գբարչին «Հայր մեր» ասում է դիւղացւոց ձեռով:— Հանդիսականները դղակները թախ տալով վեր են կենում:)

ԾԻԲՈՒԿԸ: (Քանի որ Հանդիսականները մին—մին կճափուր էին Տուսիկին, Քոխվին, Մակնին, Գբարչին ու օրհնելով դուրս կը դնային,— Գրսեւը գոռոնայինները օձուկ են ան եղանակը, որ հնչեցնում են հարսանիքից մարդիք դուրս գալու միջոցին, «կանչի» դիշերը: այս միջոցին Ծիրուկը խօսում է առանձին.) Ես իմ Աստօճը մեր Տուսիկը լաւ թալան ա ունեցել: Էլ ինչ ծակ մանէթ ու արասի, ճանճ ու կով, չիթ ու մկրատ ասես, որ չհաւաքեց իր հօր պառճախը... Գէ էնա Մակնի տունիկը տուն դառաւ, էլի... (Մանդալով.) Համա, դրուստ ասած, էս Ղզխեցոնց հրաանխքը խէլքը կըլխին մի զատ չի. դրուստ փողի թալակ ա: Էնա իրանց պապերիցը մնացած մի ճամփա են գլթել, որի միջին հարիբը աղքատանալով մինը հարստանաւ ա ու էտ ճամփէն փռնած գնըմեն, էլ ամբ չեն թէ՛ մեզ որ շահ ա, տենենք ուրիշներին: Էլ շահ ա, թէ տնքանդուովին, է... Ասես՝ «ախպէր, վեսա ա, անիւ միք՝ կասեն՝ «ինչ որ մեր պապերի ներին ա, պէտք ա թմամացնենք...» Տեսան մինը մի դալաթովին արաւ, իրանք էլ ուզմ են տակով չլին: Օրնակը մօտ օրերն մեր գէղըմը մի աղաթ վա ընգաւ: Սրանից առաջ մեր գէղըցիք հարուստ, փողատէր, ապրանքատէր, մի խօսքով «քէթխուղա» *) էին: Մեր էս փօշոփ ճանփի

*) «Քէթխուղա» կա՛ Քեհանթ-խուղա» (նշանակում է դիւղի Աստուած.) համարվում է Ղազախում այն մարդը, որ կարողութեան տէր է: Համարան Թէ դրա են քասիբ դասի քրտուկ ծծողները...

վրա մի տուքան կար: Քեղ ասեմ, իրեք տարմը, քասիբների արինը ծծիլով ու գօղովինի պօշիցը պինդ փռնիլով, դուքանատէրը հարստացաւ: Էս էր որ մեր գէղըցիքը խնացան, աչքդ բարին տենի, ճամփի երկու դրաղը դուքաններով պատեցին: Էլ եղը չմնաց, էլ մարթ չմնաց քչէր—ցլրեկ անիլով, դուքաններ շինիլով՝ փչացան: Ով «այիր» համը տեսել էր՝ նա էլ դուքանի դառաւ, ով չէ՛ խո՛—նա էլ: Շատերը, օխնված ռանչպարովինը ու չօքանովինը թողած, քօչեր հաքան՝ արէխի տեղ սաղի ծրնդացնիլը էլ սվրեցին ու մի երկու ուսերէն «տուղի—սուգի» էլ հականալով, մօթալ փափալը կլինեցին, դախը մտան: Հա ու ճիւ, եզն ու ձի ծախեցին մի երկու շահի շինեցին ու գնացին քաղքիցը ճօթուկուսը բիրին: Էս էլ թէ մի—մին «անատէր բարին» գեա ճամփի «կնդխտօր» էր պատահում, ամալ նստում, խափիլով ուտմ էր ու թողմ, փախչմ էր... (Այս միջոցին Հանդիսականներից մի շանի, մօտ 28 տարեկան առողջակազմ երիտասարդ, սիրուն դէմքով բարձր հասակով, երեսի շուշը սեւա խուճուճ միտրով պատած, մօտենում է Ծիրուկին ու ձեռք տալով նորան դուրս է գնում:)

Հլա սրան մտիկ արէք. էրէկ—մէկէլ օրը 7 ախպօր, 1000 կոսն ոչխարի անը չօքան մարթ էր իշվում, էնէնց էլ կարողութիւնի լազաթովն ապրմ էր իրան հմար: Եկաւ սարիցը շորերը փոխեց՝ տրխի տեղ քօչ հաքաւ ու մտաւ դուքանը: Էսէնց դուքանչիքանցը, որ գեաղը չկարալով ձեռմը չիթի հետ փռնիլ՝ գաղգեհանի վրա են չափմ, *) սրանց հախիցը ով կգա...

ՀԱՆԳԻՍԱԿԱՆ. (Երկայնու կուացած հասակով, բերանի մի կողմը վերքի նշան ունեցող, մօտենում է Ծիրուկին ու ձեռք է տալի.) Քաւոր աղա, մնաւ բարով, բարի քչէր...

*) Շատ տեղեր, ուր դուքանին կամենում է շուտով կրեզոս դառնալ, գազ (արշին) չէ գործածում, այլ դաղգեհանի վրա կամացի արշնաչափ նշան անելով, չափում կտրում ու ծախում է իւր չիթը:

ԾԻԹՈՒԿԸ. (Նոյնպէս ձեռք տալով.) Գնահաւ լաւորով, քեզ լիս լաւորի: (Հանդիմանանք դուրս է դնում.) Հլա հմի էլ սրան մտիկ արէք: Գինու հոտը, որ մի օրէն ճարտիս հեռու փմանա, կղնա խմիղու: Սրա օրընակի հման էլ մէկէլ խալիք, որ մի սաղ տարի խմիչքի համ չեն տենմ հրանքատեղըմը հարգիմ են, կտոյ գիմու համին ընդլիով ու հրանքատեղը կուշտ խմիչ պլորիով աւնեցած—չունեցածը խմիչքի պօզիցն են կպցնում: Դրիւ շահէ չեն ճարմ, որ իրանց խարջին տան, մանէթներ են հարբու մ, որ «կանչ» կանչեն... Տճ, ուլմ էք լակիլ—դուքիլ, ձեր տանը կիւրէք, վր թափվեցէք. անմեղ ձեր շահին ուր էք խալիթի ճանգը քցում... Ես իմ Աստօծը էս կաղմից օխնլի ունի աղաթը. փսա կունեցողը մի քչերմը իրան բարեկամների հետ փսակմ, պրծնում ա: Ինչ մեր Հայերն են, օխտը քչէր դուքուցն են քցում ու խեղճ քասիքներ ի անգինտա փորը ուուրի են չինմ... Նոր էլ գինու համ տենող, չտես գէղըցին թօրա կանխ. ունեցածը էնա կտա, գինու ուղուրին, ստաքանի տակիցը կկպցնի, էլին... Ա՛խ. գիտես թէ էսնէնցով քանի քասիթի տուն ա պրիչակ ըլմ: Համա, ըսօր չէ, էքուց կիմանան առակիս միտքը. «Եփ որ փանչը կկանչեն, նոր կերածի հախը կճնանչեն»: Հմի հլա կլինին իրանցը չի... (Հանդիմանանքը դուրս դնացած են լինում.)

ՔՈՒՍՎԷՆ. (Մօտենալով Ծիթուկին.) Քաւորաղա, լաւ բօլ բան հվաքվեց, հա:

ԾԻԹՈՒԿԸ. Աստօծ ըլածը օխնլի... (Մտնլին.) Չէ, Սանհէր...

ՄԱԿԻՆ. Է՛հ, դու սաղուրին ասա: (Առանձին.) Ի՞նչ հրվաքվեց: Հվաքվածը սկի տէրտէրլին չի հերլք: Է՛հ. ես մնց որ դարիս քցում եմ՝ տենում եմ, որ տղիս էլի ճօքաբութլին բղեմ տալ...

ԳԲԱՐՇԻՆ. Դէ, էլ խօսալու վախա չի: Մենք պարտականնք մեր պապերի նիրիւր—օրէնքը թամամացնել: (Տուսիկին.) Որթի, էսօր ու էքուց դու մեր Թաքաւորն ես. ինչ որ էս էրկու օրը հրամայես՝ պէտք ա կատարվի, չունքի հմի դու մեր թաքա-

ւորների փոխնորթն ես: էսօր դառար կնկա—քօծի տէր, էքուց կղաւնաս ըրելանց հէր...

ԾԻԹՈՒԿԸ. Հէ խնամի: էս ի նչ նիրիս ա, որ կատարմ ենք, որ ամեն հրանքից կտոյ փեթին ծղկըցմ, Թաքաւոր ենք չինմ, Պատիկ վախտս, միտա ա, Բաքլիկանց Հային վնակլորնց կտոյ թախտի վրա նստարդին. քսան մարթի, եսրի չոր հքըլբած, չորս թվանքաւորլած մրթկեքանց հետ քերթն վեթի առաջը: Պետէն էլ իր գրադրուրը, չէննեքովը սլէսա մնիլուց կտոյ կօրնեթից իրեքին մեղաւոր հանց ու մէկէլներին մուրախաս արաւ: Է՛ն խեղճ մեր գէղական ետրէներին օխտը օր անց, որ դուքսաղ մնան Ղօրթ էլ որ օխտը օր դուքսաղ կացան: Ստոյ եկան էլմու գանդատաւորներ, նրանցից մինը գանդատիմ էր թէ. էս մարթը իմ տափը վարել ա: Փետէն հրքրուց ու տեսաւ որ մեղաւոր ա: Էն սհաթին խեղճին վերքջիլ տիկց՝ համ Ծ ոօղդի խախց, համ էլ 2 էփած հաւ ջառքմա առաւ: Հմի էս որ կատարմ ենք, հալքաթ կա, որ անմ ենք, թէ չէ, մօզօնովի խու չէր ըլմ:

ԳԲԱՐՇԻՆ. Այի, ես ասմ դրա էութինը՝ դու անգաճ կալ: Եփ որ Արմակ Հայոց Թաքաւորը իրան տղին Թաքաւոր էր չինում, նրա խէլքը—իմաստութիւնը ուզեց իմանալ. դրա հրմար էլ հրանքի վախտը քառասուն իննը օր դատաստան էր աւնիլ տալի: Եփ որ Արմակի խէլքը որթին քառասուն իննը արթար վճիւ ա տալի, նոր նրա հէրը իր օրթու խէլքը իմանալով, փսակմ ա: Հմի, թէ դրուտը կասեա, մեր հրանիքն էլ պէտք ա իթնուն օր քաչի, համա ուր ա վաղվա բարաքեաթը... Հմի լաւ ա, որ էստոնք էլա մնացել են ու կատարլում են:

ՔՈՒՍՎԷՆ. Թէ տնէնց ա, սւճ հանաք բան չի... բա էլ ուր ենք կտայընում:

ԳԲԱՐՇԻՆ. (Տուսիկին.) Դէ, բալա ջան... չէ. մեղան Ասծու: **ԾԻԹՈՒԿԸ.** Ընչի հմար «մեղա Ասծու»: Ի՞նչ պատահեց: **ՄԱԿԻՆ.** Չունքի օրալա՝ ասեց:

ԳԲԱՐՇԻՆ. (Տուսիկին.) Գէ, Ձերդ մենծապայծառափայլու-
տութիւն, ինչ հրամանք ունէք, հրամայեցէք:

ՔՈՒՎԼԵՆ. (Տուսիկին.) Վաչի բլթօրօղի մեր պապերի ներ-
խը—օրէնքը թամամեցէք, թէ չէ լաւ չի ըլլի:

ՏՈՒՍԻԿԸ. (Նտած.) Ուէխս ինչ ա, որ չմամամացնեմ,
Համա ես սզըմ եմ ձեզ ոնչ դուզաաղ անեմ, ոնչ էլ ձեզանից
ջառքմա խլեմ: Իմ քէփը չիւ Հմի էլ նօքար չեմ, հմի Թաքաւոր եմ:

ՊԵՂՕՆ. (Տուն է մտնում, զգաստացած գինու ներդրածովու-
նից: Տուսիկին.) Բարբիկուն մեր Թաքաւորին. (Ամին մարդ այս
տիտղոսները յիշելիս Տուսիկին գլուխ է խոնարհում.) Նրա օղորմա-
թինը մեզանէ անպակաս ըլի: (Առանձին.) Ախպէր, ես իմ Ա-
տօծը, թուրքերը խէլօք են, որ գինին թողած քացախ են խմքմ,
էնհէնց հարփած ի, որ էլ ասիլ չէր ուղիւ. դնացի Մակնի մի
զաւ քացախը կլխիս քաչեցի թէ չէ, էն սհաթին հարփածութի-
նըս կորաւ: Հմի ազաթին խէլքս կուխս եկաւ: (Տուսիկին.) Թա-
քաւորն ապրած կեննա, ինչ հրամանք ունի, հրամայի:

ՏՈՒՍԻԿԸ. (Վեհօրէն.) Սարքիս աղէն, ինձ իրէք ճատ հանելուկ.
ՊԵՂՕՆ. (Գնդհատելով.) Վաչի բլթօրօղի! աւելուկ:

ՏՈՒՍԻԿԸ. Չէ. ինձ իրէք ճատ հանելուկ, դեա առակ ա
սլորցել ու ասել ա, որ ով որ էս առակների միտքը հսկանա՝
նա շատ խէլօք կլի: Հմի, ով որ էս առակների միտքը կզթնի՝ նա
կի, մինչի իր մահը, իմ «աղիզ դօնաղը»: Ռաղի—հաւան էք:

ԲՈՒՆԲԵՔԵԱՆՔ. (Միտսին.) Ո՞նց չենք հաւան: Լն էլ Թա-
քաւորի հրամանքին: Ասած ա. ըսաչը տէրը զօրաւոր կանի:

ՏՈՒՍԻԿԸ. Համա, ասըմեմ, ոչով էս առակներիցը բեղա-
մաղ չլի: Սրանք կաթնի պէս սիպտակ, եղի պէս արթար բերա-
նից են դուս եկել ու շատ էլ զրուստ են ասված...

ՔՈՒՎԼԵՆ. (Առանձին.) Էլ ինչ ասիլ կուզի, որ սա ինձ կը-
հնդրի... Հեռի իրանից՝ ինչ ստանա ա, է. ուզըմ ա թէ կօնից
ազատվի... Համա ինչ քէփ կանեմ, էսօրվա կիսատ թողածս

կհանեմ... (Տուսիկին.) Ով կնեղանա, թող լնանա ու մեր գէղի
անմահական աղբրի սառը ջրիցը խմի:

ՏՈՒՍԻԿԸ. Գէ, ջերգով կաղնեցէք: (Առանձին.) Ի՞նչ եմ ա-
մանչըմ: Չէ. քանի կարամ փարթամ խօսամ, որ վախեն...

ԾԻՒՈՒԿԸ. Թաքաւոր ջան, ինձ մտքախաս արա.—ես զը-
րաղիցը սմօտը կանեմ:

ՏՈՒՍԻԿԸ. Լաւ. քու քէփն ա՛ (Բացի Ծիրուկից բոլորը կար-
գով կանգնում են, կիսալուսնածու շրջան կազմելով.) Համա ում որ
ձեռս մեզնեմ նա ջուղաք տա, թէ չէ՝ մեղաւորը դուզաաղ կլի.
(Ձեռը ուղղելով դէպի Քոխվէն.)

Քոխվա, էն ինչն ա, ինչ՝ որ
ոնչ չափ ունի, ոնչ սահման,
ոնչ պղինձ ունի, ոնչ աման.—
Ինչքան կուլ տա, էնքան կտալի,
թէ տան՝ աշխարս էլ կկանի...

ՔՈՒՎԼԵՆ. (Ձեռը սեղանին դնելով.) Հըմմ... Հէշտ ա ըլած:
Էտ զրուստ վիշաք Օցն ա: Չէ... Հը...

ՏՈՒՍԻԿԸ. Չէ. իմ մտկինը զթար ոչ: (Ձեռը ուղղելով Գրքոշին.)
ՔՈՒՎԼԵՆ. Ա՛յ լաւ դակօն. քու մտկինը ես ոնց զթնեմ:

ԳԲԱՐՇԻՆ. (Քեխվին.) Բանն էլ զրանմ ա, է: (Տուսիկին.)
Ձերդ հրաչափաւորութիւն, էտ զրուստ հրամի Ձուէն: ա... Չէ, չէ,
անկշտում Սաթայէն ա:

ՏՈՒՍԻԿԸ. Ատածդ ուղածիս ջլիզ նման ա, համա զթար ոչ:
(Ձեռը ուղղելով Մակնին.)

ՄԱԿԻՆ. Թաքաւոր, ես աշխարքիցս խաբարութիւն չուենեմ,
ինչ ասեմ...

ՏՈՒՍԻԿԸ. Բա որ էտհէնց ա, աշխարմս ինչ ես չինըմ, զը-
նա՛ն էրուսաղէմ: (Ձեռը ուղղելով Պեղօին.) Հը. Պէդօ, արամաթ—
քաբամաթս դու մնացիր:

ՊԵՂՕՆ. (Առանձին.) Ախպէր, ինչքան միտկ եմ անմ, կլխիս

դօռ եւ տալի, հէնց Բոխվէն ա առաջս զայլի իմ օրը ո՞նչ հրամայ
Ձու վնեմ տեսել, ո՞նչ վիշաբ օցի իմ օցն էլ, Ձու վն էլ Բոխվէն աւ Հմի
թէ կասեմ Բոխվէն... Համա Բոխվի ի նչը.— կուրսը թէ աչքը,
թէ բերանը, թէ փորը... Արի, ինչ կըլի՝ կըլի մինը ասեմ: (Տուսի-
կին.) Թաքաւոր ջան, էտ Բոխվի... Համա չէ... չէ...

ՏՈՒՍԻԿԸ. Հն, ասն, ասն, քանի լիզվիգ ձէրին ա...
ՊԵՂՕՆ. (Սիրտ առնելով.) Էտ, կասես, նման ըլի Բոխվի
անկշտում փորին... ն... ն...

ՏՈՒՍԻԿԸ. Ապրես, ապրես... ղժմար: (Ծափահարում են տ-
մենքը՝ բացի Բոխվից.)

ԲՈՒՎԷՆ. (Առանձին.) Տօ, զրուստ որ իմ փորի օրընակին
ա: Մտիկ արեք, է՛ փորս աչքիս աղաքին, մօտիկ թողած՝ վի-
շաբիցն եմ կպուում... Թիւհ. հմի Պէղօն զօնաղ, ես՝ չէ... Արի սը-
բան մի հանգով դուս խոկեմ, թէ չէ՛ բիաբուռ կլեմ: (Պէղօն.)
Աղն, դնա տանիցը էս նմուտին տերողորմէս բի: Թէղ...

ՏՈՒՍԻԿԸ. (Բոխվին.) Չէ, ըլի չի. քանի որ պրիտուստէն
կա, ոչով սրաւա չունի դուս գնա:

ԲՈՒՎԷՆ. Վն: Ե՞ս չեմ զրա տէրը. ինչ որ հրամայեմ
գա պէտք ա կատարի...

ՏՈՒՍԻԿԸ. Բոխվա, զալաղօլիտ մի անիւ, թէ չէ... (Բոխ-
վէն դուրս է տալիս.) Խէչօք կնց: (Ձ՛ռչ ուղղելով Գաբընին.)

Ապի ջան, էն ինչն ա, ինչ՝ որ
ո՞նչ տուտ ունի, ո՞նչ պուճախ,
ո՞նչ տուն ունի, ո՞նչ օջախ.—
ինչքան տաս՝ «չէ» չի ասի,
ինչքան ածես՝ չի լքողվի...

ԳԲԱՐՇԻՆ. Ձերդ հրաշափառարանութին, էտ զրուստ
«մեր» Բոխվի աչքն ա:

ԲՈՒՎԷՆ. (Չարանալով.)... «մեր» խօսքը խի ես իչում. Բոխ-
վէն մենակ ես եմ...

ՏՈՒՍԻԿԸ. Կուրսէ մէր ասի՛ կուրսէ հէր ասի՛ մարթը զաթաւ ոչ:
ԳԲԱՐՇԻՆ. Վն: Անկ ասողը, հրէշաակ խու չեմ, որ մըտ-
կինդ իմանամ...

ԲՈՒՎԷՆ. (Գրարշնին.) Անմեղ խուրդի— զուստի մի անիւ.
հարաթ դրա զակօնըն էլ էտ հէնց ա զրած... Սուս կնց, տեսնեք
Վերջը ինչ ա ըլլում:

ՏՈՒՍԻԿԸ. (Մտնիս.) Այայ, աշխարքմս ես, թէ կրկնքմը:
ՄԱԿԻՆ. Բէ մատանդ, արնարքմս եմ, թո՛ղ մի քիչ փիքը
անեմ: (Մտածոււ է:)

ՊԵՂՕՆ. (Առանձին.) Չէ. Բոխվիցը ձեռը լիցանք, էլ ո՛վ
կա մեր գէղմը Բոխվի օրընակին.— զուքանիքը՝ չէ.— Գղիւր՝
է, հն... համա չէ.— Տէրտէրը:— հն, հն... ասեմ...

ՄԱԿԻՆ. Թաքաւոր սաղ օղնս, խու անունն ծովը չի: Հը՛. չէ՛:
ՊԵՂՕՆ. Թաքաւորն անորած կենն, ես լաւն ասեմ...

ՏՈՒՍԻԿԸ. Հը՛. ասն, էլի դու իրեսս պարզ կանես:

ՊԵՂՕՆ. Էտ մեր Տէրտէրի ջիրն ա, որ փողից կշամն չի:

ՏՈՒՍԻԿԸ. Ա՛խարմ Պէղօ, ղժմար: (Բացի Բոխվից եւ Գբար-
շնից բոլորը ծափահարում են.) Գրուստ ասա, Պէղօ, խու լսել չես
էս առակների միակը:

ՊԵՂՕՆ. Կնեպող սաղ ըլի, զօրթա լսել չեմ, համա տե-
սել եմ. չունքի էտ առակների ասմունքը— միտը ամեն օր՝
աչքիս առաջին՝ կատարվմ ա... Բոխվի ու Տէրտէրի գործարա-
րը ես եմ, ո՞նց չզիտեսամ: Ամեն օր կաշաղք ա, որ Բոխվի Վի-
բըն ա մտնըմ, խաչահամբուր ա, որ Տէրտէրի գանձանակն ա
թափվում: Հրսանիքմը ու մենծարքնեղմը Բոխվին ամենից շատ
են ուտացնում, համա, հացի հրէշաակի պէս...

ԲՈՒՎԷՆ. Աղա սօլուչ! Լաւըմէն, որ Բոխվին են տալի,
խաչահամբուրը, որ Տէրտէրին են տալի, էնա մերն ա: Գիտես
ոչ, որ նա աթուփն ա զրկում, ես էլ խաղնիս: (Չարանալով.) Հը՛...
ԾԻՒՌՈՒԿԸ. Բոխվա, Պէղօն ասմ չի թէ՛ դուք ձեզ հմար

էք հլարմ, նա ասմ թէ, ես տենում եմ, որ ջիրնիդ էք ածըմ, համա մի օր չիլաւ, որ ձեր ջիրը լքցվի...

ՔՈՒՍՎԷՆ. (Պէղօին.) Էնքան հմարցակվես, որ իմ թաքուն արարմունքն էլ մարխեամբջի այանես... (Հարած կամենում է ընկնել Պէղօի վրա.) Հն...

ՏՈՒՍԻԿԸ. Քոխվա, հարիել Ես, ուղմ ես Պէղօին սուախօսալ տաս առաջիս... (Քոխվէն գրուս է տալիս—նշան համարութեան.) Ես ասեցի, որ սշու չնեղանաւ Այի մնաց մինը, թէ կարաս չնօրդ ցուց տու, թէ չէ... (Ձեռք ուղղելով Մակնին.)

Ապի ջան, էն ինչն ա, ինչ՝ որ ինքը պատիկ ա, համա ճախիլա՝— Գրուատ մի շամամի տօլ չկա, համա քեզ պէսին ջուղար կտա...

ՄԱԿԻՆ. Թաքաւորն ապրած կեննա՝ իր ճօր հմար, հմի որ աշխարքմս եմ:—Էտ շամամն ա:

ՏՈՒՍԻԿԸ. Չէ, գու հրա աշխարքմ չես: Հլա կնց...

ՊԷԴՕՆ. (Առանձին.) Էսքան ինչ շամամ—շամամ են ա-նըմ, չլի էլի մեր Ծամամանց Մինասի ետխիցն են կպել... Արի, էս անքամ էլ ասեմ, ինչ կլի, ըլի: (Տուսիկին.) Ես ասեմ:

ՔՈՒՍՎԷՆ. (Պէղօին.) Սուս, նօրաթը իմն ա. (Տուսիկին.) Բարին ջան, էտ խու կօլօլ արաղի շուշէն չի...

ՏՈՒՍԻԿԸ. Հն, հն. էտա կլխին ես ընդել, փունի, փունի... Ծուշի կշտինը ով ա, ինչ ա...

ՔՈՒՍՎԷՆ. Հն. Ծուշի կշտինը.—տկըծօրն ա: (Տուսիկը գլուխը շարժում է, օրպէս թէ չդատա Քոխվէն.)

ՊԷԴՕՆ. Բարին ջան, էտ Քոխվի... Համա չէ...

ՏՈՒՍԻԿԸ. Հն, ինչը, Հն. Քոխվի ինչը...

ՊԷԴՕՆ. (Առանձին խաչ հանելով երեսին.) Ես չանգիլ սուլթան, սուլի կարասկաւ: (Տուսիկին.) Էտ մեր Քոխվի շամամ կլուսնա ա, որ արաղի կշտիցը հմաանըմ չի...

ՏՈՒՍԻԿԸ. Ապրես, գլմար: (Ծափահարում են Տուսիկը, Պէղօն եւ Ծիրուկը.) Հմիկանց ետը դու ես իմ չաղիլ բարեկամը: Գէ, գնա գուռնաչուն կանչի: (Պէղօն ուրախ—ուրախ դուրս է նուսում.) Պրավն Պէղօ. (Ծափահարելով.)

ՔՈՒՍՎԷՆ. (Տան մի կողմը բաշվելով՝ հանում է ջէրից մի հայելի ու դրակը վերցնելով նայում է:) Ախպէր, իմ կլուխը եփ ա շամամի նման. կասես կողկաւոր ջվալ ըլի... Չէ. էս մինը սուտ ասեց էն սօլուչը: (Ձեռք ղնելով հայելին, մօտենում է Տուսիկին.) Ա՛ ջահմաթ, ա խալիսը, իմ կլուխը շամամի նման չի: Չակօնով սուտ խօսողի վիզուն պէտք ա կտրած: Գուք աշխարա իրեսպաշտութին էք անմ: Չէ. էա Չակօնը վեր չի ունիլ...

ԾԻՐՈՒԿԸ. Քոխվա, զակօնս ո՞րն ա: Չակօն ունես տար էնտեղ բանացրու, որտեղ անդակօն, կաշառքից քօռացած, սուտին դրստըմ ես, դրուստին՝—ստըմ: Մարթը գլթաւ, որ խալիսի տեղակ քու կլուսն ա ջուղար տալի: Հմի, քու կլուխը կուզէ ջըվալ ըլի, կուզէ իչի սօպրակ...

ԳԲԱՐՇԻՆ. Քոխվա, ում հետ ես խօսմ. սոս թէ չէ, բանրդ ճանտակուլի կլի... (Ծիրուկը դուրս է գնում.)

ՔՈՒՍՎԷՆ. (Հպարտօրէն.) Ի՞նչ ես ասմ.—Չակօն ղնայիչ, մայեա ստարչինն, մայեա կնեանդ: Ես Չակօնով եմ խօսմ: Բա Գղիբը ղօնանդ, ես՝ չէ: Էտ Չակօնը վեր չի ունիլ...

ՏՈՒՍԻԿԸ. Հն: Փորիդ ցաւը իմացա: Բաս, Քոխվա, ասածըս լաւ չես հսկացել. ես ասեցի, ով որ էս առակը գլթնի՝ նա միշտ իմ բարեկամը կլի, ով չէ՝ նա էքուց ղօնաղ կլի ու քէվի կանի:

ՔՈՒՍՎԷՆ. Հն: Բաս Չակօնը իրանը հստացաւ: Ախր, ես խօսմ եմ փորիցս, դուք ջուղար էք տալի խոր ճօրիցը... (Գբարշնին ու Մակնին.) Գարդ միք անիլ, մենք էքուց էլ կհարիկենք... Գէ, մենք էլ մեր փայ ծափը տանք, ծափ, ծափ, ծափ... (Բոլորեքեանք ծափահարում են: Ներս են մտնում՝ անելով փողհարները, առաջվան երիտասարդներից շատերը, Աղիկը իւր հարսով եւ այլ կանայք

յետոյ Միբուկը — ուսին դրած մի կացին: ապա Պէդօն — վիզը քցած մի հանկարէնք, իսկ դլտին, զղակի վրա — մի պուլիկ Ամենրի (այսրելոց յետոյ պարուս է եւ Պէդօն: Այս միջոցին ոխերիմ Բոնիկն ծածուկ առնում է Միբուկից կացինը եւ ժօտնետով կացնի բուլտով խլիւում է Պէդօնի գլխին դրած պուլիկին: Պուլիկը կոտորվելով շքջանակը ընկնում է Պէդօնի վիզը, որը իզուր աշխատում է հանել, բայց չէ կարողանում, ուստի դռնում է անճարացած.) Երբեք, զքախ, թաքաւորըն ապրած կենա, մեռա... (Փողոսարները լռում են.)

ԲՈՒՍԻԿԵՆ. (Հեղօրէն.) Այի, դու բու պատիճը հտայար...
 ՏՈՒՍԻԿԵՆ. (Հրամայողարար.) Բոնիկին դու դառա... (Շքջանակ սեղով կապում են Բոնիկին, որը շիզիկնի բարինս ասելով դուրս է գնում.)

ՊԷԴՕՆ. (Շքջանակը ընկնում է բերանը.) Վայ նախի ջան...
 Իրեք կրորթութիւնը թմամեց... ՏՅ, էս ինչ ԴԱՎԻ — ԴԱՌԱՐԱՔ Էր... Վայ ըսէլմաէլա

Իջնում է վարագոյնը.)

Յ Ա Ի Ե Լ Ո Ւ Ա Մ

(Փոխ. Բանաստեղծ.)

ԵՐԿՈՒ ԽՆԴԻՐ

Ո՛վ Հայ տղայ, պատանի, Առանց սըրանց, մենք ոնց որ՝
 Արմէնուհի, դու նոյնպէս Բեասիք ծնած քեասիք ենք,
 Խնդրեմ լսէք այն անցքը, Նա էլ կըլինէր՝ չքաւոր,
 Որ պատմում էի աչն Չեղ, Պարտուկ թաղված ու աղքատ...
 (Խորհրդաւոր է պատմածս, Թո՛ղ տա փթին փթածներ՝
 Յոյս ունիմ, որ դուք էլ) Սիրէ մեր Աղզը ու յՈւսում:
 Կխոտտանաք միմեանց հետ Առանց սըրան, մարթս էր՝
 Խնդիրներս կատարել) Ո՛չ մարթ. — այլ թէ անասուն...
 Անցեալ որը ձեռք տված, Ես իմ չուլթից, դու թմանից
 Կանգնած վախախն ժամուրդ, Հստացածիս կէս մասնով,
 Հարան ու փեռէն միմեանց Դու էլ քու աշխատանքից,
 Երզըլեցին այս բանը. — Օքնենք նրան՝ կարթմունքով՝
 ՓեՍԷՆ. ՀԱՐՍԸ:
 ,,Գն, հարմարու սիրելի, Են էլ ունեմ մի խնթիլը
 փռնած ձեռք՝ մամի պէս, Որ քունի հետ կապ ունի. —
 Խնթըրում եմ էն լսի, Առաջ դու էն կատարիր,
 Ինչ որ կասեմ հրմի ես. — Ետոյ քունն էլ կկատարվի՝
 ,,Եի որ Աստօծ մեղ կաս, ՓեՍԷՆ:
 Մի նոր դաւակ զեղեցիկ, ,,Ասն, ասն, խնթրում եմ. —
 Տղա ըլլէ թէ էք — նա Ասն, լսեմ քու խնթիր:
 (ա) Չհեղե՛, հեղ երէ՛: Ես քեզ միան պարտական եմ
 ,,Տանք մենք նրան Աստըծուն, Լսիլ. — ասածդ կատարիլ.՝
 Որ գնն, կենն, սովորի՝ — ՀԱՐՍԸ:
 Արհեստ, փեշակ ու յՈւսում... ,,Բեղ այանի ա, որ գէղում,
 Մի խօսքով, ըլի՛ մարթ բարի. Խեղճ կնիկը, Ինչ պէս եսիբ,

Ազն. Կարապետ Շահադիդեան	4
Պ. Մանդեկ Մանդիկեան	1
Ոմն. (Նուէր Գ. Առովեանի յիշատակին.)	4
Պ. ՋԱՔԱՐ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ *)	3
Ոմն. (Նուէր Նալբանդեանի յիշատակին.)	2
Պ. Գեորգ Ղևոնդեան	2
Պ. Ա. Լնֆիաճեան	3
Պ. Գ. Դէմիրջողեան (Ասլըալտիկց)	10
Պ. Յարութիւն Ղևոնդեան	1
Պ. Վահան Արծրունի	2
Պ. Գ. Շահ—Պարոնեան	2
Պ. Բ. Պիճիկեան	2
Պ. Խ. Մանուկեան	2
Պ. Յ. Ղարախանեան	2
Պ. Մ. Պարախանեան	2
Պ. Ս. Ֆրանգուլեան	2
Պ. Միհրան Բաղդասարեան	2
Պ. Արտէմ Տէր—Ղևոնդեան	1
Պ. Գ. Տէր—Դաւթեան (Կերասան)	1
Պ. Ա. Արարատեան	1

Մանօթո՞թիւն. Ներողութիւն ենք խնդրում յարգելի Ընթերցողներէից զբքիս մէջ եղող մանր վրիպակների համար, նա մանաւանդ տառադարձութեան ու կէտադրութեան մէջ, ուր ղերված են շատ տեղ ստորակէտի (,) փոխանակ միջակէտ (.) կամ ընդհակառակիս:

Հեղինակ.

Օ՛հ. իմ դուշմանն էլ դուզսաղ չըլի... Թէ Հայ ես հաւատան, էս գոմի ծակըմբ վանը հոքիս հանեցին... Ես տեսիլով, որ խէքս կլիւիս էս գոմիցը դուս եկողը չեմ, դրա հմար իմ սրըջին բսպարանքը (իննիրը) քեզ եմ ղրկեմ, որ՝ առանց ինձ մեր Ազգը բաթմիչ չի, որ՝ դու մեր Ազգի պառաւանդին ու աստիճան ունեցողին, ին պրիկազ ղրկես ու ասես, որ իրանց ջիւաը (սանօթ) Հահիլներին չտան, հէնց որ դիվանխանըմբ գեա ուրիչ մէջը լիսում տեղ ճարեցին, էլ պուկ չգան տեղիցը, յՈւսումին հետեւեն, ժամ գնան, պատ պահեն, որ մեր Ազգը հաստատ մնա... Աւելի թթու հրամանք կտաս մեր Տէրտէրներին, որ ամսէնը մի անքամ անիլիօն ժամ ասեն, 5 տարէնը մի անքամ քարոզ տան՝ էն էլ կէսը թուրքերէն, հարսանիքին ու կնուէքին քասիբ խալխի արինը ծծեն, շատ վարթան, թէ չէ, որ քօտանան՝ մեր Ազգը քափուրի հողըմբ կմնա... Մեր Հահիլ տղերանց կուխը կը հայես, որ՝ Բօթովի պատուը պահեն, դուզսաղ չանեն, որ՝ զօջաղութեամբ և մասանք նորին անիլով ապրեն, աշկարա համանչկուա ըլեն, ծածուկ՝ չաթուքասան, ուսնչպարութիւնը թողած գնան քաղաք, էնտեղ ուրիչի հացն ուտեն, ուրիչին ապի ասեն, կօտերը ծածկած մաթուչիէքի հետ մանգան, կաղեթներմը իրանց հրէշտակ չինեն, ուրիչին՝ սատանա, Ազգ ու յՈւսում գօտան, համա հայերէն չիսօսան, թէչէ, հայոց խօսքերը կմաչվեն ու անպիտանանալով Ազգը անիլու կմնա...

Ամենից շատ պատվիրի մեր կնանոնցը, որ հրկիւոր կենան, աշկարա լիղվով չիսօսան, ծածուկ՝ դնչով տոճն քանդեն, բամբասանքը ու ուշուցը ջվաշներով թափեն, քաղաքավարութիւն ու յՈւսում չսիրեն, թէչէ, մեր Ազգի անումը կկտարվի... Էս կերպին էլ կխրատես ամենին մինչի, թէ Աստուած արժանի կանի, ես էլ էս դուզսաղ ըլելուցս կպրծնեմ, էն վախտը միւր էրկսով ես կկատարեմ... Էս կարճ բսպարանքիցս գիտեմ, որ դու շատ բան կհասկանաս. չունքի ասած ա. իմացողին մէկ, չիմացողին կաց ու ասա:

Էս բսպարանքս ղրկեմ ա քեզ՝ քու ծառա Շամամանց Մինասը, որին դու դուզսաղ ես արել 7-ն օրով Մատնանց գոմըմբ:

Պիկն է 50 կոպ.

Իսկ հարկ-ընկերով փնտջների համար 30 կոպ.

Մախլում է Տփլիսի
գրասխանառների մաս:

Շուտով լոյս կտեսնե միևնույն հեղինակի աշխատասիրու-
մեամբ «Ազովիս Թագաւորը և Րիկուլֆ որսորդը» անունով գիրքը:

« Ազգային գրադարան

NL0249841

